

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΑΝΕΞΙΘΡΗΣΚΕΙΑΣ,

ΗΤΟΙ

Περὶ τῆς Ἀνοχῆς τῶν Ἑτεροθρήσκων.

§. Α.

Ἡ ἈΝΟΧΗ, τὴν ὁποίαν καθ' ἡμᾶς οἱ Λατῖνοι Tolerantiam λέγουσι, καὶ ἡμεῖς ὄχι ἀπροσφυῶς ἴσως ἠμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν Ἀνεξιθρησκείαν, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία ἐπιεικὴς καὶ πραεῖα διάθεσις ψυχῆς εὐσεβοῦς, ἥτις, κατὰ ζῆλον ἐπιγνώσεως, πρὸς τοὺς ὁπωσοῦν ἀθετοῦντας τὰ τῆς πίστεως μεταχειριζομένα τοὺς εὐλόγους καὶ ἐπιτηδείους τρόπους, εἰς τὴν τούτων μὲν διόρθωσιν, τῶν δὲ ἄλλων τὴν προφυλακὴν, τελευταῖον καὶ ἀπειθοῦντας μακροθύμως καὶ ἀρεξικάκως τοὺς ὑποφέρει, οἰκτείρουσα μὲν τὴν αὐτῶν ζημίαν, προαναστέλλουσα δὲ καὶ ἐμποδίζουσα τὴν δι' αὐτῶν λύμην τῶν ἄλλων καὶ παραφθοράν· ἀλλ' ὄχι ποτὲ τυραννικῶς, καὶ ὤμῳ, καὶ ἀπανθρώπως κατ' αὐτῶν ἀγριαίνουσα.

§. Β'.

Θέλομεν τὸν Ἀνεξιθρήσκον, ζηλωτὴν εὐσεβείας, διὰ νὰ μὴ τὸν ἔχωμεν ἀδιάφορον. Ὁ ἀδιάφορος δὲν πάσχει ὅ

ἀπαθὴς καὶ ἀνάλγητος ἀναισθηταί· ὁ ἀναισθητῶν εἰς τί νὰ γυμνάσῃ, καὶ εἰς τί νὰ ἐπιδείξῃ τὴν αὐτοῦ ἀνοχήν; καὶ ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον οὐδὲν διαφέρει, εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο πιστεύεται, ποῖαν ποτὲ θέλει λάβει περὶ τὰ πιστευτέα μεριμναν, φροντίδα, ὅλως ἐπιστροφὴν; Οὐδὲν πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς πίστεως, πίστιν διωρισμένως μὴ ἔχοντα. Ἀρεξιθρησκος δὲν γίνεται κυρίως ὁ τοιοῦτος, ἀλλ' εἶναι Ἀθρησκος.

Οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι φαίνονται νὰ ἦσαν αὐτῆς τῆς τάξεως· ὅχι πῶς αὐτοὶ δὲν ἐσεβάζοντο τάχα τινὰ θρησκείαν, ἀλλ' ὅτι εἶχον ἐπίσης τὰς πάσας ἀποδεκτάς. Πολλὰ πλησίον εἶναι εἰς τὸ, εἴτε τοῦτο, εἴτ' ἐκεῖνο, τὸ, καὶ τοῦτο κ' ἐκεῖνο, ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ σεβάσματος· καὶ ὅστις ἔτοιμος εἶναι νὰ παραδέχεται πᾶσαν πίστιν ἀδιαφόρως, εἴτε ἐκείνως εἴτε οὕτως, δείχνει φανερά, ὅτι δὲν ἔχει κυρίως καὶ ἀληθῶς πίστιν εἰς τὴν ψυχὴν οὐδεμίαν. Ὑπέταττον αὐτοὶ μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὀπλῶν τὰ ἀλλογενῆ ἔθνη, καὶ ὑπετάσσοντο ἀμοιβαδὸν εἰς τὰ τῶν ἀλλογενῶν ἐθνῶν σεβάσματα, διὰ νὰ δέγουν πρὸς ἑαυτοὺς σφιγκτότερα μὲ τὸν δεσμὸν τοῦ κοινοῦ θρησκευματος τοὺς λαοὺς τοὺς ὑποταχθέντας. Οἱ Θεοὶ τῶν Βαρβάρων ἄς εἶναι (ἔλεγον) ἐναρίθμιοι μὲ τοὺς Θεοὺς τῶν Ῥωμάνων, μόνον οἱ Βάρβαροι νὰ εἶναι τῶν Ῥωμάνων ὑπήκοοι· ἄς διοικοῦσιν ἀφανῶς καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν κόσμον Θεοὶ πολλοὶ, ὅσοι καὶ θέλουσι· μόνον εἰς τὸν φανερόν κόσμον ἄς μοναρχῇ μία ἡ Ρώμη. Τίς δὲν βλέπει ὅτι ἐδῶ τόπον ἔχει μόνον τὸ πολιτικόν; καὶ ὅτι εἰς τὸ πολιτικὸν τοῦτο παραχωρεῖ ἡ εὐσέβεια; Αὐτὸς δὲν εἶναι Ἀρεξιθρησκος, περὶ οὗ ὁ λόγος· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ἐπαινοῦσι τοὺς παλαιούς Ῥωμάνους ἐκ τοῦτου τοῦ μέρους, δείχνουν ὅτι καὶ αὐτοὶ εὐκολὰ ἤθελαν κλίνουσαν τὸ γόνυ, *Diis minorum Gentium*.

§. Γ'.

Θέλομεν ἔτι τὸν Ἀρεξιθρησκον ἐπεικῇ καὶ πρᾶον, ὅχι τυραννικὸν καὶ βίαιον· συμπαθῇ καὶ φιλόανθρωπον, ὅχι ὠμὸν καὶ θηριώδη, ἀφορῶντα πρὸς οἰκοδομὴν καὶ πρὸς ἱασιν, ὅχι πρὸς ἀνατροπὴν καὶ ἐξώλειαν· διορθωτὴν συνετὸν, ὅχι ὀρμητικὸν διώκτην. Ἀλλέως τίς ἡ ἀντίφασις; Ἀρεξιθρησκος, καὶ ὅχι Ἀρεξίκακος.

Ἡ Ἀρεξιθρησκεία διὰ νὰ εἶναι μία ἀρετὴ πρέπει νὰ πατῇ καὶ αὐτὴ εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐπίσης νὰ ἀπέχῃ καὶ ἀπὸ τὰς δύο ἀκρότητας· τουτέστι καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν. Ὑπερβολὴ εἶναι ἡ ἀνωτέρω ρηθεῖσα ἀδιαφορία, ἑλλειψις εἶναι ἡ νῦν λεγομένη θηριωδία. Ὑπερβολὴ ἀρεξιθρησκείας ἡ τοῦ ζήλου ἑλλειψις· ἑλλειψις ἡ τοῦ ζήλου ὑπερβολή. Ἡ θρησκεία ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, ἡ ἀνοχή ἀπὸ τὸ ἄλλο, συνέρχονται ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ συνιστῶσι τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα. Ὁ ἀδιάφορος δὲν εἶναι ἀρεξιθρησκος, διὰτὶ δὲν ἔχει θρησκείαν, καὶ ὁ θηριώδης δὲν εἶναι, διὰτὶ δὲν ἔχει ἀνοχήν· ἐκεῖνος δὲν μεριμνᾷ, ἂν στυσθῇ παντελῶς ἀπὸ τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἢ ἂν οὕτως ἐξαλλοιωθῇ, ὥστε ὅπου νὰ μὴ γνωρίζεται, οὗτος δὲν ἀναπαύεται, ἂν δὲν ἰδῇ νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἢ μὴ κατ' αὐτὸν πιστεύουσα ἀνθρωπότης· Ἐκεῖνος δὲν ἔχει ζῆλον, οὗτος ζῆλον ἔχει, πλὴν ἀδιάκριτον, καὶ οὐχὶ κατ' ἐπίγνωσιν. Ἐκεῖνος χωρὶς ζῆλον χιῶν κατάκρυος, οὗτος διὰ τὸν κεκαυτηριασμένον ζῆλον πῦρ καταναλίσκον· ζῆλος λήφεται λαὸν ἀπαιδεύτον, καὶ νῦν πῦρ τοὺς ὑπερartίους ἔδεται. Ὁ ζῆλος μετὰ κρίσεως, ἡ κρίσις μετὰ ζήλου ὀρθοῦσι τὸ ἄγαλμα.

§. Δ'.

Θέλομεν λοιπὸν τὸν Ἀρεξιθρησκον, ζηλωτὴν ἐν ἐπιγνώ-

σει. Ἀλλ' εἰς τί ὑφίσταται αὐτὴ ἡ ἐπίγνωσις; καὶ εἰς τί θεμελιούται ἡ κατ' αὐτὴν κρίσις; Ὁ ζήλος ὁ ὑπὲρ τῆς πίστεως χρέος, καὶ ἔργον, καὶ ἀγώνισμα ὑποτίθεται νὰ ἔχη τὴν μεταχείρησιν μόνων ἐκείνων τῶν μέσων, τὰ ὅποια πρὸς ὑπερπισμὸν τῆς θρησκείας αὐτὴ ἡ πίστις συγχωρεῖ, καὶ τὴν ἀποχὴν ἐκείνων, τὰ ὅποια αὐτὴ ἡ πίστις δὲν ἐπιτρέπει. Καὶ τοῦτο, ὅχι μόνον διατὶ ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστὸς χρεωστεῖ νὰ πράττῃ συμφώνως κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ, φυλάττων ὅσα αὐτὴ διαγορεύει, ἀπεχόμενος ἀπὸ ὅσα αὐτὴ ἀπαγορεύει· ἀλλὰ καὶ διατὶ τῶντι μόνᾳ ἐκεῖνα τὰ ὄργανα καὶ τὰ μέσα εἶναι λυσιτελεῖ καὶ ἰσχυρὰ καὶ δραστήρια εἰς προστασίαν τῆς πίστεως, ὅσα ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐσύστησαν, καὶ τὴν ἀπλώσαν, καὶ ἐστερέωσαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αὐτὰ δὲ ποῖα εἶναι;

Ἐγὼ ἐδῶ δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ ἀρχικοῦ καὶ πηγαίου καὶ πρωταίτιου τῆς πίστεως, ὅστις εἶναι ὁ ἄνωθεν φωτισμὸς, καὶ ἡ θεόθεν προχεομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἑλλαμψις· δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ὑπερφυοῦς ἐκείνης πνοῆς, καθ' ἣν τὸ Πνεῦμα ἔνθα θέλει πρεῖ· οὐδὲ περὶ τῆς δραστηρίου χάριτος, ἥτις ἀπορρήτως ἐνστάζεται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστευόντων ἀπὸ τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· ἀλλ' ἐ λόγος μου ἀφορᾷ τὰ αἴτια τὰ δεύτερα τὰ ὑπουργικὰ καὶ ἀνθρώπινα· ἀφορᾷ τὰ μέσα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια καὶ λόγῳ καὶ πράξει διέταξεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς τοὺς αὐτοῦ ἀκολούθους, διὰ νὰ τελεσιουργήσουν δι' αὐτῶν τὸ τῆς θεοσεβείας μᾶθημα, καὶ νὰ ἀπλώσουν τὴν σωτήριον πίστιν εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα· Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς. Τὸ κήρυγμα: πορευθέντες κηρύξατε κτλ. Ἡ ἀκριβὴς καὶ καθαρὰ τῶν ἐνθέων δογμάτων διδασκαλία καὶ ἐκθεσις: μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη κτλ. ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἡ ἀκρόασις, καὶ εἰς τὴν ἀκρόασιν διὰ τῆς ἀκοῆς ἡ πίστις: πῶς γὰρ πιστεύουσιν οὐ οὐκ ἤκουσαν;

πῶς δ' ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος; Τὰ σημεῖα πολλὰ· καὶ αἱ δυνάμεις, καὶ αἱ ἰάσεις καὶ θεραπείαι, ὅταν ἡ θεία πρόνοια εὐκαιρὸν κρίνῃ νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὰ τοιαῦτα χαρίσματα: ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλώσσαις λαλήσουσι καιραῖς, ὄφεις ἀροῦσι κτλ. Αἱ πρὸς Θεὸν ἐκτενεῖς τῆς Ἐκκλησίας εὐχαί, καὶ αἱ ἐπίμονοι τῶν εὐσεβῶν δεήσεις καὶ ἱκεσίαι, ὑπὲρ τοῦ στηριγμοῦ τῶν περὶ τὴν πίστιν σαλευομένων, κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος: ἐγὼ δὲ ἐδεήθην· ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. Ἡ ἰδίᾳ ἔτι ἀπὸ τοῦ συμβάντος, ἂν τύχῃ, πτώματος ἐπιστροφή, καὶ εἰλικρινὴς μετάνοια αὐτοῦ τοῦ διδάσκοντος: σὺ δὲ ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου· ὅθεν καὶ ὁ ἐν μετanoίᾳ Δαυὶδ δεόμενος μετὰ τὴν πτῶσιν: καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶς στήριξόν με· ὑπόσχεται στηριχθεὶς ἤδη νὰ διδάξῃ καὶ αὐτὸς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ: διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀσεβεῖς ἐπὶ σὲ ἐπιστρέψουσι. Πρὸς τούτοις ἡ Θεοφιλὴς ζωὴ καὶ ἐνάρετος πολιτεία, ἥτις ἀξιόπιστον καθιστῶσα τὸν κηρύττοντα, ἐνισχύει τὸν κηρυττόμενον τῆς πίστεως λόγον διὰ τοῦ ἀγαθοῦ παραδείγματος, καὶ τὸν δείχνει ἐνεργὸν καὶ καρποφόρον: ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ταῦτόν εἰπεῖν, ἡ πράξις τῆς διδασκαλίας ἡ πρόδρομος: ποιεῖτε καὶ διδάσκει· καθ' ὃν τρόπον ὁ διδάσκων δόκιμος παρίσταται τῷ Θεῷ, ἐργάτης ἀνεπαίσχυντος, ὁρθοτομῶν τὸν λόγον ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ. Ἡ ἄγρυπνος κατὰ πάντα προσοχὴ καὶ ἐπίπονος προθυμία, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ εἰς τὸν ἀκροατὴν, ὅτι ὁ διδάσκων κινεῖται ἄνωθεν, καὶ ὅχι διὰ τέλη ἀνθρώπινα: σὺ δὲ νῆψεν ἐν παῖσι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακορίαν σου πληροφόρησον. Ἡ ἐπιμονὴ καὶ συνέχεια τῆς προ-

τροπῆς καὶ διδασκαλίας πότε εἰς τὸ γλυκύτερον κλίνουσα, καὶ πότε, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, εἰς τὸ αὐστηρότερον: κήρυξον τὸν λόγον· ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἔλεγχον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διαδοχῇ. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν αἱ ποιναὶ κατὰ τῶν ἀπειθῶν αἱ πνευματικαί, ἢ ἀκοινωνησίᾳ, ὁ ἀφορισμὸς, ὁ ἐπὶ γῆς Ἐκκλησιαστικὸς δεσμός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ δεσμὸς ὁ οὐράνιος: ὅσα ἂν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὲ ταῦτα καὶ τοιαῦτα μέσα διετάχθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου νὰ ἀπλώσουν τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· μὲ αὐτὰ τὴν ἐσύστησαν, καὶ μὲ αὐτὰ παρέδωκαν εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν καὶ ἀκολουθούς καὶ μιμητάς, νὰ ἀγωνίζονται ἕως τέλους νὰ τὴν ἀπλώσουν καὶ νὰ τὴν συστήσουν. Βέβαια ἐδῶ βίαι καὶ καταδυναστεῖαι δὲν φαίνονται, διωγμοὶ καὶ καταναγκασμοὶ καὶ σωματικαὶ θλίψεις καὶ ἐπῆρεια δὲν ἐπιτρέπονται, ἄρματα δὲν κινοῦνται, πῦρ καὶ σίδηρος δὲν προβάλλονται, αἵματα δὲν ἐκχέονται· καὶ ἂν ἐξεχύθησαν ποτὲ αἵματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εὐπρόσδεκτα τῷ Κυρίῳ, αὐτὰ ἦσαν τὰ αἵματα τῶν διδασκόντων τὴν θεοσέβειαν, ὅχι τῶν διδασκομένων. Μὲ βιαίους καὶ τυραννικοὺς τρόπους ἠγωνίσθη καὶ πολλάκις νὰ στηριχθῇ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἀσέβεια· αὐτὸ τὸ ἠξεύρομεν· ἀλλ' ὅχι ποτὲ ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια, καὶ ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ἀμώμητος πρὸς τὸν Χριστὸν πίστις. Ἡ πίστις αὕτη εἶναι ὅλη θεία καὶ οὐράνιος· πῶς καταδέχεται πρὸς ἰδίαν αὖξιν τρούπους γιγαντικούς καὶ βιαίους; τοῦτο εἶναι ἓνα τέλος ὑπερφυῆς καὶ πνευματικόν, καὶ ἐπιζητεῖ τὰ μέσα ἀνάλογα.

Πρόσθετε ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ βίαια καὶ δυναστικά μέσα ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὅχι μόνον ἐλέγχονται ἀσυγχώρητα καὶ ἀθέμιτα, ὅχι μόνον γνωρίζονται ἀπρεπῆ καὶ ἀνάρμοστα, ἀλλ' ἔτι εἶναι καὶ ἀλυσιτελῆ καὶ ἀσύμφορα. Ὅποιος μὲ τὴν

ἀναγκασμὸν ἐλπίζει νὰ σύρῃ τοὺς ἄλλους εἰς τὴν ἰδίαν θρησκείαν, δείχνει φανερὰ πῶς ἡ δὲν ἐννοεῖ τί θέλει νὰ εἰπῇ πίστις, ἡ δὲν καταλαμβάνει τί πρᾶγμα εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ θέλησις. Ἡ πίστις ἡ περὶ τὰ θεῖα εἶναι μία θέλησις ὅπου ὑποτάσσεται ἀσμένως εἰς πᾶσαν διδασκαλίαν θεόσδοτον. Fides in credentium voluntate consistit· λέγει ὁ ἱερ. Αὐγ. ἐν τῷ περὶ προορισμοῦ τῶν Ἀγίων. Κεφ. Ε'. ἡ πίστις εἰς τὴν τῶν πιστευόντων ὑφίσταται θέλησιν. Ἡ θέλησις εἶναι μία δύναμις ὅπου κλίνει ἐλευθέρως, ὅταν ὁ νοῦς εὐλογον κρίνῃ τὴν συγκατάθεσιν. Ἡ πίστις εἶναι αὐτοθέλητος, ἡ θέλησις εἶναι αὐτοδέσποτος καὶ ἀπαραβίαστος· λοιπὸν ἡ βία ἀναιρεῖ μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν θέλησιν, καὶ συναναιρεῖ μὲ τὴν θέλησιν καὶ τὴν πίστιν. Ἡ βία ἢ μπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ κατανεύσῃ ἡ κεφαλὴ εἰς ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνανεύει ὁ νοῦς· ἢ μπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ ὁμολογήσῃ τὸ στόμα ἐκεῖνο ὅπου ἀρνεῖται τὸ φρόνημα· ἢ μπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ προφέρῃ ἡ γλῶσσα ἐκεῖνο ὅπου δὲν ὑποφέρει ἡ καρδίᾳ· μὰ δὲν ἢ μπορεῖ ποτὲ νὰ γεννήσῃ ἓνα καρπὸν γνησίας καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως. Ἡ σωτηριώδης ὁμολογία πρὶν προκύψῃ μὲ τὸν λόγον εἰς τὰ χεῖλη, πρέπει νὰ ριζωθῇ μὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν καρδίαν· καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Ἐπίστευσεν; ἡδέως ὁμολογεῖ· ἀλλὰ ὁμολογεῖ βιασθεῖς· ἄρα ἐπίστευσεν; Ἡ βία ἢ μπορεῖ νὰ κάμῃ ἓνα ὑποκριτὴν, ὅχι ἓνα πιστόν· ἓνα χριστεμπαίκτην, ὅχι ἓνα φιλόχριστον.

§. Ε'.

Τούτων οὕτω κειμένων, πρὸς τὸν ἢ δι' ὅλου ἄπιστον, ἢ ἐν μέρει διεφθαρμένον κατὰ τὴν πίστιν, ἐπειδὴ καὶ ἀνοίκειος καὶ ἀσυντελής τῶν βιαιῶν τρόπων καὶ μέσων ἢ χρήσις, πρέ-

πει ὁ Ἀρεξισθησκος νὰ μεταχειρίζεται τὴν μέθοδον ἑνὸς ἐμπείρου καὶ ἐπιστήμονος ἱατροῦ. Καὶ ἐδῶ τὸ τέλος τὸ σκοπιμώτατον ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τοῦ νοσοῦντος ἡ ἴασις. Πρὸς ἴασιν χρειάζονται τὰ πρόσφορα ἱατρικά· καὶ τὸ πρῶτον λοιπὸν ἔργον τῆς Ἀρεξισθησκείας εἶναι ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ μεταχειρίσεις τῶν ἱατρικῶν τῶν προσφυστέρων. Ἄν ἔχουν τόπον τὰ ἥπια καὶ ἀνώδυνα, τὰ ὅποια ἡμποροῦν νὰ θεραπεύσουν χωρὶς νὰ λυπήσουν, ἡ θεραπεία εἶναι δοκιμωτέρα· ὅταν αὐτὰ δὲν ἀρκοῦσι, (κατὰ τὴν τοῦ Σαμαρείτου μέθοδον τοῦ ἐπιχέαντος εἰς τὸν ἀσθενῆ του πρῶτα τὸ ἔλαιον ἔπειτα τὸν οἶνον) ἀντικαθίστανται τὰ στυπτικά καὶ πληκτικά καὶ δριμέα, καὶ τὸ πῦρ, ἂν θέλῃς, καὶ ὁ σίδηρος· ἀλλὰ σίδηρος ὅπου νύττει χωρὶς νὰ σφάζῃ, ἀλλὰ πῦρ ὅπου καίει χωρὶς νὰ κατακαύσῃ. ἔπειδὴ ὁ τῆς ἱατρικῆς ὅρος πάντοτε πρέπει νὰ σώζεται: ἡ ὠφελεία, ἡ μὴ βλάβειν.

Ἀνίσως ὅμως ὁ ἀσθενὼν ἀσθενῆ ἀνιάτα· ἂν εἶναι ἀνωφελὴς πρὸς αὐτὸν ἐπίσης καὶ ἡ λιπαρότης τοῦ ἐλαίου, καὶ τοῦ οἴνου ἡ αὐστηρία· ἂν οὔτε τὰ ἥπια, οὔτε τὰ δριμέα δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐξαλείψουν τὸ πάθος· καὶ κατὰ τὸ Γραφικόν: *ἰάτρευσάμεν τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἰάθη*· δεῦτερον ἔργον εἶναι λογιάζω εἰς τὸν ἱατρόν μας, τὸ νὰ ἀφήσῃ ὡς ἀπεγνωσμένον τὸν κάμνοντα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀφήσῃ νὰ τὸν λυπῇται, φιλανθρωπεύμενος, καὶ οἰκτεῖρων τὴν ἀνίατον κατάστασιν τοῦ ἐλεεινοῦ ἐκείνου μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ μὲ συμπάθειαν.

Ἄλλ' εἶναι ἐπὶ τούτοις καὶ τρίτον ἱατροῦ ἔργον ἀπαραίτητον, τὸ νὰ ἔχῃ πρόνοιαν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων· ὅθεν βλέπων τὸ κακὸν διαδόσιμον, ἡ αὐτὸς, ἂν ἔχῃ ἐξουσίαν, νὰ ἐπιτάξῃ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξουσίαν ἔχοντας νὰ παραγγείλῃ τὸ νὰ ἀπομακρύνουν τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τοὺς ὑγιαίνοντας, διὰ νὰ μὴ προσανακωινωθῇ τὸ μίasma, καὶ αὐξήσῃ τὸ κακὸν εἰς τοὺς πολλοὺς μὲ τὴν μετάδοσιν.

Ἰδοὺ τῆς Ἀνοχῆς οἱ κανόνες καὶ εἰς τὰ ἀσθενήματα τῆς θρησκείας. Ἱατρικὰ πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει ἡμερα καὶ ἀνώδυνα, ἡ ἀπαθὴς καὶ εἰρηνικὴ τῆς ἐκείνου κακοδοξίας ἔκθεσις, ὁ ἀπλοῦς καὶ ἀκέραιος λόγος τῆς τῶν Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων διδασκαλίας, ἡ μετὰ ἀγάπης παραίνεσις, ἡ μετὰ πραότητος συμβουλὴ, ἡ μετὰ ἐλέους ὑποθήκη, τὰ ἀπὸ καρδίας ἐκχόμενα ὑπὲρ αὐτοῦ δάκρυα. Ἱατρικὰ στυφότερα καὶ αὐστηρότερα, ὁ πεπαρρησιασμένος ζήλος, ὁ ἀνυπόκριτος καὶ ἀπερικάλυπτος ἔλεγχος, ἡ ἐμβριθὴς ἐπίπληξις, ἡ μετὰ δεινοπαθείας ἐπιτίμησις, ἡ μετὰ διαμαρτυρήσεως ἀπειλή, καὶ ἡ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ ποινῶν παράστασις. Ἀκολούθως, ὅταν οὐδ' ἐκεῖνα δὲν ὠφελοῦσιν, οὐδὲ ταῦτα δὲν ἐνεργοῦν, ὑπόλοιπον μένει ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ σκληροτραχήλου καὶ ἡ ἀπόγνωσις, καὶ τελευταῖον ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀποτροπὴ καὶ ἀποχώρησις ὡς ἀπὸ μισροῦ καὶ βεβήλου, καὶ ἡ ἀποκοπὴ ἀπὸ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος, ὡς μέλους ἤδη νενεκρωμένου καὶ σεσηπότος, διὰ νὰ μὴ φθᾷσῃ νὰ μεταδώσῃ τῆς λύμης καὶ τῆς παραφθορᾶς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τὰ ὑγιαίνοντα. Τοῦτο ὅμως τὸ ἔσχατον, (τὸ ὅποιον πάντοτε εἶναι ἀνάγκη νὰ εὐρίσκεται ἐνωμένον, ὡς εἵπομεν, μὲ τὰ σπλάγχνα μιᾶς φιλανθρώπου καὶ συμπαθοῦς διαθέσεως, (*ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ*.) ἄλλως πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν ἐν μέρει καὶ ἰδιοπραγοῦντα Χριστιανόν, ἄλλως ἀπὸ τὸν ἐν ἀξιώματι Ἐκκλησιαστικῷ τεταγμένον, ἄλλως ἀπὸ τὸν περιβεβλημένον τὸ πολιτικὸν κράτος καὶ ἡγεμονεύοντα· ἔπειδὴ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις, μὲ διαφορὰν ὅμως, ἡμπορεῖ νὰ θεωρήσῃ τινὰς τὸν Ἀρεξίσθησκον. Ὅθεν ἡμεῖς ἀκόλουθοι κρίνομεν εἰς τὴν προκειμένην σκέψιν νὰ διαλάβωμεν ἐν μέρει, πῶς πρέπει νὰ γυμνάξῃ τὴν πρὸς τοὺς ἑτεροδοξοῦντας ἀνοχὴν ἅπας ἰδιάζων χριστιανός· πῶς ἡ Ἐκκλησία· πῶς τὸ βασίλειον κράτος καὶ ἡ πολιτικὴ δύναμις.

§. Γ'.

Ἐκαστος τῶν πιστῶν καθ' ἑαυτὸν ἐν μέρει θεωρούμενος, πρέπει νὰ εἶναι πρὸς τοὺς ἑτερόφρονας καὶ ζηλωτῆς καὶ προσεκτικός· πλὴν καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο μετὰ εὐλογιστίας καὶ συνέσεως, μετὰ ἐπιεικείας καὶ μετριότητος.

Πρῶτον ἔστω ζηλωτῆς, ἀλλὰ μὴ ζητητῆς ἐριστικός καὶ φιλόνεικος. Ζηλωτῆς· ἂν ἀκούσῃς τὴν κακοφροσύνην, ἀποστράφηθι, δεινοπάθησον, λυπήθητι, ἔμφραξον καὶ μὲ τὰς δύο χεῖρας ἀμφοτέρω τὰ ὦτα, καὶ εἰπὲ τὸ τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀνδρὸς Πολυκάρπου: ὦ θεέ μου! εἰς τίνα με καιρὸν διετήρησας! Ἄν ἐρωτηθῇς περὶ τοῦ ἰδίου φρονήματος τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ἀληθινοῦ, ὁμολόγησον εὐπαρρήσιάστως: οὕτω φρονῶ, καὶ οὕτω πιστεύω. Ἄν ἀπαιτηθῇς λόγον, λόγον τὸν ὅποιον ἤξεύρεις, ἀπόδος μετὰ πραότητος: ἔτοιμοι δ' αἰεὶ πρὸς ἀπολογία, παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, μετὰ πραότητος καὶ φόβου. Ἀ. Πέτρ. Γ'. 15. Ἄν εἶσαι πάντῃ ἀπαίδευτος, καὶ δὲν ἤξεύρεις νὰ ἀπολογηθῇς, ἀπόστειλον τὸν ἀντιλέγοντα πρὸς ἐκείνους ὅπου δύνανται νὰ τὸν πληροφορήσουν: ἀπελθὼν (εἰπὲ αὐτῷ) δεῖξον σεαυτὸν τοῖς ἱερεῦσι καὶ μηδὲ σὺ παρὰ τῶν εἰδότων ἀμελήσῃς ἐρωτῶν νὰ λάβῃς φωτισμὸν καὶ πληροφορίαν. Μὴ γίνου ὅμως αὐτὸς ζητητῆς ὀχληρὸς τε καὶ ἄκαιρος, εἰς τρόπον ὅτι νὰ τρέχῃς ὀπίσω τῶν ἑτεροδοξούντων, καὶ νὰ προσκαλῇς τοῦτον καὶ κεῖνον εἰς δογματικὰς διαλέξεις καὶ συζητήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξερρητισμοὶ γένωνται, καὶ φιλονεικίαι, καὶ ἔρεις, καὶ μάχαι, καὶ διαπληκτισμοὶ, καὶ οὐδὲν ὄφελος. Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδευτοὺς ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννώσι μάχας. (Β. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. Β'. 23.)

Δεύτερον ἔστω ζηλωτῆς, ἀλλὰ μὴ πικρὸς, καὶ ταραχώδης,

καὶ ἐμπαθὲς ἐλεγκτῆς, ἂν τύχῃ τις μετὰ τοῦ ἑτεροφρονούντος διάλεξις. Καθολικὰ εἰς πάσας τὰς λογικὰς συνουσίας συμφέρει νὰ μεταχειρίζεται ὁ διαλεγόμενος τὸ ἥσυχον τῆς ψυχῆς, καὶ εἰρηναῖον, καὶ καταστηματικόν, δι' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ λέγων ἐν ἀταράχῳ διαθέσει, καὶ ἐν ἀκύμονι λογισμῷ, ἐπιτηδειότερα καὶ ἀκριβέστερα ἤμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ νόημά του, καὶ ἐκεῖνος ὁ ἀκούων, ἐν ἀκαταπλήκτῳ φρενὶ καὶ ἀπαροξύντῳ καρδίᾳ καὶ γνώμῃ δύναται νὰ ἀκούσῃ τὸν προσφερόμενον λόγον, καὶ νὰ τὸν δεχθῇ· ἐξαιρέτως ὅμως τὸ πρᾶον καὶ ἀόρητον ἀπαιτεῖται εἰς τὰς λογοτριβὰς τὰς περὶ τῆς πίστεως. Ἡ περὶ τῶν θείων διαλέξεις καὶ ὁμιλία πρέπει νὰ γίνεται θείως· Ἀπαθὲς ὁ Θεός· διὸ καὶ τοὺς περὶ αὐτοῦ τι διαλεγόμενους, ἐκτὸς πάθους χρὴ διαλέγεσθαι· ἔγραφε ποτὲ Χριστοφόρος ὁ Ἐμποροκωμήτης πρὸς Νικόλαον τὸν Παπαδόπουλον, ἀποκρινόμενος μετὰ Εὐαγγελικῆς ἐπιεικείας, εἰς τὰς ἐμπαθεῖς καὶ τραχείας τούτου ἀντιρρήσεις· (ἐν Προοίμ. τοῦ περὶ τῆς Ἐκπορεύσεως Ἐγχειριδίου). Ὁ ἀγὼν ὁ περὶ τῆς πίστεως εἶναι ἓνας ἀγὼν πνευματικός, καὶ πρέπει νὰ βασιλεύῃ ἐν αὐτῷ ἓνα πνεῦμα πραότητος καὶ ἀνεξίκακίας, ὃχι ἓνα πνεῦμα πολεμικῆς ὀρμῆς καὶ μάχης. Δοῦλον Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι· ἀλλ' ἥπιοι εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. (Β'. πρὸς Τιμόθ. Κεφ. Β'. 23). Ὅταν μὲ τοιαύτην εἰρηνικὴν διάθεσιν προστατεύῃ ὁ εὐσεβὴς τὸ δόγμα του, ἔχει συνεργὸν καὶ τὴν θείαν ἑλλαμψιν: ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν πνεῦμα καὶ σοφίαν, ἥ οὐ δυνησονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. Ἀλλ' ὅταν φυσᾷ ἓνα πνεῦμα σφοδρὸν καὶ βίαιον ἀνθρωπίνης ὀρμῆς, ὅταν ἐκκαίεται ἓνα πῦρ ἐμμανὲς καὶ ἀκατάσχετον γήϊνου ζήλου καὶ ἐριθείας, δὲν εἶναι νὰ ἐλπίσῃ τινὰς τὴν ἄνωθεν συνδρομὴν καὶ

τὴν τοῦ Κυρίου ἐπιστάσιαν. Ἴδου πνεῦμα μέγα κραταῖον διαλύον ὄρη καὶ συντρίβον πέτρας, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι Κύριος. Καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ Κύριος. Καὶ μετὰ τὸν συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ Κύριος. Ἀλλὰ τελευταῖον πάντα ταῦτα τὰ ὀρμητικὰ καὶ σφοδρὰ καὶ βίαια ἔπαυσαν, καὶ μετὰ τὸ πῦρ φωνὴ αὐρας λεπτῆς. Ἐκεῖ Κύριος. (Βασιλ. Γ'. Κεφ. ΙΘ'. ΙΙ. 12.).

Τρίτον ἔστω ὁ πιστὸς ζηλωτὴς, ἀλλὰ μὴ λοιδόρος τῆς ἀλλοτρίας θρησκείας καὶ δόξης, μηδὲ ὑβριστικός· ἐπειδὴ τὸ κέρδος τὸ νὰ ἐξυβρίζη τις ἀλόγως, καὶ νὰ καταβλασφημῇ ἀσελγῶς τὰ τῶν ἑτεροδόξων φρονήματα; Εἰς τὰς Ἐπιστολάς τὰς ἀποδιδομένας τῷ θεσπεσίῳ Διονυσίῳ τῷ Ἀρεοπαγίτῃ, φαίνεται νὰ ἀποδοκιμάζῃ πολλὰ ὁ Πατὴρ τὰς τοιαύτας ὑβρεις τῶν ἀλλοτρίων θρησκευμάτων, γράφων πρὸς τινὰ ζηλωτὴν ἀδιάκριτον καὶ ὑβριστὴν ἱερέα ὀνόματι Σώπατρον, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι μὲ τὰς ὑβρεις καὶ λοιδορίας ὁποῦ κατὰ τῶν ἑτεροπίστων κατέχευε, κάποιόν τι γενναῖον ἐκατέρωθονεν. Ἀναιρεῖ τοίνυν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐσφαλμένην ὑπόληψιν: Μὴ τοῦτο οἶου νίκην ἱερὴ Σώπατρε, τὸ εἰς θρησκείαν ἢ δόξαν ὑβρίσαι μὴ ἀγαθὴν φαινομένην· οὐδὲ γὰρ, οὐδ' εἰ κεκριμένως αὐτὴν ἐξελέγξεις, ἤδη τὰ Σωπάτρου καλὰ. (Ἐπισ. ζ'). Καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ ἀπέχη μὲν ἀπὸ τὸ νὰ κινή γλῶσσαν ὑβρίστριαν κατὰ τῶν ἄλλων, καὶ νὰ εὐχαριστῇται μόνον εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίζεται τὴν ἀλήθειαν. « Οὕτω » δὲ ποιήσεις ἐμοὶ πειθόμενος· ἀφέξῃ μὲν τοῦ καθ' ἑτέρων » λέγειν, ὑπὲρ ἀληθείας δὲ οὕτως ἐρεῖς, ὡς πάντῃ εἶναι ἀνεξέλεγκτα τὰ λεγόμενα. » (Αὐτ. αὐτ.). Ὁ αὐτὸς ἀποκρινόμενος Πολυκάρπῳ τῷ Ἱεράρχῃ (Ἐπισ. Ζ') καὶ ἀπολογούμενος πρὸς τὰς ὑβρεις καὶ λοιδορίας τοῦ Σοφιστοῦ Ἀπολλοφάνους,

τοῦ λοιδοροῦντος αὐτῷ, καὶ πατραλοῖαν ἀποκαλοῦντος, ὡς » τοῖς Ἑλλήνων ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας οὐχ ὁσίως χρώμενον, ἀπο- » σείει ἐπάνωθεν τοῦ τὴν διαβολὴν, καὶ παρασταίνει, ὅτι ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ στήσῃ διαλέξεις καὶ λογομαχίας, οὔτε πρὸς ἄλλους, οὔτε πρὸς Ἕλληνας. « Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα πρὸς Ἕλλη- » νας, ἢ πρὸς ἑτέρους εἰπὼν καὶ ἀποδίδει αἰτίαν εὐλογωτάτην ταύτην, ὅτι χωρὶς ὁ πιστὸς νὰ καταφέρεται κατὰ τῆς δόξης τῶν ἄλλων, ἱκανὸν εἶναι νὰ γνωρίζῃ αὐτὸς, καὶ νὰ ὁμολογῇ ὡς πρέπει, καὶ νὰ διασαφῇ τὴν ἀλήθειαν· διατὶ τῆς ἀληθείας φωτὸς δίκην ἀνατειλάσης, τὸ σκότος τοῦ ψεύδους καθ' ἑαυτὸ ἀναιρεῖται καὶ φυγαδεύεται. « Ἀρκεῖν οἰόμενος ἀγαθοῖς ἀν- » δράσιν εἰ τὸ ἀληθὲς αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ δυνήσονται καὶ γινώ- » ναι καὶ εἰπεῖν, ἣ ὄντως ἔχει. Τούτου γὰρ ὁ, τίποτε ἐστὶ » κατὰ νόμον ἀληθείας ὀρθῶς ἀποδεικνυμένου, καὶ ἀκραιφνοῦς » ἐστηκότος, πᾶν τὸ ἐτέρως ἔχον, καὶ τὴν ἀλήθειαν προσ- » ποιούμενον, ἀπελεγχθήσεται καὶ ἕτερον ὃν τοῦ ὄντως ὄντος, » καὶ ἀνόμοιον καὶ δοκοῦν ἐκεῖνο μᾶλλον, ἢ ὄν. » Ἐπειτα κα- » θαρώτερον τὴν αἰτίαν ταύτην διασαφήσας, πάλιν ἐπιφέρει τὸ ἐν ἀρχῇ εἰρημένον· « τοῦτο μὲν οὖν ὡς οἶμαι καλῶς ἐγνωκῶς » οὐκ ἔσπευσα πρὸς Ἕλληνας ἢ πρὸς ἑτέρους εἰπεῖν· ἀλλ' ἱκα- » νόν μοι καὶ τοῦτο Θεὸς δοίη περὶ ἀληθείας εἰδέναι πρῶτον, » ἔπειτα εἰδότα ὡς χρὴ λέγειν. »

Πλὴν εἰς ταῦτα ἴσως ἀπορήσεις· καὶ δὲν εἶναι λοιπὸν ἀ- » ξιέπαινα καὶ ἀποδεκτὰ τὰ ἀντιρρήτικα συγγράμματα το- » σούτων Πατέρων, τὰ ὁποῖα οὗτοι συνέγραψαν κατὰ τῶν ἑτε- » ροδόξων; καὶ δὲν χρεωστεῖ ὁ πιστὸς νὰ ἀνασκευάζῃ καὶ νὰ ἀπελέγχῃ τὰς τῶν Αἰρετικῶν φλυαρίας, καὶ νὰ καταπολεμῇ θρασυνομένην τὴν τούτων ἀσέβειαν; Ὁχι: (ἀπαντᾷ ὁ Παχυ- » μέρης ἐν ταῖς Παραφράσεσιν). « Οὐ τοῦτο φησὶν ὁ Πατὴρ » τὸ μὴ ἐλέγχειν καὶ ἀνατρέπειν τὰς τῶν ἀσεβῶν δόξας· ἀλλ'

ὅτι δὲν συμφέρει τὸ τοιοῦτο νὰ γίνεται κατὰ προηγούμενον λόγον· οὔτε εἶναι πρέπον, μηδεμιᾶς ἀνάγκης καλούσης, καὶ μηδεμιᾶς ὠφελείας ἐλπιζομένης, νὰ πηδᾷ ὁ πιστὸς μὲ ὁρμὴν καὶ μὲ προπέτειαν ἄλογον εἰς τὰς τοιαύτας λογομαχίας. Εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνα πρέπει νὰ καταβαίνει ὁ εὐσεβὴς μόνον, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλῇ, καὶ καταβάς πρέπει νὰ ἀγωνίζεται χωρὶς λαιδορίας καὶ ὕβρεις· « οὐ χρὴ κατὰ προηγούμενον λόγον εἰς τοῦτο ἐνασχυλεῖσθαι, τὸ καθ' ἑτέρων λέγειν, » ἀλλὰ τότε λέγειν ὅτε τυχὸν χρεία τοῖς ἄλλοις ὠφελείας, » ὅτε κατισχύει τὸ ψεῦδος, ὅτε σαλεύονται οἱ πιστοί· καὶ τότε πάλιν προηγούμενως χρεωστεῖ νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐπομένως δὲ, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον νὰ κατασιγάσῃ τὸ ψεῦδος· « τότε γοῦν προηγούμενως μὲν τὸν τῆς ἀληθείας ἐκτίθεσθαι χρὴ λόγον, καὶ ἡκριθωμένως μετέπειτα δὲ καὶ » ἀντιρρήσει κατὰ τῆς τῶν ἀσεβῶν ἐπαναστάσεως χρῆσθαι. » Καὶ, τὸ κεφάλαιον, εἰς τὰς τοιαύτας ἀντιλογίας πρέπει νὰ ἔχῃ σκοπὸν ὁ ἀγωνιζόμενος, ὅχι νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ ὀνειδίσῃ, ἀλλὰ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ φωτίσῃ· ὅχι νὰ κερδήσῃ τὴν γνώμην του, ἀλλὰ νὰ κερδήσῃ τὸν ἀδελφόν του· « Μὴ νίκην ζητοῦντα, » ἀλλ' ἀδελφῶν διόρθωσιν. Καὶ οὕτω μὲν ἔστω ἡμῖν ὁ πιστὸς Α. *ζηλωτής*, ἀλλ' ὅχι ἐριστικὸς καὶ φιλόνηκος *ζητητής*. Β'. ἀλλ' ὅχι πικρὸς καὶ τραχὺς *ἐλεγκτής*. Γ'. ἀλλ' ὅχι θρασύστομος καὶ λαιδὸρος *ὕβριστής* πρὸς τοὺς ἑτερόφρονάς.

Ἀλλ' ἔστω δὴ πρὸς τοὺς αὐτοὺς καὶ προσεκτικὸς, τὸ ὁποῖον ἦτον τῶν σημειωθέντων ἀνωτέρω τὸ ἕτερον. Προσεκτικὸς δὲ τίνι τρόπῳ θέλει εἶναι; φυλαττόμενος ὅσον δύναται τὸ ἐκείνων δηλητήριον φάρμακον, καὶ φεύγων τὰς μετ' αὐτῶν συνδιατριβὰς καὶ συνομιλίας, ὅταν γνωρίζῃ ὅτι τὸν ἐπιβουλεύονται ὡς ὄφεις τὰς πτέρνας, καὶ ζητοῦν δολίως νὰ ταραξοῦν τὰ ἑαυτοῦ διαθήματα. Εἰς τὴν προσοχὴν ὅμως

ταύτην ἀναγκαῖα εἶναι ἄλλη μία προσοχὴ συνετὴ, κεκριμένη, καὶ χριστιανῶς πρέπουσα· καὶ αὕτη ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ, ἂν ὁ ἑτεροφρονῶν εἶναι οἰκεῖος, ἢ ἀλλότριος; εἶναι ἡμέτερος, ἢ τῶν ὑπεναντίων; ἐπεὶ δὲ ἔχει διαφορὰν τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο, καὶ μὲ διάφορον τρόπον πρὸς ἐκεῖνον ἢ τοῦτον πρέπει ὁ ζηλωτὴς τῆς εὐσεβείας νὰ φέρεται.

Ὁ τὴν κακοδοξίαν νοσῶν εἶναι τις τῶν ἐκ τῆς αὐλῆς τῆς ἡμετέρας ἐπαγγελλομένων καὶ ὑποκρινομένων; εἶναι τις ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ διασπαράττει ὅμως τὴν μητέρα τὴν Ἐκκλησίαν ὅπου τὸν ἐγέννησεν, ἀθετῶν ἀναισχύτως τὰ ἱερὰ αὐτῆς δόγματα καὶ ἐντάλματα; καὶ μυκτηρίζει μὲν τὴν ἐν μέρει γινομένην αὐτῷ ὑπὸ τῶν συναδελφῶν παραίνεσιν καὶ συμβουλῇν, καταφρονεῖ δὲ καὶ τὴν τῶν κανόνων ἐπιτίμησιν καὶ δίκην; ὡς οὐδὲν δὲ λογίζεται καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ψῆφον τῆς ἀκοινωνησίας; περιέρχεται δὲ εἰς λύμην καὶ διαστροφὴν καὶ ἐξαπάτην τῶν ὑγιαίνοντων τέκνων τῆς πίστεως; Τὸν τοιοῦτον, ἀφ' οὗ τοιοιτοτρόπως ἐξέστραπται, καὶ ἀνιάτως οὕτως ἁμαρτάνει ὥν αὐτοκατάκριτος, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ἔσω καὶ πνευματικὴν συνάφειαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔσω καὶ βιωτικὴν κοινωνίαν, ὅσον εἶναι δυνατόν, τὸν ἀποστρεφόμεθα· καὶ τοῦτο διὰ δύο αἰτίας· πρῶτον διὰ νὰ μὴ δίδωμεν εἰς αὐτὸν εὐκολίαν μὲ τὴν ἀδιάφορον καὶ ἀπαραφύλακτον συναναστροφὴν νὰ διαστρέφῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλουστέρων, καὶ νὰ διαδίδῃ τὴν κακὴν ζύμην εἰς τὸ λοιπὸν εἰλικρινὲς φύραμα· καὶ δεύτερον διὰ νὰ τὸν κολάσωμεν τρόπον τινά, καὶ νὰ τὸν συστειλώμεν μὲ τὴν τοιαύτην ἀποστροφὴν, ἣτις ἐνδέχεται μὲν νὰ γένῃ ἐπιστροφῆς ἀφορμὴ καὶ ἀνανήψεως· γίνεται δὲ πάντως (ἂν ἐκεῖνο δὲν ἀκολουθήσῃ) μία ποινὴ πρὸς αὐτὸν τῆς ἀποστασίας δικαία καὶ πρέπουσα.

ἔχομεν περὶ τούτου σαφῇ τὴν Δεσποτικὴν παραγγελίαν.

« Εἰ ἡ χεὶρ σου, ἢ ὁποῦς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτά,
 » καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Ματθ. ΙΗ. 8. καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου
 » σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. Αὐτ. 9.
 » Ἐὰν καὶ σοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων μετὰ σοῦ, καὶ τελευταῖον
 » καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἀδελφός σου παρακούσῃ, ἔστω σοι
 » ὥσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης Αὐτ. 17. ἔχομεν τὴν Ἀπο-
 » στολικὴν διαταγὴν. « Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ
 » δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ· πρὸς Τίτον Γ'. 10. Ἐγγραψα
 » ὑμῖν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις. Α. Κορ.
 » Ε. 9. Ἐὰν δέ τις ἀδελφός ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, ἢ πλεο-
 » νέκτης, ἢ εἰδωλόλατρες, ἢ λοιδορός, ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ
 (καὶ ταῦτα πάντα ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ μετὰ ἀπειθείας
 ἐπιμόνου καὶ ἀδιορθώτου, τὸ ὅποιον εἶναι ἓνα εἶδος πρακτι-
 κῆς αἱρέσεως) τῷ τοιούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν. Αὐτ. 11. « Τὸ
 » αὐτὸ νοοῦσι καὶ οἱ Πατέρες » Αἰρετικὸν ἄνθρωπον ἀποστρέ-
 » φεσθαι. Βασιλ. Δόγ. περὶ Ἀσκήσ. Δεῖ τῶν πονηρῶν ἀπέχε-
 » σθαι, καὶ ὡς σεσηπότα μέλη ἀφ' ἑαυτῶν ἐκβαλεῖν. Χρυσός.
 » ἐκ τῆς Σειρ. εἰς Ματθ. ἔστω ἀπόκλητος, ἵνα μὴ τῆς ἰδίας
 κακίας μεταδῶ καὶ τοῖς ἄλλοις. Θεοφύλ. Ὑπομν. εἰς τὸ Ματθ.
 ΙΗ. Καὶ τὸ αὐτὸ πάντοτε οἱ θεοφιλεῖς ἄνδρες, καὶ τὴν εὐσέ-
 βειαν ἀκριβῶς τηροῦντες ἔπραττον. Διηγεῖται ὁ θεὸς Εἰρη-
 ναῖος (Βιβλ. Γ'. Κεφ. Γ'). ἐξ ἀκοῆς τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου,
 ὅτι ὑπάγωντας ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς ἓνα λουτρόν ἐν
 Ἐφέσῳ μίαν ἡμέραν διὰ νὰ λουσθῇ, ὡς ἤκουσεν, ὅτι μέσα
 ἦτον Κήρινθος ὁ Αἰρεσιάρχης καὶ ἐλούετο, ἐξεπήδησεν εὐθὺς
 ὁ τοῦ Κυρίου μαθητὴς, καὶ φεύγων (ἐκραξέ) φεύγωμεν, μὴ-
 ποτε συμπέσῃ τὸ βαλανεῖον ἐπάνω μας, *ἐνδοx γὰρ Κήρινθος*
ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός. Ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν Ἐκκλησια-
 στικὴν ἱστορίαν, ὅτι οἱ Σαμοσχτεῖς δὲν ἤθελαν πλέον νὰ εἰ-
 σέρχωνται εἰς τὰ θερμὰ, εἰς τὰ ὑποῖα εἶχε πλυνθῇ ὁ Ἀρει-
 νός

νός Εὐνόμιος. Ἀναγινώσκομεν, ὅτι τὰ παιδιὰ τῶν Σαμοσα-
 τέων, ἐπειδὴ μία σφαῖρα μὲ τὴν ὁποίαν ἔπαιζον εἶχε κυλι-
 σθῇ μεταξύ τῶν ποδῶν τῆς ἡμίονου, ἐφ' ἧς καθήμενος ὁ τὰ
 Ἀρείου νοσῶν Ἐπίσκοπος Λούκιος, κατὰ συγκαιρίαν ἐκαῖθεν
 τότε διέβαιναν, ἀναψαν εὐθὺς φωτιάν, καὶ διεβίβασαν διὰ
 τῆς φλογὸς τὴν σφαῖραν, μὴ τολμήσαντα τὰ παιδιὰ νὰ τὴν
 μεταχειρισθῶν, πρὶν διὰ τοῦ πυρὸς (ὡς ἐνόμιζον) τὴν κα-
 θαρίσουν. Αὐστηρὸς ἴσως καὶ περιττὸς φανῇ εἰς τινὰ ὁ Ἀπο-
 στολικὸς ζῆλος, ἀπλοϊκὴ ἢ τῶν Σαμοσατέων δεισιδαιμονία,
 παιδαριώδης ἢ τῶν σφαιρίζοντων παιδιῶν εὐλάβεια. Ἀλλ'
 ἐκείνη ἦτον μία ἔμπρακτος τοῦ Ἀποστόλου διδασκαλία πρὸς
 τοὺς ἀρτίως πιστεύσαντας Ἐφεσίους, ὅπου τοὺς ἐδίδασκε νὰ
 προσέχουν καὶ νὰ φυλάττωνται πάσῃ δυνάμει Κήρινθον τὸν
 ἀπατεῶνα, ὅστις ἀγῶνα καὶ ἔργον ἐπιμελὲς εἶχε, τὸ νὰ τοὺς
 διαστρέψῃ τὴν πίστιν, καὶ νὰ τοὺς ποτίσῃ τὴν αἵρεσιν· καὶ
 εἰς τῶν Σαμοσατέων καὶ ἀνδρῶν καὶ παίδων τὸν ἀποτρα-
 πιασμόν, εἶναι ἀξιώπαινος καὶ ἀξιομίμητος, ἂν ὅχι ἄλλο, ἢ
 προσοχή, τὴν ὁποίαν καὶ εἰς τὰ παραμικρὰ ἐδειχναν κατ' ἐ-
 κείνων ὅπου ἡγωνίζοντο νὰ τοὺς συναρπάσουν εἰς τὴν Ἀρει-
 νικὴν ἀσέβειαν. Εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν πρέπει τις νὰ στοχαζέ-
 ται καθ' αὐτὸ τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸ τέλος καὶ τὰ ἐπόμενα. Ὁ
 Ἀπόστολος ἐπαράγγελλεν εἰς τοὺς Κορινθίους μὴ συναναμί-
 γνυσθαι τοῖς τοιούτοις, μὴδὲ συνεσθίειν· ἢ συναναστροφὴ
 καὶ ἡ συναναστροφὴ καθ' ἑαυτὰ ἀδιάφορα, ἀλλ' ἐκ τούτων κα-
 τὰ μικρὸν ἐνδέχεται νὰ γεννηθῇ ἡ διαστροφὴ καὶ ἡ καταστρο-
 φή. Λοιπὸν ἡ ἐξωτερικὴ ἀκοινωνησία διασώζει τὴν ἐσωτε-
 ρικὴν ἀλλοτριότητα. « Εἰ γὰρ κοινῆς τροφῆς τοῖς τοιούτοις
 » ὑὸ δεῖ κοινωνεῖν, ἤπουγε μυστικῆς καὶ θείας· Θεοδώριτ.
 εἰς τὴν Α. πρὸς Κορ. Κεφ. Ε. καὶ συμφέρει ἐκεῖνο, διατὶ
 εἶναι τοῦτο ἀναγκαιότατον. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἐκ τῆς ἡμε-

τέρας αὐλῆς ἀθετητὰς καὶ παρηκόους, τοὺς ὁποίους καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Παῦλος τοὺς ὀνομάζουσιν (ἔνθα ἄνωτ.) ἀδελφούς κατὰ τὸ ὄνομα: Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος κτλ. οὕτω πρέπει ὁ εὐσεβὴς νὰ προσέχη καὶ νὰ προσφέρεται· πρὸς δὲ τοὺς ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἀγέλης φανερώς ἐπαγγελλομένους, πῶς;

Εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος δὲν μᾶς δίδει τὴν αὐτὴν διαταγὴν, οὔτε μᾶς διδάσκει νὰ μεταχειρίζομεθα τὸν αὐτὸν τῆς προσοχῆς καὶ ἀποχῆς τρόπον καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους. Ἀντιδιαστέλλει αὐτὸς συνετῶς τούτους ἀπὸ τοὺς ὀνομαζομένους ἀδελφούς, καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ ἐξωτερικοὺς καὶ τοῦ κόσμου τούτου· καὶ ὅταν σᾶς λέγω (γράφει πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐνθ. ἄνωτ.) μὴ συναγαμίνυσθαι κτλ. δὲν ὁμιλᾷ περὶ τούτων « οὐ πάντως τοῖς πονηροῖς τοῦ κόσμου τούτου, » ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ἄρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις, εἰς τὸ » ὁποῖον ὁ Θεοδώριτος (Αὐτ.) Οὐδὲ γὰρ τῶν ἀλλοτρίων ἡμᾶς » τῆς πίστεως παντελῶς χωρισθῆναι κελεύω. Τὸ διάταγμα ἤθελεν εἶναι ἀδύνατον, ἐπεὶ δὲ ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ πιστοὶ ἄλλον τινὰ κόσμον παρὰ τοῦτον διὰ νὰ κατοικήσουν· « ἐπεὶ » ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἰς » ἕτερον ὑμᾶς κόσμον ἐκπέμψαι. Ὁ Θεοδώριτος· ἐπεὶ ἑτέραν » οἰκουμένην ὀφείλετε ζητῆσαι. Ὁ Θεόφυλακτος. Ἐπειτα δὲν εἶναι λέγει ἐδικὸν μας ἔργον νὰ κρίνωμεν τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ ἑτεροπίστους καὶ ἀλλοτρίοφρονας· αὐτοὺς θέλει τοὺς κρίνει ὁ Θεός· « τί γὰρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω » ὑμεῖς κρίνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρίνει. Ἐκ τούτων βέβαια μαθαίνει ὁ εὐσεβὴς τίνι τρόπῳ χρεωστεῖ νὰ ὑποφέρῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀλλοτρίας θρησκείας καὶ δόγματος, καὶ ποῖα μέτρα πρέπει νὰ ἔχη ἢ πρὸς τούτους προσοχὴ καὶ προφύλαξις.

Ὁ ἑτερόφρων εὐρίσκεται πάντῃ ἔξω τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ἢ δι' ἀπιστίαν μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ποτὲ εἰσελθὼν, οἷος ὁ ἔθνικος καὶ ὁ Ἰουδαῖος, ἢ διὰ κακοπιστίαν ἔξω πλανώμενος, καὶ ἰδίον τι κόμμα ἀκολουθῶν, ὥς ὁ Σχισματικὸς καὶ ὁ Αἰρετικὸς· ἢ περὶ τοὺς τοιούτους προσοχὴ τοῦ εὐσεβοῦς εἶναι τὸ νὰ φυλάττεται πρὸ πάντων ἐπιμελῶς ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τὴν κακοδοξίαν τοῦ ἐκείνων φρονήματος, μὴ τύχη καὶ συμπαρasyρῇ· ἔπειτα καὶ τὸ νὰ μὴν ἀνέχεται. μὴδὲ νὰ ὑποφέρῃ, ἀκούων παρ' αὐτῶν ἐπηρεαζομένην τὴν ἰδίαν εὐσέβειαν, ἀλλὰ δυνάμενος μὲν νὰ ἀπαντᾷ καὶ νὰ ἀπολογῇται θεοφιλῶς, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἐμφράττῃ, ὥς εἴρηται, τὰ ὦτα, καὶ νὰ δείχνῃ εἰς τοὺς ἐπηρεαστάς φανερά τὰ σημεῖα τῆς θλίψεως· καὶ ἡ μὲν προσοχὴ αὕτη. Ἡ δὲ ἀποχὴ ἀπὸ τούτων, στρέφεται εἰς μόνὰ τὰ πνευματικά· τὰ δ' ἄλλα ἐπιεικῶς καὶ φιλοφρόνως μεταχειρίζομεθα ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ τὴν ἐξωτερικὴν μετὰ τούτων συνδιατριβὴν τε καὶ κοινωνίαν, φυλάττοντες πρὸς αὐτοὺς τὴν πολιτικὴν σχέσιν, διατηροῦντες πρὸς τοὺς αὐτοὺς πάντα τὰ ἀνθρώπινα δίκαια καὶ καθήκοντα, ἀγαπῶντες αὐτοὺς, καὶ τιμῶντες, καὶ φιλοφρονούμενοι ὥς μέλη τοῦ κοινοῦ πολιτεύματος.

Φεῦγε μόνην τὴν μετὰ τῶν τοιούτων πνευματικὴν κοινωνίαν, ἀγκαλὰ ὁ βίος ὁ πολιτικὸς σὲ ὑποχρεώνει νὰ διασώζῃς τὴν κοσμικὴν οἰκειότητα καὶ συνάφειαν. Ἀποτρέπου τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν αἵρεσιν καὶ τὸ σχίσμα, ὅχι τὸν ἄπιστον καὶ τὸν αἰρετικὸν καὶ τὸν σχίστην· ἢ ἂν θέλῃς, τὸν ἄπιστον καὶ τὸν αἰρετικὸν καὶ τὸν σχίστην, ὅχι τὸν ἄνθρωπον. Ἀποστρέφου τὴν γνώμην, ὅχι τὴν φύσιν· δι' ἐκείνην εἶναι ἀλλότριος καὶ διάφορος, εἶναι ἀποστροφῆς καὶ μίσους ὑπόδικος· διὰ ταύτην εἶναι οἰκεῖος καὶ πλησίον, εἶναι ἐλέους καὶ συμπάθείας, πολλάκις δὲ καὶ κηδεμονίας καὶ περιθάλψεως ἄξιος.

Εἰς τὸν Ἰουδαῖον ὁ Σαμαρεῖτης, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παραβολήν, ἐφάνη πλησίον, καὶ ἐπηνέθη· δὲν εἶναι ἐπάναγκες καὶ εἰς τὸν Σαμαρεῖτην ἐξ ἀμοιβῆς ὁ Ἰουδαῖος πλησίον νὰ φαίνεται;

§. Ζ'.

Ἀλλ' ἰδίᾳ μὲν οὕτως ἕκαστος τῶν πιστῶν χρεωστεῖ νὰ εἶναι ἀνεξίθρησκος, κατὰ τὰ μέτρα καὶ τοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους εἶδομεν· ὁ δὲ ἐν Ἐκκλησιαστικῇ ὑπεροχῇ τεταγμένος, τουτέστιν ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἐπίσκοπος, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ φέρεται πρὸς ἐκείνους ὅπου ἀθετοῦν τὴν θρησκείαν, ἧς αὐτὸς ἐτάχθη προστάτης κατ' ἐξοχὴν, καὶ διεκδικητὴς καὶ πρόμαχος; Πρὸς τοῖς εἰρημένοις οὗτος, (τὰ ὅποια μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔχει κοινὰ) ἔχει καὶ τινα ἄλλα, ὅπου εἰς τοὺς προεδρεύοντας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἐξαίρετα καὶ ἰδιάζοντα. Ταῦτα δὲ εἶναι Α'. ἡ μέριμνα τῶν τῆς ἰδίας διοικήσεως χριστιανῶν· Β'. ἡ κρίσις καὶ ἡ ψῆφος τῶν ἀθετούντων. Γ'. ἡ τῶν ἀπειθῶν καὶ σκληροτραχήλων ποινὴ καὶ κατάκρισις.

Καὶ πρῶτον λοιπὸν ἔργον τῆς τοῦ Ἐπισκόπου ἐπιστάσεως, ἡ περὶ τοὺς ἐγχειρισθέντας αὐτῷ χριστιανούς φροντίς καὶ μέριμνα, ἡ ὁποία τόσον συντονωτέρα καὶ προσεκτικωτέρα πρέπει νὰ εἶναι, ὅσον πλησιέστερον εὐρίσκονται οἱ ἐξ ἐτέρων θρησκευμάτων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διὰ τὴν πλησιότητα κινδυνεύει εἰς τοὺς ἐπαρχιώτας του νὰ διαδοθῇ τῆς ἐτεροθρησκείας τὸ μίasma. Ὁ ποιμὴν χρεωστεῖ νὰ φυλάττῃ τὰ ἴδια πρόβατα ἀπὸ τὰ στόματα τῶν λύκων· ὅταν ἀπομακρυνθῶσι τῆς μάνδρας, νὰ τρέχῃ ὀπίσω αὐτῶν ἐπιπόνως, διὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ, ἂν χαθῇ κανένα, νὰ εἰσέλθῃ τὰ δάση καὶ τοὺς ὄρυμους, νὰ ἀναβῇ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνούς, νὰ πατήσῃ τὰς

ἀκάνθας καὶ τοὺς τριβόλους, ὥστε νὰ τὸ εὖρῃ· ἀφ' οὗ τὸ εὖρῃ περιχαρὴς καὶ παιδρὸς νὰ τὸ βάλλῃ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὴν ποιμνὴν ὁμοῦ μὲ τὰ ἄλλα. Χρεωστεῖ τὸ ποιμνιον ὅλον νὰ τὸ διεξάγῃ εἰς νομάς σωτηρίους, καὶ νὰ τὸ κρατῇ μακρὰν ἀπὸ τὰς δηλητηριώδεις βοτάνας τῆς αἰρέσεως, μακρὰν ἀπὸ τὰ θολερὰ ὕδατα τῆς κακοδοξίας. Τοιοῦτοτρόπως δὲ τὸ διεξάγει παρορμῶν τὰ πρόβατα ἢ ἀνακαλούμενος, προτρέπων ἢ ἀποτρέπων, κινῶν ἢ διαναπαύων, ἀπειλῶν ἢ θέλγων, μὲ τὸν πνευματικὸν τῆς σωτηρίου διδασκαλίας αὐλόν, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν πρέπει νὰ λείπῃ ἀπὸ τὸ στόμα του. Εἶναι λοιπὸν φανερόν, ὅτι δυσχερεστέρα καὶ ἐπιπονωτέρα γίνεται ἡ τοιαύτη ποιμαντορία, ἐκεῖ ὅπου πλεονάζουσιν ἢ τὰ νερὰ τὰ νοσερὰ καὶ δυσώδη, ἢ αἱ βοτάναι αἱ φαρμακεραὶ καὶ νοσώδεις, ἢ αἱ φάραγγες αἱ κρημνώδεις καὶ δασεῖαι καὶ ἄγριοι, ἢ οἱ λύκοι, καὶ τὰ ἄλλα θηρία τὰ αἰμοδόρα καὶ σπαρακτικά· ἀλλὰ διὰ τὴν φυλακὴν τοῦ ποιμνίου, καθὼς μάταιος ἤθελεν εἶναι ὁ ποιμὴν, ἂν ἀμελῶντας τὴν φύλαξιν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ἰδίων προβάτων, ἤθελεν ἐπιχειρισθῇ νὰ μεταλλάξῃ τὴν ποιότητα τῆς βοσκῆς, καὶ τῶν λύκων τὴν θηριωδίαν, καὶ τοῦ τόπου τὴν ἀγριότητα· ὁμοιοτρόπως ἀσυνέτως ἤθελε φέρεται καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης, ἂν ἀφίνοντας τὴν διὰ λόγου καὶ ἐνδελεχοῦς διδασκαλίας ὁδηγίαν καὶ στηριγμὸν τῶν ἐμπειπιστευμένων αὐτῷ ψυχῶν, ἤθελε στρέψῃ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰς τὸ νὰ πολεμῇ καὶ νὰ διαπληκτίζεται καθ' ἑκάστην μὲ τοὺς ἐτερόφρονas καὶ ἐτεροδόξους, οἱ ὅποιοι ἔτυχον νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Καλὸς ὁ σκοπὸς καὶ ἔνθεος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινετός, τὸ νὰ προθυμηθῶμεν νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἔρημον εἰς ἔλη, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς νὰ ἀνοίξωμεν ἐκ τῶν ὀρέων πηγᾶς, καὶ ἀπὸ τῶν πεδίων ποταμούς· καλὸν καὶ θεῶν

φιλές τὸ ἀγώνισμα, τὸ νὰ κάμωμεν νὰ συμβόσκειται ὁ λύκος μετὰ τῶν ἀρνῶν, καὶ νὰ συναπαυέται ἡ πάρδαλις μετὰ τῶν ἐρίφων· τίς δὲν τὸ ἐπαινεῖ; ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον εἶναι ἓνα κατόρθωμα μιᾶς ἐπισήμου καὶ ἐξαιρέτου Ἀποστολῆς, καὶ ἓνα ἀποτέλεσμα τῆς παναλκοῦς δυνάμεως τοῦ ὑψίστου, τὸ νὰ ἐγείρῃ τις καὶ ἐκ τῶν λίθων τούτων τέκνα τῷ Ἀβραάμ. Ἐπειτα, ὁ προκείμενος ἡμῖν ἀγὼν, καὶ τὸ προαπαιτούμενον παρ' ἡμῶν ἔργον εἶναι τὸ νὰ μὴ ἀμελήσωμεν τὴν γῆν τὴν ἀρόσιμον καὶ γεωργημένην ὅπου εἰς χεῖρας ἔχομεν, καὶ τὴν ἀφήσωμεν νὰ χερσωθῇ καὶ νὰ ἀγριεύσῃ, ἐπὶ προφάσει, ὅτι ζητοῦμεν νὰ ἡμερώσωμεν τὴν ἄγριον καὶ κεχερσωμένην· τὸ νὰ μὴ παραβλέψωμεν τὴν κοπὴν ὅπου ἐνεπιστεύθημεν, καὶ τὴν ἀφήσωμεν νὰ ἐκθριωθῇ καὶ νὰ τραχηλιάσῃ, ὅταν ἐπιστρέφωμεν τὴν σπουδὴν ὅλην ἡμῶν καὶ τὴν μέριμναν, εἰς τὸ νὰ συνάξωμεν τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ εἰς τὴν μάνδραν, καὶ εἰς τὸ νὰ ἀναγκάσωμεν νὰ βόσκωνται εἰς τὸ φῶς τὰ ζῶα τὰ νυκτινόμα. Πρῶτον χρέος εἰς τὸν τῆς Ἐκκλησίας προστάτην τὸ νὰ ἐπιμελῇται νὰ στηρίξῃ εἰς τὴν εὐσεβειαν, καὶ νὰ καταρτίξῃ εἰς τὴν θεάρεστον πολιτείαν τοὺς ἐγκεχειρισμένους αὐτῷ ὀρθοδόξους. Δεύτερον ἔργον, καὶ μετ' ἐκεῖνο, καὶ οἷον ἐκ περιουσίας κατόρθωμα, τὸ νὰ ἀγωνίζεται διὰ νὰ κερδήσῃ καὶ τοὺς ἐξ ἁλλοτρίας θρησκείας ἢ κόμματος, καὶ νὰ συναγάγῃ τοὺς πλανωμένους εἰς τὰ σκότη τῆς ἀσεβείας ἢ τῆς αἰρέσεως. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο, (τὸ ὅποῖον καὶ ἐδῶ περιττὸν ἴσως δὲν εἶναι νὰ τὸ προσθέσω) ὅχι μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ μὲ τὸ μέσον τῆς διδασκαλίας τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς πράξεως τοῦ Εὐαγγελικοῦ πολιτεύματος.

Μὰ (ἃς ἔλθωμεν εἰς τὸ δεύτερον) ἀπεσκίρτησαν ἤδη ἐν, ἢ ἓνια ἀπὸ τὰ πρόβατα τοῦ ποιμένου μας, ἐξηγριώθησαν,

ἐξέκλιναν εἰς ἀνοδίας, καὶ εἰς κρημνοὺς ἀβάτους, ὅθεν ἢ ἐπιστροφή τούτων εἶναι ἀνέλπιτος· ἢ (διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν ἔξω μεταφορᾷ) εὐρίσκονται εἰς τὴν Διοίκησιν τοῦ Ἀρχιερατεύοντος τινές, πολλοὶ ἢ ὀλίγοι, ὅπου πλανῶνται εἰς τὴν κακοφροσύνην καὶ τὴν ἀσέβειαν. Ἐζήλωσεν ὁ Ἐπίσκοπος κατὰ τὸ χρέος τοῦ ζῆλον ἔνθεον, καὶ ἠγωνίσθη ἀγῶνα πολὺν κατὰ τὸ ἐπάγγελμά του· ὠμίλησεν, ἐδίδαξε, συνεβούλευσε, παρεκάλεσεν, ἐπέπληξεν, ἠπειλήσεν, τὰ μὲν αὐτὸς ἀμέσως, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ιδίων συνεργῶν καὶ συνδούλων. Πλὴν εἰς μάτην οἱ ἑτεροδοξοῦντες καὶ πεπλανημένοι μένουσιν εἰς τέλος ἀπειθεῖς καὶ ἀνένδοτοι. Πρὸς τοὺς οὕτως ἀπειθοῦντας καὶ τραχηλιάζοντας τί ὑπαγορεύει ὁ ὅρος τῆς Ἀνεξιθρησκείας;

Ἐγὼ πάλιν ἐρωτῶ· οἱ ἀπειθεῖς οὗτοι καὶ κακόφρονες ἦσαν ἀνέκαθεν ἁλλοτρίας θρησκείας καὶ δόξης γεννήματα, ἢ αὐτοὶ τέκνα ὄντες τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν μητέρα αὐτῶν ἀπεστάτησαν; Ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ τὰ θολερὰ καὶ πικρὰ ὕδατα ἔπιναν, ἢ καταλιπόντες τὰς ζωηρὰς πηγὰς τῆς πατροπαράδοτου εὐσεβείας, ἔδραμον εἰς τοὺς τετρημένους λάκκους τῶν Χαναναίων, εἴτε παρ' ἄλλων παρασυρέντες καὶ ποτισθέντες, εἴτε καὶ παρ' ἑαυτῶν ροφήσαντες τῆς κακοδοξίας τὸν βόρβορον; Εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ἐγὼ νομίζω, ὅτι οἱ τοιοῦτοι, ὡς ἔξω ὄντες τῆς τοῦ ἱεράρχου διοικήσεως, εἶναι καὶ ἔξω τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας· ὅθεν καὶ ἀθετοῦντες εἶναι ἔξω τῆς αὐτοῦ κρίσεως, καὶ ἀπειθοῦντες εἶναι ἔξω τῆς αὐτοῦ δίκης. Περὶ τούτων καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος ἔλεγεν, (ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω §. Γ'.) ὅτι δὲν ἦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν του νὰ τοὺς κρίνῃ· *Τὴ γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν*; Παῦλος ὁ τόσον θερμὸς τῆς εὐσεβείας ζηλωτῆς, ὁ παγκόσμιος τοῦ Εὐαγγελίου Ἀπόστολος καὶ κήρυξ, ὁ διδάσκαλος τῶν ἔθνων ἀπάντων, ὁ ἀναδεξάμενος τὴν μέριμναν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν! Καὶ λοιπὸν ἂν ὁ Παῦλος δὲν αἰκεί-

οὗτο ἐπάνω εἰς τοὺς τοιούτους τὴν ἐξουσίαν τῆς κρίσεως : τί γάρ μοι καὶ τοὺς τοιούτους κρίνει; τὸ ὅποιον σημαίνει : ἐκείνων ἐξουσίαν οὐκ ἔχω, κατὰ τὸν Θεοδώριτον (ἐν Ὑπομν. Αὐτ.) δὲν βλέπω ποῖον δικαίωμα ἡγεμονίας καὶ κυριότητος ἡμπορεῖ πρὸς τοὺς τοιούτους νὰ ἰδιοποιηθῇ ὁ τοῦ Παύλου διάδοχος. Τουτέστιν, ἂν ὁ Παῦλος ἐγύμναζε πρὸς τοὺς τοιούτους τὸ ἀνεξιθρησκοῖ, δύναται πάντως εἰς τοῦτο μιμητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Παύλου νὰ γίνεται καὶ ὁ τῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος. Ἄς κηρύττῃ καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν ἀλήθειαν, ὡς ὁ Παῦλος, καὶ ὁ Ἐπίσκοπός μας πάντοτε, καὶ πανταχοῦ, καὶ εἰς ἅπαντας· ἃς ἀγωνίζεται καὶ οὗτος προθύμως καὶ ἐν ἔργῳ, καὶ ἐν λόγῳ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν ὑπομονῇ, ἐν πραότητι, ἐκτελὼν τὸ ἔργον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, πληροφορῶν τὴν ἄνωθεν αὐτῷ δοθεῖσαν διακονίαν· ἃς γίνεται τελευταῖον καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον Ἰουδαίαις ὡς ὑπὸ νόμον, καὶ τοῖς ἔξω νόμου Ἐθνικοῖς ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος Θεῷ, ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ· καὶ τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, διὰ νὰ κερδήσῃ μὲ τὴν οἰκονομίαν τοὺς ἅπαντας· ἀλλ' ὅταν οὗτοι ἀφηνιάζωσι καὶ ἀπειθοῦσι καὶ δὲν ὑποτάσσωνται, ὁ Παῦλος τέως τὴν τούτων κρίσιν τὴν ἀφίνει εἰς τὸν Θεόν : τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρίνει· καὶ λοιπὸν ὁ ὀπαδὸς τοῦ Παύλου πρέπει νὰ κἀνῃ αὐτὸ τὸ ἴδιον. Ὅταν ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἔξω ἀνεξιθρησκῇ, ὁ Ἐπίσκοπος κατὰ τὸν ἐκείνου τύπον χρεωστεῖ πάντως τοὺς ἀπίστους καὶ τοὺς ἑτεροδόξους, ἐν τῇ ἰδίᾳ Ἐπαρχίᾳ, καὶ ἀπειθοῦντας καὶ ἀφηνιάζοντας μακροθύμως τε καὶ ἀνεξικákως νὰ τοὺς ἀνέχεται.

Εἰ δὲ (τὸ δεύτερον) τῆς θεοσεβείας αὐτοὶ πρότερον ἀριθμούμενοι θρέμματα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας φαινόμενοι τέκνα γνήσια, ἐξέκλιναν ὅμως τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, καὶ τοῦ ὀρθοῦ περὶ τὸ δόγμα φρονήματος, ὑπὸ διαφόρων ἑτεροδιδασκαλίας ἀνέμων παρασυρέντες, ἀπεπλανήθησαν· τότε οἱ τοι-

οὔτοι, ὡς ὄντες ὑπὸ τὴν τοῦ ποιμένου διοίκησιν, εἶναι πάντως καὶ εἰς τὴν κρίσιν τὴν αὐτοῦ ὑποκείμενοι. Ὅθεν αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία ἐπιμελῶς ἀνακρίνει, ἐξουσιαστικῶς κρίνει, αὐθεντικῶς κατακρίνει· καὶ ἐπιβάλλουσα αὐτοῖς τὰς προσηκούσας ποινάς, καὶ τὰ δίκαια ἐπιτίμια, εἰ μὲν ἐπιστραφῶσι γνησίως καὶ ἀνανήψωσι, τοὺς λύει τέως, ὅταν συμφέρον τὸ νομίση, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπιτεθέντας δεσμούς· εἰδὲ ἐπιμένουσιν ἕως τέλους εἰς τὴν παρακοήν, καὶ δὲν θελήσουν νὰ ἀφήσουν τὴν πλάνην καὶ τὴν κακόνειαν, εἰς ἣν περιέπεσον, τελευταῖον διὰ νὰ μὴ συμπαράσῃ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὑγιαίνοντας, καθὼς ἐξ ἀρχῆς εἴπομεν, τοὺς ἀποκόπτει ὀλοτελῶς ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ τοὺς παραδίδει εἰς τὴν ἀπώλειαν, τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἡσπασθήσαν καὶ ἡγάπησαν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ τρίτον τῶν ἀνωτέρω προτεθέντων· τουτέστιν αἱ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας ποιναὶ, καὶ ἡ ἐκείνων ἐσχάτη κατάκρισις.

Ἐδῶ ὅμως, ὅταν ἀναφέρωμεν ποινὰς καὶ κατάκρισιν, ἅπαγε ἀπὸ τὸ νὰ συλλογισθῇ ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς, δεσμὰ καὶ ἀλύσεις, στρεβλώσεις καὶ δεσμοτήρια, πῦρ καὶ σίδηρον σωματικούς παντοίους βασανισμοὺς, καὶ τέως θάνατον. Αἱ ποιναὶ αἱ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι Ἐκκλησιαστικαὶ ὄχι πολιτικαὶ, πνευματικαὶ ὄχι σωματικαί. Πρέπει πάντοτε νὰ διασώζεται ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα εἰς τὸ σκοπούμενον τέλος καὶ εἰς τὰ μέσα δι' ὧν (ὡς ἐβρέθη) ἐκεῖνο περαίνεται. Μέσα φυσικὰ δὲν φέρουσι ποτὲ εἰς εὐτυχίαν ἔκβασιν ἕνα τέλος ὑπερφυές· ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ δὲν ἀναβιβάζουσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανόν· ὁ κόσμος δὲν ὁδηγεῖ εἰς τὸν Χριστὸν, οὔτε τοῦ κόσμου τὰ ἔργα δὲν οἰκοδομοῦσι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Τίς δὲν ἤξεύρει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνα σύστημα θεῖον, καὶ ἔχει ἕνα σκοπὸν ὅλον οὐράνιον; καθὼς ἡ Βασιλεία, καὶ ἡ ἔξω-

τερικὴ Δυναστεία, εἶναι ἓνα σύστημα ἀνθρώπινον, καὶ ἔχει ἓνα σκοπὸν, ὅλον κοσμικόν, Αὐταὶ αἱ δύο Ἐξουσίαι ἡ γῆϊνος καὶ ἡ οὐράνιος εἶναι ἀσύμβατοι, καὶ ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων, ὅσον οὐρανὸς ἀπέστι γαίης· ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὴν ἐπὶ γῆς ἔξουσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους: τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· ἔδωκε τὴν ἐν οὐρανοῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεοῖς, τουτέστι τοῖς Ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἐκείνων διαδόχοις, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸν ἑαυτῶν χαρακτήρα δὲν εἶναι ἐγκόσμιοι, ἀλλ' ὑπερκόσμιοι: ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ· ἔλαχον ἐκεῖνοι νὰ κατακυριεύωσι τὰ ἔξω καὶ τὰ τοῦ σώματος· ἔλαβον οὗτοι νὰ διοικοῦσι τὰ ἔσω καὶ τὰ τοῦ πνεύματος· καὶ λοιπὸν σωζομένης τῆς αὐτῆς ἀντιδιαστολῆς καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῶν ποινῶν τῶν πρὸς τοὺς πταίοντας, οἱ μὲν ἐπάγουσι παιδείας καὶ κολάσεις σωματικὰς, οἱ δὲ πνευματικὰς ποινὰς καὶ Ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια. Ὅθεν ἂν ἦτον συγκεχωρημένον νὰ παραλλαχθῇ ἡ ἀναλογία αὕτη, ὅμοιον ἤθελεν εἶναι λογιάζω τὸ νὰ στρεβλώσῃ καὶ νὰ ἀποτυμπανίσῃ τὸν ἀθετήσαντα τὸ δόγμα ὁ Ἀρχιερεὺς, ὡσὰν ἐναντίον εἰς τὸν προδόντα νὰ βάλῃ ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον ὁ Βασιλεὺς, καὶ νὰ τὸν ἀφορίσῃ.

Αἱ δύο ἔξουσίαι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ἡ Πνευματικὴ τουτέστι δύναμις, καὶ ἡ Κοσμικὴ δεσποτεία εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης εἶναι ἓνας τραγέλαφος τόσον τερατώδης, ὅπου οἱ σωφρονέστεροι ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνους ὅπου τὸν τιμοῦν, δὲν ἤμπορουν οὐδ' αὐτοὶ νὰ τὸν χωνεύσουν. Παρεπόμενον τοῦ πλάσματος τούτου εἶναι ἡ χρῆσις ἅμα καὶ τῆς κλειδὸς καὶ τοῦ ξίφους. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ Ῥώμης αὐτοὶ, ὅπου ἀπὸ χιλίους χρόνους μάλιστα καὶ ἐδῶ ἠγωνίσθησαν μόνον κυρίως εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ ἀρχιερατεύουν καὶ νὰ βασιλεύουν, ἔδειξαν ἐδῶ πάντοτε κάποιαν συστολὴν εἰς τοῦ

ξίφους τούτου τὴν μεταχείρησιν· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ὡς βασιλεῖς ἐξώπλισαν στρατιάς, ἐκίνησαν παρατάξεις, συνεκρότησαν μάχας, διέθεντο πολιορκίας, κατεπόρθησαν χώρας, κατέσφαζαν μυριάδας, καὶ κατέχραναν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον με ἀνθρώπινα αἵματα, αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ὅταν ἡ μὲ τὸ μέσον τῆς θεοστυγοῦς Ἰγκυῖζιτιῶνος, ἡ μὲ ἄλλον τρόπον, ἠθέλησαν νὰ θανατώσουν τινὰς διὰ τὴν ἀθέτησιν τῆς πίστεως, δὲν ἐτόλμησαν ἀναφανδὸν αὐτοὶ καὶ ἀμέσως νὰ μεταχειρισθῶν εἰς τοῦτο τὴν ἐξωτερικὴν ἔξουσίαν, ἀλλ' ἐπάρáδωκαν, καὶ παραδίδουσι πάντοτε εἰς τὸν βραχίονα τὸν κοσμικόν, (ὡς λέγουσι) τοὺς ὑπευθύνους: al braccio secolare. Τόσον εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὴν ἔξω καταδίκην καὶ κατάκρισιν τῶν ἐνόχων εἰς τὰ τῆς πίστεως, τὴν ὑπολαμβάνουσιν εἰς τὸν χαρακτήρα ἐνὸς Ἐπισκόπου ἀνοίκειον παντελῶς καὶ ἀνάρμοστον, μ' ὅλον ὅπου τὸν αὐτὸν Ἐπίσκοπον τὸν ἐνδύουσιν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν δυναστείαν. Παράδοξοι ἀντιφάσεις καὶ ἀπερινόητοι! Ὁ Πάπας πλὴν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς, ἔχει καὶ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ κοσμικὴν ἔξουσίαν! ἔχει δύο σπαθία, τὸ ἓνα πνευματικόν, καὶ τὸ ἄλλο κοσμικόν! καὶ ὅμως βραχίονα αὐτὸς κοσμικὸν δὲν ἔχει· ἀλλ' ὅταν εἰς τοιαύτας περιστάσεις χρειασθῇ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κοσμικὴν σπάθην, τότε καταφεύγει εἰς τὸν κοσμικὸν βραχίονα! τουτέστι τὴν πράξιν τῆς ἐξωτερικῆς τῶν κακοδύξων παιδείας, τὴν παραδίδει εἰς τοὺς ἔξω δικαστὰς καὶ ἡγεμόνας! Μὰ δὲν παραδίδει καὶ ὁ Βασιλεὺς, καὶ πᾶς ἡγεμὼν καὶ Δυνάστης τὸν κατάδικον εἰς τὸν βραχίονα τοῦ δημίου; εἶναι λοιπὸν οἱ Βασιλεῖς καὶ Δυνάσται οἱ δῆμιοι τοῦ Ποντίφικος; Ἀλλὰ παραδίδει (θέλεις εἰπεῖς) εἰς τούτους τὴν κρίσιν. Λοιπὸν ὁ πληρεστάτην ἔχειν ὑποτιθέμενος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν κυριότητα, ἐκεῖνος ὅπου τολμᾷ καὶ λέγει, ὡς ὁ

Χριστὸς, ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, δὲν ἔχει μ' ὅλον τοῦτο τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐξω κρίσεως! πάλιν ἀντίφασις! Ἡ ἐξουσία κεῖται εἰς τὴν ἀπόφασιν, καὶ εἰς τὴν πράξιν· ἡ πράξις εἶναι τῶν δημίων, ἡ ἀπόφασις εἶναι τῶν κοσμικῶν κριτῶν· ἐρωτῶ, τίς ἡ τοῦ Πάπα; Ταῦτα μὲν οἱ τοῦ Πάπα λάτρες, ἄνδρες λεπτῆς φρενὸς, καὶ ὑψηλῆς ἐπιστήμης, ἠμποροῦν ἴσως νὰ τὰ συμβιβάσουν. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἄπλοῖ, καὶ ἀπαίδευτοι, καὶ (κατ' αὐτοὺς) εὐήθεις, νομίζομεν ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι αὕτη.

Ἡ τοῦ Πάπα, καὶ ἡ τῶν λοιπῶν ὁμοίως Ἀρχιερέων ἐξουσία (φυλαττομένης πάντοτε τῆς πρεπούσης τοῦ Ῥώμης προεδρείας καὶ ὑπεροχῆς· ἐπεὶ δὲ οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν εἶναι οἱ τόσον ἄκριτοι ἐκεῖνοι καὶ ἐθελόκακοι περὶ τὴν ἀλήθειαν, οἷους οἱ Δυτικοὶ τοὺς νομίζουσιν.) εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας μεμερισμένη, ἐπὶ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος. Αὕτη ἡ τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσία εἶναι ὅλη πνευματική. Καὶ ἔργον μὲν ἔλαχε, νὰ διοικῇ ψυχάς· τέλος δὲ, νὰ τὰς ὁδηγήσῃ εἰς σωτηρίαν· μέσα δὲ, νὰ τὰς δικαιώσῃ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, καὶ νὰ τὰς καταστήσῃ ἀξίας ἐκείνου τοῦ τέλους, φωτίζουσα μὲν αὐτὰς διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἀληθινῶν δογμάτων, καλύνουσα δὲ διὰ τῆς πράξεως τῶν Εὐαγγελικῶν ἐντολῶν· τρόποι δὲ καὶ ὄργανα, ἡ διδασκαλία τῶν ἐχόντων τὴν τοιαύτην ἐπιστάσιν, καὶ ἡ ἀμώμητος καὶ ἀνεπίληπτος αὐτῶν πολιτεία, καὶ τὸ ἀγαθὸν παράδειγμα. ἔχει δὲ καὶ βραβεῖα, εἰς προτροπὴν καὶ παρόρμησιν παρὰ τὰ ἐλπιδόμενα, καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἡ διοίκησις αὕτη· εὐχάς, εὐλογίας, ἐπαίνους, μακαρισμοὺς, πλουτισμὸν χάριτος, κτλ. ἔχει δὲ καὶ ποινάς, παρὰ τὰς εἰς τὸ μέλλον ἀπειλουμένας· ἐλέγχους, ἐπιτιμήσεις, κανόνας, ἀφορισμοὺς, δεσμὸν ἔσχατον, διὰ τοὺς ἀπειθεῖς, παντελοῦς ἀκοινωνησίας. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ μένῃ

ὁ Ἐκκλησιαστικὸς κριτὴς· αὐτὰ ἐτέθησαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ. Μὲ αὐτὰ καὶ ἡ τῶν ἀσεβούντων ἐπιστροφή κατορθοῦται, καὶ ἡ τῶν σκολιῶν διόρθωσις τελεσιουργεῖται, καὶ ἡ τῶν ἀπειθῶν καὶ σκληροτραχίλων ἀσυνθεσία κολάζεται.

Καὶ ὅτι τοιαύτας μόνον πρὸς τοὺς πταίνοντας ἡ Ἐκκλησία ἠμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ποινάς, μάρτυς ἀξιόπιστος καὶ ὁ Ἰησοῦτης Πετᾶβιος· καὶ τόσον ἀξιοπιστότερος ὅσον οἱ Ἰησοῦται ὑπὲρ πάντας καὶ ἐδίδαξαν, καὶ εἰς τὰς χρεῖας ἐμεταχειρίσθησαν πολλάκις τὴν κατὰ τῶν ἀθετούντων τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωτερικὴν βίαν καὶ δυναστείαν. Deinde (γράφει αὐτὸς ἐν τῷ περὶ τῆς Ἐκκλησ. Ἱεραρχ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. ΙΑ. §. VI.) contra delinquentes poenas esse ab hoc (Paulo) inflictas eadem testantur Epistolae (Pauli). Sed eiusdem modi qualis et ipsa potestas est: hoc est Spicuales et Ecclesiasticas. prout Ecclesiasticus est et spiritalis magistratus Episcopi. Non enim equuleos, ungues, ferrum, faces, aut carnisicum manus Ecclesiastica fora noverunt ac iudicia, sed suas habent peculiareque poenas, que ad animam proprie pertinent, qualis est excommunicatio, anathema, et eiectio extra Ecclesiam, sacrarumque rerum interdictio: et si que sunt aliae, quas censuras vulgo nuncupant, quales antiquissimus in Canonibus crebro in usu versantur. Τουτέστιν, « Ὅτι κατὰ τῶν ὑπ' ἐγκλήματι ἐπεβλήθησαν ὑπὸ » τοῦ Παύλου ποιναί, μαρτυροῦσιν αἱ αὐταὶ τούτου Ἐπιστο- » λαί. Ποιναὶ ὁμῶς τοιαῦται, οἷα καὶ ἡ ἐξουσία αὕτη· τουτέστι » πνευματικαὶ καὶ Ἐκκλησιαστικαί: καθότι Ἐκκλησιαστικόν » τε καὶ πνευματικὸν ἐστὶ καὶ τὸ τοῦ Ἐπισκόπου Κριτήριον » τὰς γὰρ στρεβλώσεις, καὶ τοὺς ὄνυχας, καὶ τὸν σίδηρον, » καὶ τὸ πῦρ, καὶ τὰς τῶν δημίων χεῖρας, ἀγνοοῦσι τὰ Ἐκ-

» κλησιαστικά δικαστήρια. Τούτοις γὰρ εἰσὶ τινες ποιναὶ
 » ἰδιάζουσαι, τῇ ψυχῇ ἰδίως ἀνήκουσαι· οἷος ὁ ἀφορισμός,
 » τὸ ἀνάθεμα, ἡ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ἀποβολή, ἡ τῶν ἱερῶν
 » πραγμάτων ἀπαγόρευσις, καὶ εἴτινες τοιαῦται, ἅς ἐπιτίμια
 » ὀνομάζουσι, καὶ ὧν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις Κανόσι πυκνὴ τις
 » γίνεται χρῆσις. Ὁ δ' αὐτὸς πάλιν Πετάβιος, διὰ νὰ μὴ
 τύχη καὶ ἀμφιβάλλη τις εἰς τὰ εἰρημένα, βλέπων κάποια
 ἐξωτερικὰ καὶ αἰσθητὰ σημεῖα μεταχειριζομένην τὴν Ἐκ-
 κλησίαν εἰς τὰ τῶν ὑπευθύνων ἐπιτίμια· καθὼς εἶναι ἡ ἔξω-
 σις ἀπὸ τῶν ναῶν, καὶ ὁ ἀπομακρυσμὸς ἀπὸ τῶν συνάξεων·
 οἷα καὶ τὸ, *μηδεὶς αὐτὸν χαιρετίσῃ, ἢ ἀγιάσῃ, ἢ ἀντίδω-
 ρον δῶ*, κτ. ταῦτα ἀποκρίνεται ὅτι γίνονται κατὰ *δεύτερόν*
τινα λόγον, καὶ καταχρηστικῶς. Ἀλλ' αἱ κυριώταται καὶ
 ἰδία τῆς Ἐκκλησίας ποιναὶ ἀναφέρονται εἰς μόνην τὴν ψυχὴν.
Ecclesiastica (λέγει ἐν Κεφ. ΙΓ'. τοῦ αὐτοῦ Βιβλ. §. I.) *et*
Episcopalis Potestas spiritalis est, et ad animum per-
tinet. Talis est igitur animadversio qua reos suos ple-
ctit: ut est excommunicatio. Quod si quid extrinsecus
in puniendo geritur, quod in oculos ac sensus hominum
incurrat: cuiusmodi est ab Ecclesiarum septis, et chri-
stianis conventibus extrudi vi, et huius generis alia,
non haec persese, sed alterius gratia, et indirecte
ac secundario, ut dici solet, usurpantur. Praecipua
quidem et directa iurisdictionis illius functio ad ani-
imum refertur. Ὅπερ ἐστίν: « Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ τε καὶ Ἐ-
 » πισκοπικὴ ἐξουσία πνευματικὴ τυγχάνει καὶ τὴν ψυχὴν
 » ἀφορῶσα. Τοιαύτη τοίνυν ἡ παιδεία, ἡ τοὺς παρ' αὐτῇ μέ-
 » τεισιν ὑπευθύνους, οἷος ὁ ἀφορισμός. Ὡς εἴτι καὶ τῶν ἔξω-
 »θεν ἐπὶ τῆς κολάσεως διαπράττεται, οἷον καὶ ὀφθαλμοῖς
 » ἀνθρώπων, καὶ ταῖς ἄλλαις προσπίπτειν αἰσθήσεσιν· ὥς τὸ

» ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπείργεσθαι περιβόλων, καὶ τῶν Χριστια-
 » νικῶν συνάξεων πρὸς βίαν ἐκκρούεσθαι, καὶ τὰ παραπλή-
 » σια· οὐ καθ' αὐτὰ, ἐτέρου δὲ ἔνεκα, *ἐκ πλαγίου τε καὶ κατὰ*
» δεύτερον, ὡς φασὶ *λόγον* τὰ τοιαῦτα τελεῖται· τὸ γὰρ ἐπ'
 » εὐθείας καὶ κυριώτατον τῆς τοιαῆς δε δίκης ἔργον ἐπὶ τὴν
 » ψυχὴν ἀναφέρεται. »

Καὶ ὁ μὲν Πετάβιος ὀρθῶς καὶ κριτικῶς ταῦτα· οἱ δὲ
 πλείους τῶν ἐκ τῆς ἐκείνου συμμορίας, καὶ πολλοὶ ἔτι τούτοις
 ὁμόφρονες, εἴτε δι' ἀκρισίαν ὑπὲρ τὸ θεὸν αὐστηροὶ, εἴτε καθ'
 ὑπόκρισιν ὑπέρθερμοι ζηλωταί, εἴτε καὶ διὰ φυσικὴν ὁμότητα
 τυραννικοὶ καὶ βίαιοι καὶ ἀπάνθρωποι, δὲν ἔλειψαν νὰ ἀγω-
 νισθοῦν διὰ νὰ μεταβάλλουν, ἂν ἦτον τρόπος, τὴν ἐπὶ γῆς τοῦ
 Θεοῦ βασιλείαν, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς μίαν πικρὰν τυ-
 ραννίδα. Ποσάκις παρώρμησαν τοὺς Ποντίφικας εἰς τὸ νὰ
 διεκδικήσουν τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμένην μὲ τοὺς πολέμους;
 ποσάκις τοὺς ἐπαρακίνησαν νὰ ἀφήσουν εἰς ἓνα μέρος τὰ ὅπλα
 ταῦτα τὰ πνευματικὰ ὅπου εἶπομεν, καὶ νὰ μεταχειρισθοῦν
 τὰ κοσμικὰ, τὰ ὅποια διὰ τοῦτο δῆθεν ὁ Θεὸς εἰς χεῖρας
 τοὺς ἔβαλε; Ποσάκις ἠλάλαξαν τὸν Ἐνυάλιον, καὶ παροξύ-
 ναντες ἔθνη ἐπάνω εἰς ἔθνη, καὶ λαοὺς ἐπάνω εἰς λαοὺς, καὶ
 ὁμογενεῖς κατὰ ὁμογενῶν, καὶ πολίτας κατὰ συμπολιτῶν,
 ἠγωνίσθησαν νὰ πλύνουν τάχα μὲ τὰ ἀνθρώπινα αἵματα τὴν
 ὕβριν ὅπου εἰς τὸ θεῖον ὄνομα ἐγίνετο;

Καὶ ποῖα ἐπιχειρήματα οἱ σοφοὶ οὗτοι ἐπρόβαλον, διὰ νὰ
 συστήσουν, καὶ νὰ καταπείσουν, ὅτι θεμιτὸν τοῦτο καὶ θεάρε-
 στον; Ἰδοὺ (εἶπαν) ὁ Μωσῆς συγκαλεῖ περὶ αὐτὸν τοὺς Λευῖ-
 τας διὰ νὰ ζηλώσουν τῷ Κυρίῳ: *τίς πρὸς Κύριον;* ἴτω πρὸς
 με· καὶ τοὺς ἐνοπλίζει ἐναντίον εἰς τοὺς προσκυνήσαντας τῷ
 Βεελφεγὼρ: *Θέσθε ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ρομφαίαν ἐπὶ τὸν*
μηρόν . . . καὶ ἀποκτεῖνατε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,

καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἔγγιστον αὐτοῦ. Ἐξ. Κεφ. ΑΒ'. 27, 28. Ἰδοὺ ὁ συλλέγων τὰ ξύλα ἐν τῷ Σαββάτῳ ὑπὸ πάσης τῆς συναγωγῆς λιθοβολεῖται. Ἀριθ. Κεφ. ΙΕ'. 32, κξ'. Ἰδοὺ ὑπὸ τοῦ Φινεὲς ὁ ἐκπορνεύων μετὰ τῆς Μαδιανίτιδος Ἰσραηλίτης μὲ τὸν σειρομάστιν διαπείρεται. Ἀριθ. ΚΕ'. 7, 8. Ὁ Ἄχαρ ὡς ἱεροσυλήσας ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ λιθολευστεῖται. Ἰησ. Ναυ. Ζ'. 24, 25. Ὁ Σαοὺλ διατὶ περιποιεῖται τὸν Βασιλέα Ἀμαλῆκ, κατακρίνεται. Α. Βασιλ. ΙΕ'. 9, κξ'. καὶ ὁ Ἄγαγ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ κατασφάζεται. Αὐτ. 33, καὶ οἱ προφῆται τοῦ Βάαλ εἰς τὸν χειμάρρουν Κισσὼν ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ μιᾷ χειρὶ λαίμοκοποῦνται. Γ'. Βασιλ. ΙΗ'. 40, καὶ οἱ δύο πεντηκόνταρχοι τοῦ Ὀχοζίου μετὰ τῶν ἀκολουθῶν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προφήτου διὰ πυρὸς καταναλίσκονται. Δ'. Βασιλ. Α'. 9, κξ'. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίζῃ τις, ὅτι ταῦτα συγχωρημένα ἦσαν τῷ παλαιόν, ἰδοὺ (ἐπρόσθεσαν) καὶ εἰς τὴν Νέαν, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ζηλώσαντες ἐναντίον τῆς ἀγνώμονος ἐκείνης κώμης τῶν Σαμαρειτῶν, ἡ ὁποία δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Διδάσκαλον αὐτῶν καὶ Σωτῆρα, ἔτοιμοι ἦσαν νὰ κατεβάσουν πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε. Λουκ. Θ'. 54, κξ'. Ἰδοὺ ὁ Πέτρος εἴλκυσε τὴν μάχαιραν, καὶ ἀπέκοψε τοῦ δούλου τὸ ὠτίον, ὑπερμαχόμενος ὑπὲρ τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. Ἰωάν. ΙΗ'. 10. Ἰδοὺ ὁ αὐτὸς Πέτρος τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν, ὡς καταψευσαμένους Θεῷ, καὶ νοσφισαμένους τὸ ἀφιερωθὲν ἀργύριον, κατεδίκασεν εἰς αἰφνίδιον θάνατον. Πράξ. Κεφ. Ε'. 5, 10. Ἰδοὺ ὁ Παῦλος, ὅστις καὶ σωματικῶς κατακρίνας τὸν πορνεύσαντα μετὰ τῆς ἰδίας Μητρυῖας, ἔγραψε Α. πρὸς Κορ. Κεφ. Ε'. 5, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός. Ἐπὶ τούτοις καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις, τι ἄλλο (λέγουσι) διὰ τῆς

παραβολῆς ἐκείνης διδάσκει, ὅταν ὁ Οἰκοδεσπότης προσάξῃ τὸν δούλον νὰ ἀναγκάσῃ ὅσους εὖρη νὰ ἔλθουν εἰς τὸν δεῖπνον; ἀνάγκασον αὐτοὺς εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου; Λουκ. Κεφ. ΙΔ'. 23. Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι καὶ ἡ Ἐκκλησία ἄνωθεν δὲν ἔλλειψε νὰ μεταχειρισθῇ καὶ φυλακὰς, καὶ δεσμὰ, καὶ ἐξορίας κατὰ τῶν ἐπὶ αἱρέσει κατακριθέντων· ἐξώρισε τὸν Νεστόριον, καὶ τὸν Ἀντιοχείας Καλανδίωνα εἰς τὴν Ὅασιν, τὸν Διόσκορον καὶ Τιμόθεον τὸν Αἰλουρον εἰς τὴν Γάγγραν τῶν Παφλαγόνων (ὄρα Εὐάγγρ. Βιβλ. Α. Κεφ. ζ'. καὶ Βιβλ. Β'. Κεφ. ε. καὶ ια. καὶ Βιβλ. Γ'. Κεφ. Ιζ'). καὶ ἄλλους ἀλλαχοῦ· ἐνθα καὶ τινες διὰ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ κάκωσιν ἐλεινῶς τὸν βίον κατέστρεψαν. Ἐξ ὧν ἀπάντων ἐσυμπέραναν ἓνα συμπέρασμα πολλὰ σφαλερὸν οἱ ζηλωταὶ οὗτοι, ὅτι λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ταύτης προστάται, καὶ ὁ Πάπας πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ ἅπαντας, ἡμποροῦν ἐνθα μὴ πείθῃ ὁ λόγος νὰ μεταχειρίζονται τὴν ῥάβδον· καὶ ὅτι ἔξεστι νὰ προσάψουν καὶ τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον κατ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα δὲν ἰσχύουν νὰ φέρουν τὴν ἴασιν.

Ἀλλ' εἰς ταῦτα πάντα πρόχειρος καὶ εὐκόλη ἡ ἀπόκρισις. Αἱ σφαγαὶ καὶ οἱ λιθοβολισμοὶ καὶ οἱ ἐμπρησμοὶ τῶν ἀθετούντων, ὅπου προβάλλονται ἐκ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ἔγιναν κατὰ θεῖον νεῦμα καὶ πρόσταγμα: « Τάδε λέγει Κύριος ὁ » Θεὸς Ἰσραὴλ, θέσθε ἕκαστος τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ κτλ. Ἐξ. » ΑΒ'. 27. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων, θανά- » τῳ θανάτουσθω ὁ ἄνθρωπος. Ἀριθ. ΙΕ'. 35. Καὶ εἶπε Κύ- » ριος τῷ Μωϋσεῖ, λάβε πάντα τοὺς Ἀρχηγούς. Κεφ. ΚΕ. » 4. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων, Φινεὲς . . . » κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου. Αὐτ. 10, 11. Καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πάντα ὁμοίως εἶναι φανερὰ ἡ θεία ἐπιταγή. Ὁ Κυριεύων ζωῆς καὶ θανάτου ἔχει βέβαια τὴν ἐξουσίαν ὅτε, καὶ ὅπως θέλει,

νὰ παιδεύσῃ τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ καὶ θέλησιν εἰς τὰς ποινὰς ἐκεῖνας, αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ δι' ἀποκαλύψεως ἐπιδήλου, καὶ διὰ θαυμασίων υπερφυῶν καὶ παραδόξων τὴν ἔδειχνε, σχίζων τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὑπευθύνων, καταπέμπων φλόγας οὐρανῶθεν, καὶ τὰ παρόμοια. Ἀλλ' ὑμεῖς, ὦ ζηλωταί! ἀποδείξατε καὶ ὑμεῖς, ὅτι ἐλάβετε τοιαύτην Ἀποκάλυψιν καὶ ἐπιταγὴν θείαν, νὰ ἐξαναλώσετε πάντας τοὺς μὴ παπίζοντας· δότε σημεῖα διὰ νὰ πληροφορήσετε τὸν κόσμον, ὅτι σᾶς ἐχαρίσθη ἄνωθεν αὕτη ἡ ἐξουσία· τότε καὶ ἡμεῖς σᾶς τιμῶμεν ὡς τὸν Μωσῆν, ὡς τὸν Φινεὲς, ὡς τὸν Σαμουὴλ, ὡς τὸν Ἡλίαν. Τότε σφάζατε, καύσατε, λιθοβολήσατε· κλίνομεν κεφαλὴν, καὶ ὑποταττόμεθα.

Εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην πάλιν ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ἔτοιμοι ἦσαν νὰ κατεβάσουν πῦρ ἀπ' οὐρανοῦ κατὰ τῆς κώμης τῶν Σαμαρειτῶν ἐκεῖνης. μὰ Ἄ. ἀπ' οὐρανοῦ. Ἄχ! καὶ ἄς ἀναπτε καὶ ὁ τοῦ Βατικάνου ζῆλος ἀπὸ ἑνα τοιοῦτον πῦρ! πῦρ ἄνωθεν καταβαῖνον, καὶ ὅλως οὐράνιον! ἄς ἀνέμενον καὶ οἱ τοῦ Ῥώμης Ἀπόστολοι, ἐκεῖθεν πάντοτε, ἀπ' οὐρανοῦ νὰ τοὺς ἔλθῃ τὸ ἀνάμμα! ἴσως δὲν ἤθελαν κατακαοῦν ζῶντες τόσοι ἄνθρωποι ἕως τώρα, χωρία, πόλεις, ἐπαρχίαι, ἔθνη ὁλόκληρα! Β'. Ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης ἠρώτησαν τὸν Χριστὸν ἂν θέλῃ: *Θέλεις εἰπῶμεν πῦρ καταβῆναι*: σημεῖον, ὅτι τοῦτο τὸ ὑπελάρμβανον ἀθέμιτον, χωρὶς μίαν ἐκπεφασμένην καὶ διωρισμένην θεόθεν ἄδειαν καὶ συγχώρησιν, ἥτις ποτὲ δὲν θέλει ἀποδεχθῇ, ὅτι ἐδόθη εἰς τοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Γ'. καὶ τίνα τότε ἀποκρίσιν οἱ δύο μαθηταὶ ἔλαβον; ἀπόκρισιν τοιαύτην, ἡ ὁποία μόνη φθάνει διὰ νὰ ἀναιρέσῃ ἀποφασιστικὰ τὴν μεταχείρησιν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ σωματικῶν ποινῶν, εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἀποστόλους. Ἀπόκρισιν ἐνωμένην μετὰ ἐπι-

τιμῆσεως καὶ ἐλέγχου: *Στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· οὐκ οἴδατε οἶον πνεύματος ἐστὲ ὑμεῖς· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. Τὸ πνεῦμα τὸ ἐδικόν σας Ἀπόστολοί μου, ὡς φαίνεται, δὲν ἤξεύρετε τί πνεῦμα εἶναι. Αὐτὸ δὲν εἶναι πνεῦμα κόσμου, διὰ νὰ σᾶς ἐπιτρέπῃ νὰ μεταχειρίζεσθε κατὰ τῶν πταιόντων κοσμικὰς ποινὰς, καὶ σωματικὰς τιμωρίας, καὶ θάνατον. Αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἐδικόν μου· καὶ τὸ ἐδικόν μου πνεῦμα, εἶναι ἓνα πνεῦμα πραότητος, καὶ φιλανθρωπίας. Ἐγὼ ἤλθον ἐπὶ γῆς *πραῦς καὶ σώζων*· ἐγὼ ἔγινα ἄνθρωπος διὰ νὰ σώσω ψυχὰς ἀνθρώπων, ὅχι νὰ ἀπολέσω· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἤλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.*

Ἀκολουθεῖ τοῦ Πέτρου ἡ μάχαιρα, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ζηλωτὴς μαθητὴς εἰς τὸν κῆπον ἀπέκοψε τοῦ δούλου τὸ ὠτίον. πλὴν καὶ αὐτὴ ἡ μάχαιρα ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ, πολεμεῖ μάλιστα τοὺς αἰμοχαρεῖς ζηλωτὰς καὶ τοὺς κατασφάττει· ἐπειδὴ ὁ Πέτρος τότε δὲν ἐπαινεθῇ, ἀλλ' ἐπετιμήθη παρὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ ἔλαβεν ἐντολὴν αὐτὴν τὴν μάχαιραν πλέον νὰ μὴ μεταχειρίζεται. *Βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην.* Ἀκόμι νομικὰ ἐφρόνει τότε ὁ Ἀπόστολος, λέγει ὁ Χρυσόστομος, ὁ Κύριλλος, ὁ Ἀπολινάριος (Σειρ εἰς Ἰωάν.). Ἀλλ' ὁ νόμος τῆς χάριτος ἔπαυσε τὰς παλαιὰς αἱματοχυσίας, καθὼς τῶν θυμάτων, οὕτω καὶ τῶν ποινῶν, καὶ ὁ ἐκχέας τὸ ἴδιον αἷμα ὑπὲρ πάντων ἠθέλησε μετὰ τὸ παράδειγμά του, νὰ μεταφέρῃ τοὺς ἀκολουθοῦς τοῦ ἀπὸ τὴν παλαιὰν σκληρότητα εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν. «Ὁ γὰρ Κύριος» ἀφῖκτο ἀναμορφώσων ἡμᾶς εἰς ἡμερότητα τὴν καθ' ἑαυτόν. (Κύριλ. αὐτ.).

Ἀλλὰ τὸν Ἀνανίαν, λέγουσι, καὶ τὴν Σάπφειραν ὁ αὐτὸς

Ἀπόστολος τοὺς ἐθανάτωσε· τίνι τρόπῳ; ἔλεγξεν αὐτοὺς ὡς παραβάτας καὶ ἱεροσύλους· καὶ οὗτοι πεσόντες παραχρηῖμα ἐξέφυξαν, Καλόν· ἅς ἐπιτιμᾷ λυπὸν κανονικῶς τοὺς Αἵρετικούς, καὶ κακοδόξους, καὶ Χριστοκαπήλους μόνῳ τῷ λόγῳ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Πέτρου, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς θελήσῃ, ἐκψύξουσι καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ ἐπιτιμηθέντες, νεκροὶ πεσόντες εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος παρέδωκε τὸν Κορίνθιον εἰς ὀλεθρον τῆς σαρκός· Ναί· καὶ ὁ τοῦ Παύλου διάδοχος, ἔχει ἐξουσίαν νὰ παραδίδῃ ὁμοίως τὸν παραβάτην τῷ Σατανᾷ· καὶ ἂν παραχωρήσῃ ὁ Θεός, εἰσχωρεῖ καὶ εἰς αὐτὸν τὸ πονηρὸν πνεῦμα, καὶ σωματικῶς τὸν καταθλίβει. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα πρέπει εἰς τοῦτο πάντως νὰ ἐπιτραπῇ παρὰ τοῦ Κυρίου, καθὼς εἰς τὸν Σαούλ· καὶ ἐπύργεν αὐτὸν Πνεῦμα πονηρὸν παρὰ Κυρίου. Ἀ. Βασιλ. ΙΓ'. 14. καθὼς εἰς τοὺς χοίρους τῶν Γαδαρηνῶν· ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. (Ματθ. Η. 31.) Ὁ ἀφορίζων παραδίδει τὸν ἔνοχον, ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς πέμπει τὸν δῆμιον, καὶ ὁ δῆμιος τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀποκοπέντα, καὶ γυμνωθέντα ἤδη τῆς χάριτος, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δοθείσης αὐτῷ ἀδείας, ἢ πνευματικῶς μόνον καὶ ἀοράτως τὸν ἐνοχλεῖ, ἢ καὶ σωματικῶς καὶ αἰσθητῶς τὸν τυραννεῖ, καὶ τὸν βασανίζει, καθὼς πολλάκις συνέβη· «διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν, ὡς τοῖς ἀφοριζομένοις καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ σώματος χωριζομένοις» ἔπεισιν ὁ Διάβολος ἐρήμους εὐρίσκων τῆς χάριτος. (Θεοδώρ. Ὑπομν. εἰς Ἀ. Πρὸς Κορ. Κεφ. Ε'.) Ἀλλὰ δὲν μανθάνομεν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι πρέπει νὰ γίνωνται τῶν ἀφοριζομένων οἱ δῆμιοι καὶ οἱ βασανισταί. Εἰς τὸν Παῦλον «ἐδόθη σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα αὐτὸν κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρηται. (Β'. Κορ. ΙΒ'. 7.) καὶ Ἄγγελοι

» Σατᾶν ἴσως εἰς αὐτὸν ἦσαν Ἀλέξανδρος ὁ Χαλκεὺς (Β'. Τιμόθ. Κεφ. Β'. 17.) καὶ πάντες οἱ θλίβοντες αὐτὸν καὶ κολοῦντες, καθὼς λέγει ὁ ἱερ. Θεοφύλ. (ἐν Ὑπομν. Β'. Κορ. Κεφ. ΙΒ'.) ὁ Παῦλος ὅμως Σατᾶν πειραστῆς, ἢ Ἄγγελος κολαφιστῆς, ἢ σκόλοψ τῇ σαρκί, εἰς τινὰ τῶν κακοφρόνων δὲν ἔγινεν. Αὐτὸς μάλιστα ἐν πραότητι ἐπαίδευσεν (τουτέστιν ἐδίδασκε) τοὺς ἀντιδιατιθεμένους αὐτῷ τούτους, καὶ ἤρχετο μὲν περὶ Ὑμναίου καὶ Φιλητοῦ «μήποτε δὴ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετανοοῖαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ « διαδόλου παγίδος· ἄφινε δὲ εἰς τὴν θεῖαν κρίσιν καὶ ἐκδίκησιν τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Χαλκεά, ὅστις πολλὰ κακὰ αὐτῷ « ἐνεδείξατο, καὶ λίαν ἀνθίστατο τοῖς αὐτοῦ λόγοις· ἀποδῶν « (λέγων) αὐτῷ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ διὰ τούτων ἔδωκε τύπον καὶ παράδειγμα ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πῶς νὰ προσφέρεται αὐτῇ εἰς τὰς ἀντιστάσεις τῶν δυσσεβοφρόνων αἵρετικῶν. Τουτέστι νὰ τοὺς διδάσκῃ, νὰ εὐχέται ὑπὲρ αὐτῶν εἰς Θεόν, καὶ νὰ τοὺς ὑποφέρει.

Τὸ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἔχει ἀποχρῶσαν τὴν ἀπάντησιν, ἐν Σημειώματι (109) Σελ. 89, τὸ ὁποῖον ὄρα. Τόσον μόνον ἐδῶ συνάπτομεν, ὅτι εἰς ὑπόθεσιν δαίπνου καὶ τραπέζης, καὶ φιλοξενίας φιλόφρονος, οἷα ὑποτίθεται καὶ ἐν τῇ τοῦ Κυρίου Παραβολῇ, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι αὐτὴ μία φράσις συνήθης τῆς θείας Γραφῆς τὸ νὰ παρασταίῃ τὴν ἰσχυρὰν παράκλησιν καὶ προτροπὴν ὑποῦ γίνεται εἰς τοὺς προσκαλουμένους μὲ τὸ ὄνομα τῆς βίας καὶ τῆς ἀνάγκης. Οὕτω καὶ εἰς τὸ ΙΘ'. Κεφ. τῆς Γεν. προσκαλέσας ὁ Ἀὐτ. τοὺς Ἀγγέλους τοὺς ἐλθόντας εἰς καταστροφὴν τῶν Σοδόμων, νὰ κάμουν τὸ κατάλυμα εἰς τὸν οἶκον του· κατεβιάσατο αὐτοὺς (ὡς ἀναγινώσκομεν) καὶ ἐξέκλιναν πρὸς αὐτόν. Καὶ πάλιν Γεν. ΛΓ'. 11. ἀναγινώσκοντες, ὅτι καὶ ἐβιάσατο αὐτὸν καὶ ἔλαβεν ὁ Ἰακώβ τοῦ

Ἡσαῦ τὰ δῶρα, τὰ ὅποια οὗτος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ νὰ λάβῃ
 δὲν ἤθελε· καὶ ἄλλα δὲ ἐπὶ τούτοις παρόμοια εἰς τὰς Γραφὰς
 εὐρίσκονται, τὰ ὅποια ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ τὰ συλλέγωμεν
 εἶναι περιττόν. Πρῶτος ὁ ἱερός Αὐγουστίνος φαίνεται νὰ ἐμε-
 ταχειρίσθῃ τὴν Εὐαγγελικὴν ἐκείνην περικοπὴν κατὰ τὴν ἔν-
 νοιαν μιᾶς βίας δυναστικῆς, ζηλώσας κατὰ τῶν Δονατιστῶν,
 οἱ ὅποιοι ἰσχυρογνωμόνως διεσπάραττον τὴν Ἐκκλησίαν με ἓνα
 σχίσμα ὀλέθριον. Πλὴν ὁ αὐτὸς Πατὴρ ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ
 βιβλίων ἐδίδαξε φανερά: *neminem esse ad fidei professio-*
nem cogendum: μηδὲν ἀχρῆναι εἰς ὁμολογίαν τῆς πίστεως
ἐκβιάζεσθαι διδασκαλίαν, ἣν πρὸ αὐτοῦ ἐδίδαξαν Ἰουστίνος,
 Ἀθηναγόρας, Τερτυλλιανός, καὶ ἄλλοι, καθὼς τὸ ἐσημείωσεν
 ὁ Γρότιος· (Annotat. in Luc. Cap. XIV. 23.) Οὐδεὶς
 οὖν ποτὲ τῶν Πατέρων ἐξέλαβε τὸ ἀναγκαῖον τοῦτο πρὸς
 βίαν καὶ δυναστείαν, καὶ σωματικόν τινα καταναγκασμόν.
 ἀλλὰ πάντες ἐν τούτῳ τῷ ῥήματι ἐγνώρισαν κατ' ἔμφασιν
 τὸ κράτος τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Εὐαγγελικοῦ
 κηρύγματος, τὸ ὅποιον, χωρὶς νὰ βιάσῃ τὰς προαιρέσεις, με-
 τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, καὶ μετὴν ἐνδείξιν τῶν παραδόξων
 τερατουργημάτων ἴσχυσε καὶ ἐκατάπεισε τῶν Ἑθνῶν τὰς καρ-
 δίας, εἰς τὸ νὰ ἐναγκαλισθοῦν τελευταῖον ἐκείνην τὴν πίστιν,
 τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν μῖσος ἀπεστρέφοντο, καὶ μετὰ τὴν μα-
 νίαν κατέτρεχον. «Οὐχ ἀπλῶς δὲ κελεύει τούτους καλέσαι,
 » ἀλλὰ ἀναγκάσαι, καίτοι προαιρετικὸν ἅπασιν τὸ πιστεῦειν·
 » ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι μεγάλης τοῦ Θεοῦ δυνάμεως σημεῖον
 » ἐστὶ τὸ πιστεῦσαι τὰ ἔθνη τοσαύτην ἀγνωσίαν ἔχοντα, διὰ
 » τοῦτο εἶπεν, ἀνάγκασον. Εἰ μὴ γὰρ ἦν πολλὴ τοῦ κηρυτ-
 » τομένου ἡ δύναμις, καὶ μεγάλη ἡ τοῦ λόγου ἀλήθεια, πῶς
 » ἂν ἐπείσθησαν ἄνθρωποι εἰδωλομανοῦντες καὶ αἰσχρορ-
 » γοῦντες, ἀθρόον ἐπιγινῶναι τὸν ὄντως Θεόν, καὶ πνευματικόν.

» βίον τελέσαι; τὸ τοίνυν παράδοξον τῆς μεταθέσεως ἰε-
 » λων δηλώσαι, ἀνάγκην τὸ πρᾶγμα ὠνόμασεν· ὡς ἂν εἴ-
 » ποι τις, ὅτι καὶ μὴ βουλόμενοι οἱ Ἕλληνες ἀφεῖναι τὰ εἶδω-
 » λα καὶ τὴν τρυφήν, ὅμως ὑπὸ τῆς ἀληθείας τοῦ κηρύγματος
 » ἠναγκάσθησαν ταῦτα φυγεῖν. Ἄλλως τε καὶ ἡ δύναμις τῶν
 » σημείων μεγάλην ἐπῆγεν ἀνάγκην τοῦ μετατεθῆναι εἰς τὴν
 » τοῦ Χριστοῦ πίστιν. (Θεοφύλ. ἐν Ὑπομν. Αὐτ.).

Τελευταῖον μένει τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὅποιον προ-
 βάλλουσιν· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐκινήθη ποτὲ μετὰ τυραννικὴν
 βίαν ἐναντίον εἰς τοὺς ἑτεροδόξους καὶ αἵρεσιόφρονας. Ἡ Ἐκ-
 κλησία εἴτε ἐν μέρει, εἴτε καὶ συνοδικῶς, ὀρθοτομοῦσα τὸν
 τῆς ἀληθείας λόγον, κατέκρινε μὲν τὰς ἀναφουρέσας αἵρέσεις,
 ἀνεκάλει δὲ ὅμως εἰς ἐπιστροφὴν τοὺς αἵρεσιόφρονας· καὶ
 τούτους, ἀποπτύοντας μὲν τὴν κακοφροσύνην τοὺς ὑπεδέχετο·
 ἐπιδεικνυμένους δὲ γνησίαν καὶ εἰλικρινῆ τὴν ἑαυτῶν ὁμο-
 λογίαν, τοὺς ἀπεκαθίστα καὶ εἰς τὴν τοῦ βαθμοῦ τάξιν, τὴν
 ὁποίαν πρότερον εἶχον· ἐπιμένοντας δὲ εἰς τὴν κακοδοξίαν,
 τοὺς ἔδιδε καιρὸν πολλάκις μετανοίας καὶ ἀνανήψεως· τρα-
 χηλιῶντας δὲ καὶ ἀμεταθέτως ἔχοντας, τοὺς ἀναθεμάτιζεν
 εἰς τέλος, καὶ τῆς τῶν πιστῶν κοινωνίας καθάπαξ τοὺς ἀπέ-
 κοπτεν. Ἀπηγόρευε δὲ καὶ εἰς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς, ὅσον
 ἡδύνατο, τὴν μετ' αὐτῶν συνάφειαν καὶ συνδιατριβὴν « μὴ
 » λάθωσιν (ὡς ὁ Κυρήνης σοφὸς Ἐπίσκοπος Συνέσιος ἔγραψε
 τοῖς ὑπ' αὐτὸν Πρεσβυτέροις περὶ τῶν ἐκ τῆς Εὐνομίου ἀθεω-
 τάτης αἱρέσεως, Ἐπισ. Ε.) « μὴ λάθωσιν ἐμπηδήσαντες τῷ
 » ποιμνίῳ, μὴ λάθωσι τῷ σίτῳ τὸ ζιζάνιον παρασπείρον-
 » τες. . . . μὴ τινὰς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἤδη συλήσωσιν, ὅ-
 » περ ἔθος ἤδη πεποίηνται. » Ἐπειδὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἡ Ἐκ-
 κλησία τὴν προφύλαξιν ταύτην δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκτελῇ πάρεξ
 δι' ἐντολῆς καὶ παραγγέλματος· τὰ δὲ ταιαῦτα (τὰ ὅποια

εἶναι τὰ μόνα ὄπλα ὅπου ἡ Ἐκκλησία ἔχει εἰς χεῖρας τῆς.) εἰς θρασεῖς καὶ ὁλως κοσμικοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀνίσχυρα, οἱ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, ὡς ὄντες οἱ ἐξωτερικῇ τῆς Ἐκκλησίας προστάται καὶ ὑπέρμαχοι, ἐνίσχουν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τῶν τοιούτων ἀποκοπὴν μετὰ τὴν κοσμικὴν αὐτῶν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, καὶ δι' ἐπιτάγματος ἢ ἀπέκλειον τοὺς ἀποστόλους τῆς πλάνης εἰς τόπους κεχωρισμένους κατ' ἰδίαν, ἢ τοὺς ἐξώριζον εἰς τόπους μακρυνούς, διὰ νὰ μὴ ἔχουν τὴν εὐκολίαν νὰ χύνουν τὸν ἰδὸν εἰς τὰς ἀκεραιότερας τῶν πιεσῶν ἀκοάς, καὶ νὰ διαδίδουν τὴν λύμην τῆς ἀσεβείας των. Φαίνεται δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος εἰς ὅσους δὲν εἶναι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας πάντῃ ἀμύητοι· μάλιστα δὲ γίνεται φανερὸν εἰς τὴν κατάκρισιν τοῦ δυσσεβοῦς Νεστορίου, ὅστις καθαιρεθεὶς καὶ ἀποβλήθεις τῆς Ἐκκλησίας, πρῶτον εἰς τὴν Εὐπρεπίου μονὴν ἐπέμφθη, ἔνθα καὶ τέσσαρα ἔτη διέτριψεν· Ἦν δὲ ἡ μονὴ αὕτη πρὸ τῆς Θεουπόλεως δύο σταδίους ἀπέχουσα· ἔπειτα, ὡς ἱστορεῖ Εὐάγριος (Βιβ. Α. Κεφ. Ζ'). εἰς τὴν Ὁάσιν φυγαδεύεται· διατί; ὅτι οὐδὲ ἐνθαδὶ ὦν τῆς οἰκειᾶς βλασφημίας ἠρέμησεν, ἀλλ' ἐσπούδαζεν ὁ βλάσφημος καὶ ἀπὸ τῆς ἡσυχίας τὸν τόπον, νὰ ἀπλῶνῃ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν τὰς ταραχάς· ὅθεν τοῦ εὐσεβοῦς λοιπὸν Βασιλέως ἔργον ἦτον τὸ νὰ ἐξώσῃ καὶ ἐκεῖθεν τὸν ἀλιτῆριον· ὁ ὅποιος ἔπειτα εἰς τὰς ἐσχατίας ἐκείνας πεμφθεὶς ὑπερόριος, ἔπεσεν αἰχμάλωτος κατὰ θεῖαν δίκην εἰς τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας τῶν Βλεμμύων, καὶ τέως ἐπαχθεὶς εἰς τὰς ἐν Αἰγύπτῳ Θήβας, καὶ εἰς γῆν (ὡς ὁ ἱστορικὸς διηγεῖται) προσρηγνύμενος, κακὸς κακῶς τὸ ζῆν κατέστρεψεν. Καὶ λοιπὸν τοῦτο μόνον εἶναι τὸ ἔργον τῶν τῆς Ἐκκλησίας Προέδρων, τὸ νὰ κρατοῦν μακρὰν ἀπὸ τὴν ἑαυτῶν ποιμνὴν τοὺς λύκους, μὴ καταδιώκοντες ἄλλως αὐτοὺς μετὰ βιαίους καὶ τυραννικοὺς

τρόπους, μὴ θλίβοντες, μὴ βασανίζοντες, μὴ θανατοῦντες, μὴ δὲ τὴν ἐκείνων περιουσίαν δημεύοντες καὶ διαρπάζοντες, ἢ τὸ παραμικρὸν τι τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων καὶ δικαίων ἀποστεροῦντες, καθὼς δὲν ἡξέερω πόθεν ὑπὸ τῶν Ποντιφικίων ὕστερον θεμιτὸν ἐνομίσθη καὶ εὐλογον, τὸ ὅποιον πόσον εἶναι ἄλλοτριον ἀπὸ τὸν ἀκριβῆ Κανόνα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κατὰ τῶν αἰρετιζόντων διεκδικήσεως, τὸ ἔχομεν ἐκτεθειμένον ὑπὸ τοῦ Συνεσίου εἰς τὴν Ἐπιστολὴν, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν. « Ἐκεῖνο δὲ εἰπεῖν ἄξιον πρὸς ὑμᾶς (λέγει πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν τὸν Πρεσβυτέρους)· Ἀδελφοί, τὰ καλὰ καλῶς γινέσθω· ἢ » ὑπὲρ κέρδους ἔρις ἀνηρήσθω· ἅπαντα διὰ τὸν Θεὸν ἐγχε- » χειρίσθω. Οὐ δεῖ τὴν αὐτὴν ἀρετῆς εἶναι καὶ πονηρίας ὑπό- » θεσιν· ὑπὲρ εὐσεβείας ὁ δρόμος· ὑπὲρ ψυχῶν ἀγωνιστέον, » μὴ τινας ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας συλῆσωσιν, ὅπερ ἔθος ἦδη » πεποιήνται. Ὅς δ' ἂν τὴν Ἐκκλησίαν προστησάμενος αὕξη » βαλάντιον, καὶ διὰ τοῦ δοκεῖν εἶναι χρήσιμος ἐν καιροῖς ἀπαιτοῦσι δριμύτητα, δυναστείαν ἑαυτῷ κατεργάζεται, οὗτος » ἐστὶν ὃν ἡμεῖς συνόδου χριστιανῶν ἐκκηρύττομεν. » Καὶ τὰ δύο ταῦτα ὁ Πατὴρ ἐπίσης τὰ κρίνει ἐπ' ἀράτα, καὶ ἀσυγχώρητα· καὶ τὸ νὰ λάβῃ ἀργύρια ὁ Ἐκκλησιαστικὸς παρὰ τῶν ἁθετούντων τὰ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ τοὺς ὑποφέρῃ, καὶ τὸ νὰ τοὺς διώκῃ ἀρπάζων αὐτῶν τὰ ἀργύρια, ἢ τὰ κτήματα. « Ὅστις ἂν οὖν μαλακίσῃται καὶ προδῶ, καὶ ὅστις ἂν ἐπε- » ξέλθῃ μὲν, ἀρπάσῃ δὲ τι τῶν ἄλλοτρίων, μὴ ἀναίτιος γέ- » νοιτο τῷ Θεῷ. Ταῦτα μόνον ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν διεκδικη- » τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱερέων ὁ σοφὸς οὗτος Ἐπίσκοπος. Α. νὰ ἐλέγξουν τοὺς κακοδόξους, καὶ νὰ τοὺς θεατρίσουν εἰς ἅ- » παντας: « εἰς μέσον ἐλκύσατε, καὶ τοὺς τραπεζίτας τοὺς πο- » νηροὺς, τοὺς καθάπερ νόμισμα τὸ δόγμα τὸ θεῖον παραχα- » ράττοντας, περιενέγκατε, πᾶσι ποιήσατε καταφανεῖς, οἵτινες

» εἰσί. Β'. οὕτως ἀπελεγχθέντας καὶ θεατρισθέντας νὰ τοὺς ἀποκόψουν δι' ἀφορισμοῦ ἀφ' οἵασι μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας, εἰς τρόπον ὅτι ἡ ἀφ' ἑαυτῶν ἀναγκασθέντες νὰ ἀναχωρήσουν, ἡ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξουσίαν τὴν πολιτικὴν ἐχόντων ἐξορισθέντες νὰ ἀπομακρυνθοῦν « καὶ οὕτως ἄτιμοι τῶν Πτολεμαίδος ὅρων ἀπεληλάσθωσαν » ὅπου σημειῶδες εἶναι, ὅτι δὲν γράφει ἐν δευτέρῳ προσώπῳ, αὐτοὺς ἀπελάσατε, καθὼς ἐξέφερε καὶ τὰ ἄλλα: εἰς μέσον ἐλκύσατε, περιερίγκατε, ποιήσατε καταφανεῖς, ἀλλὰ διὰ τρίτου προσώπου, ἀπεληλάσθωσαν. Γ'. ἐπὶ τούτοις παραγγέλλει, ὅτι ἀπελευνόμενοι τοιουτοτρόπως οἱ αἵρετικοὶ νὰ μὴ ζημιωθοῦν μηδὲν, ἐξ ὧν ἔχουσι, καὶ νὰ μὴ στερηθοῦν οὐδ' ἄχρι τριχός τι ἐκ τῶν ιδίων. « ἀλλὰ νὰ πεμφθοῦν, ὅτι σὺν αὐτοῖς ἔκει χρῆμα » πᾶν ἀμειγώγητον ἀποφέροντες. Δ'. ἐπισφραγίζων τὰ εἰρημμένα ἀπαγορεύει εἰς τοὺς Πρεσβυτέρους νὰ μὴ τολμήσουν ἄλλο τι παρὰ ταῦτα κατὰ τῶν αἵρετιστῶν ἐκείνων νὰ ἐπιχειρηθοῦν, καὶ τὸ ἀπαγορεύει μὲ φρικτὴν κατάραν « ὁ δὲ παρὰ » ταῦτα ποιῶν, ἐπάρατος τῷ Θεῷ. Ποῖον εἶδος ἐπηρείας, ἡ θλίψεως, ἡ ποινῆς κατὰ τῶν τοιούτων, καὶ βασιάνου σωματικῆς μένει ὑπόλοιπον; ποῦ τόπον ἔχουσι πλέον τὰ δεσμὰ τὰ πολυχρόνια, καὶ αἱ στρεβλώσεις, καὶ αἱ σφαγαί, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπώδυνοι θάνατοι, ὅταν ἀσυγχώρητον παρὰ τῷ Θεῷ κρίνεται, καὶ αὐτὰ τὰ περὶ αὐτοὺς, καὶ τὰ ἐκτὸς αὐτῶν λεγόμενα ἀγαθὰ, νὰ πάθουν τινὰ ἐπῆρειαν ὑπὸ ἀνδρῶν Ἱερατικῶν, τῶν ὁποίων εἰς μόνον τὰ πνευματικὰ ἀπλώνεται ἡ ἐξουσία πᾶσα καὶ ἡ δύναμις; Ἀλλὰ καιρὸς εἶναι νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὰ Βασίλεια, καὶ νὰ θεωρήσωμεν τίνι τρόπῳ ὁ τὸ κοσμικὸν κράτος περιεζωσμένος πρέπει νὰ φέρεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ ἑτεροπίστους ἢ αἰρεσιόφρονες.

Ὁ φιλόσοφος Θεμίστιος, ἐν τῷ ὑπατικῷ αὐτοῦ λόγῳ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰοβιανόν, ἐν εἶδει ἐπαίνου προτρέπει διὰ πολλῶν τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, νὰ εἶναι ἀδιάφορος, ὁποῖαν ποτὲ θρησκείαν θελήσουν νὰ ἀκολουθοῦν οἱ ὑπ' αὐτὸν ὑπήκοοι. Μὲ τοιοῦτον σκοπὸν παρασταίνει εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ βιάζῃ τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ λαοὺς εἰς ὅλα τὰ πράγματα. « μὴ πάντα ἔνεστι τῷ Βασιλεῖ βιάσασθαι τοὺς ὑπηκόους. » Ὅτι ἡ περὶ τὸ θεῖον εὐλάβεια εἶναι ἀκατανάγκαστος, καὶ ἀνεπίτακτος. « τὴν ἀνάγκην ἐκπέφυγε, καὶ ἀπειλῆς ἐστὶ κρείττων καὶ ἐπιτάγματος. » Ὅτι εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, διὰ νὰ εἶναι ἄπλαστος καὶ ἀνυπόκριτος, πρέπει νὰ κινῆται ἡ ψυχὴ αὐτοθελήτως. « δεῖ ἀβίαστον εἶναι » τὴν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτοκράτορα, καὶ ἐκούσιον. « Ὅτι αἱ πλέον βαρεῖαι τιμωρίαι, καὶ οἱ πλέον φρικτοὶ βασάνισμοι δὲν ἔχουν δύναμιν νὰ καταναγκάσουν ποτὲ τὴν προαίρεσιν. » « οὐ χρημάτων ἀφαίρεσις, οὐ σκόλοπος, οὐ πῦρ . . . ἀλλὰ » τὸ μὲν σῶμα ἄξεις καὶ ἀποκτενεῖς, ἂν οὕτω τύχη, ψυχὴ δὲ » οἰχέσεται, ἐλευθέραν μέντοι τοῦ νόμου συμπεριφέρουσα τὴν » γνώμην, εἰ καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκβιασθεῖν. » Καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα εἶναι καὶ ἀληθῆ, καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω συντόμως παρ' ἡμῶν εἰρημένα (§. Δ'. πρὸς τὸ τέλος.), μᾶλλον δὲ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ὅπου καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει, καὶ ἡ ἀληθινὴ ἡμῶν πίστις δογματίζει, καὶ οἱ Πατέρες κοινῶς διδάσκουσι. Τὰ λοιπὰ ὅμως, ὅσα ὁ κομψὸς οὗτος φιλόσοφος ἐπισωρεύει, διὰ νὰ συστήσῃ καὶ νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἀνεξίθρησκείαν ταύτην τὴν παντελῶς ἀδιάφορον, οὔτε εἰς τὴν στάθμην τοῦ ὀρθοῦ λόγου δείχνουσι βάρος, οὔτε εἰς τὸν κανόνα τοῦ εὐσεβοῦς δόγματος ἔχουσι τὴν εὐθύτητα. Εἶναι δὲ τὰ

ἀκόλουθα: Ὅτι ὁ Θεὸς χάριτας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὡς ἐξαίρετον ἰδίωμα τὸ πρὸς αὐτὸν σέβας, ἄφησεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ καθ' ἑνός, οἰωδῆποτε τρόπῳ θέλει νὰ τὸν σέβεται » τὸν τρόπον τῆς θεραπείας ἐξῆψε τῆς ἐν ἐκάστῳ βουλήσεως. » Ὅτι ὁ νόμος οὗτος εἶναι θεῖος, καὶ μένει τὸν πάντα αἰῶνα σερεὸς καὶ ἀκίνητος, τὸ νὰ ἔχῃ δηλαδὴ ἀπόλυτον τὴν ἄδειαν ἢ ψυχὴ νὰ πιάσῃ τὸν δρόμον, ὃν ἂν ὑπολαμβάνῃ εὐλογον καὶ ἀρεστὸν εἰς τὴν θεοσέβειαν· « ἀπολελύσθαι τὴν ἐκάστου ψυχὴν, πρὸς ἣν αἰεταὶ ὁδὸν εὐσεβείας. » Ὅτι τοιουτοτρόπως τρέχουν πολλοὶ ἀγωνισταὶ ἀπὸ ἄλλων καὶ καὶ ἄλλον δρόμον, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἐνθεν, ὅμως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀγώνισμα, τοῦ ὁποῦ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀθλοθέτης. Ὅτι πᾶσαι αἱ διαφοροὶ ὁδοὶ πρὸς τὴν μίαν φέρουσιν ἐκείνην καταγωγὴν· καὶ ὅστις μίαν μόνην ἀτραπὸν ἀφήσῃ, ἀποικοδομήσῃ δὲ τὰς λοιπὰς, ὁ τοιοῦτος θέλει ἐμφράξῃ τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ ἀγωνίσματος. Ὅτι μάλιστα συμφέρει νὰ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς πολλὰ καὶ διαφοροὶ πίστεις, ἐπειδὴ γεννᾷ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κάποιαν προθυμίαν καὶ παρόρμησιν εἰς τὴν περὶ τὸ θεῖον σπουδὴν, ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλα καὶ φιλοτιμία. » Μετὰ ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια σαθρὰ καὶ κοῦφα τῶ ὄντι ἐπιχειρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Θεμίστιος φαίνεται πλέον σοφιστὴς παρὰ φιλόσοφος, ἐδοκίμαζε νὰ σύρῃ τὸν Ἰουδιανὸν εἰς τὸ νὰ ἀσπασθῇ τό: ἄλλος δ' ἄλλῳ ἔρεξε Θεῶν, τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἀφίνωντας » ἄλλως Σύρους πολιτεύεσθαι, » ἄλλως Ἕλληνας, ἄλλως Αἰγυπτίους, νὰ ἐπιτρέπη (λέγει) » νὰ ἀναβαίνωσι πανταχόθεν εἰς τὸν Θεὸν αἱ ὑπὲρ αὐτοῦ ἰκεσίαι· καὶ αὐτὸς νὰ καθῆται εἰς μέσον ἀφρόντιστο ὡς θεατῆς, χωρὶς νὰ μεριμνήσῃ νὰ μάθῃ, ποία ἄραγε εἶναι ἀνάμεσα εἰς τόσας ἢ ἀληθινὴ καὶ θεοφιλὴς θρησκεία, καὶ χωρὶς νὰ διακρίνῃ, καὶ νὰ ἐπιμεληθῇ νὰ συστήσῃ ποτὲ ὑπὲρ τὴν κακοδαι-

μονίαν τὴν θεοσέβειαν· « ἔα μένειν τὴν τρυάντην ἐφ' ἑαυτῆς » μὴ καθελκύσῃς ἐπὶ θάτερα τὴν ῥοπὴν. Τὴν αὐτὴν ταύτην ἀδιαφορίαν περὶ τὰ ἀλλότρια καὶ διάφορα θρησκευματα ἐδίδασκε καὶ ὁ Σύμμαχος εἰς τὴν πρὸς Οὐαλεντινιανόν, καὶ Θεοδόσιον, καὶ Ἀρκάδιον, τοὺς Αὐτοκράτορας ἀναφορὰν: Quid interest (λέγων) qua quisque prudentia verum inquirat? uno itinere non potest perveniri ad tam grande secretum. Τὶ διαφέρει, τίνι ποτ' ἄν τις συνείσῃ τ' ἀληθὲς διαζητοίη; διὰ μιᾶς ἀτραποῦ οὐχ' εἰόντ' ἐπὶ τὸ τηλικούτον ἄδυτον ἀφικέσθαι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν ὁ Θεμίστιος, καὶ ὁ Σύμμαχος, καὶ οἵτινες ἄλλοι τότε κατὰ τούτους, ἐδίδαν τοιαύτας συμβουλὰς εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας; ἦσαν αὐτοὶ Ἐθνικοὶ, καὶ εἰς ἓνα καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ αὐτῶν θρησκεία ἔπνεε τὰ ὁλοίσθια, δὲν ἐκατόρθωναν ὀλίγον, ἂν ἔφθαναν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὁλοτελῆ τῆς θρησκείας ταύτης περιτροπὴν τε καὶ ἐξουδένωσιν. Ὁ πολὺ κατωτέρω πολὺ κερδίζει, ἂν κερδίσῃ τὸ ἴσον· ἂν αὐτὸς ὅμως ἦτον εἰς τὴν ἰσότητά, ἤθελε ζητήσῃ ἐξάπαντος τὴν ὑπεροχὴν. Οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, ὅταν ἐζήτουν τότε παρὰ τῶν χριστιανῶν Βασιλέων τὴν τοιαύτην περὶ τὸ σέβας ἀδιαφορίαν, ἔδειχναν φανερὰ, ὅτι περὶ τὸ σέβας αὐτῶν ἦσαν αὐτοὶ θερμοὶ ζηλωταί, καὶ ὄχι παντελῶς ἀδιάφοροι, διατὶ ὁ ἀγὼν ἅπας εἰς τοῦτο ἀπέβλεπε, νὰ σώζεται ὁ Ἑλληνισμὸς, καὶ νὰ στερεοῦται· ὅθεν οἱ εὐσεβεῖς Βασιλεῖς προσεχόντες εἰς τὴν ἐκείνων γνώμην, ἠδύναντο νὰ παραφυλάττωνται τὴν ἀπατηλὴν αὐτῶν συμβουλὴν· εἰς αὐτὸ τὸ φάρμακον εὐρίσκετο καὶ τὸ ἀντίδοτον· καὶ ὁ Χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ διδαχθῇ ἀπὸ τὸν Ἐθνικόν, πῶς νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν στερέωσιν τῆς ἰδίας πίστεως, ὅταν ὁ Ἐθνικὸς τοσοῦτον ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας. Τὸ θαυμαστὸν εἶναι καὶ πολλῶν δακρύων ἄξιον, ὅτι πολλοὶ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐπαγγελλόμενοι χρι-

«τιανοί, ὁμιλοῦν μὲ τὸ στόμα τῶν ἐθνικῶν, καὶ δανείζονται τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Θεμιστίου καὶ τοῦ Συμμάχου, διὰ νὰ καταπείσουν εἰς τοὺς χριστιανοὺς Βασιλεῖς τὴν ὀλοτελῆ ἀδιαφορίαν εἰς τὰ τῆς πίστεως, ἔτι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἐξ ἀτυχίας, τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ Συγγραφεὺς τῆς περὶ τῶν ἐν τῇ *Πολυρία διαφωνιῶν Ἱστορικῆς καὶ Κριτικῆς διηγήσεως*. Θέλει αὐτὸς νὰ δώσῃ ἰδέαν τινὰ τῆς τῶν ἐθνικῶν θρησκείας, καὶ παρασταίνει μὲ μίαν ἔντεχνον εὐφημίαν ὅχι τόσον ἀποτρόπαιον τὴν πλάνην, ἐνδύωντάς τινι μὲ τῶν εὐπρεπῶν ὀνομάτων τὴν σεμνότητα. Ils adoraient Dieu sous d'autres noms, d'autres emblèmes, d'autres rites; on les appelait Payens. « Αὐτοὶ προσκυνοῦντες τὸν Θεὸν ὑπὸ ἄλλοις » ὀνόμασιν, ἄλλοις συμβόλοις, ἄλλαις τελεταῖς, ὀνομάζοντο » ἔθνικοι. (Ὁρα κείμε. παραπομ. 95.) Ἰδοὺ τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἡ ἀπάτη ἀπὸ τὴν εὐθύτητα, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἀσέβεια ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ καὶ θεόσδοτον πίστιν, οὐσιωδῶς τε καὶ θεμελιωδῶς οὐχί, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον διαφέρουσιν. Ὁ αὐτὸς δὲν ἠμπορεῖ (λέγει) νὰ καταλάβῃ, τίνι τρόπῳ ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἀσέβεια καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἔνοχον! καὶ λαμβάνει τὸ πρᾶγμα εἰς χλεύην. Tu seras puni a jamais, si tu ne pense pas sur le bord du Volga ou du Gange, comme je pense sur le bord de l'Anio. « Σὺ μέλλεις νὰ κολάζῃσαι αἰωνίως, ἐὰν σὺ δὲν φρονῇς εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Βόλγα ποταμοῦ ἢ τοῦ Γάγγου, καθὼς » ἐγὼ φρονῶ εἰς τὰς ὀχθὰς τοῦ Ἀννίωνος. (Ὁρα κείμε. παραπομ. 102.) Ἰδοὺ οἱ ἀπὸ ἄλλον καὶ ἄλλον δρόμον τρέχοντες ἀγωνισταὶ, ἔχοντες τὸ αὐτὸ ἀγώνισμα, καὶ τὸν αὐτὸν ἀθλοθέτην, εἶναι δεκτικοὶ καὶ τῶν αὐτῶν ἄθλων. Τελευταῖον, κατὰ τοῦτον, εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ τῆς εἰρήνης εἰσακούει ἀνεξικακῶς καὶ ἀοργήτως

» τὰς διαφόρους ψαλμωδίας, τὰς ὁποίας τὰ τέκνα του πρὸς αὐτὸν κατευθύνουσιν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς καρδίας. (Ὁρα κείμε. παραπομ. 131.) L'on pu croire, que le Dieu de misericorde et de paix n'ecoutait pas avec colere les differens concèrts, que les enfans lui adressaient d'un même cœur. Ἰδοὺ ἐκεῖνο ὅπου ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰοβιανὸν ὁ Θεός· « μίστιος· ἔα πανταχόθεν φοιτᾶν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς ὑπὲρ τῶν σῶν (ἴσ. σκήπτρων) ἱκεσίας· καὶ τοῦ λοιποῦ αἱ μεγάλαι φωναὶ καὶ κραυγαὶ τῶν ἱερέων τῆς αἰσχύνης οὐδὲν διαφέρουσι τῶν τοῦ Θεσβίτου Προφήτου ἱκεσιῶν καὶ δεήσεων. Ὅς τις χωρὶς σκέψιν παραβάλλει τὰ τοῦ νεωτέρου τούτου φιλοσόφου μὲ τὰ τῶν παλαιότερων ἐκείνων λόγια, θέλει ἀποφασίσαι τοῦτον μὲ ἐκείνους τοῦ αὐτοῦ κόμματος· ἀλλ' ἂν στοχασθῶμεν μετὰ προσοχῆς τὸ πρᾶγμα, ἐκεῖνοι κατὰ τὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν, ἀνεκτὴν ἐδίδασκον πᾶσαν θρησκείαν, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἐδικήν τους· καὶ λοιπὸν εἶχον μίαν οὗτος κηρύττει τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται· καὶ λοιπὸν δὲν ἔχει οὐδεμίαν. Ἐπειδὴ τοῦ μένει πλέον ἔχνος θρησκείας εἰς μίαν ψυχὴν, ὅταν οὕτω φρονῇ καὶ οὕτω κρίνῃ περὶ τῆς τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ λατρείας καὶ πίστεως;

Ἀπαγε τῆς τοῦ Βασιλέως! μᾶλλον δὲ ἀπάσης εὐσεβοῦς καρδίας καὶ γνώμης τοιοῦτον ἄθεον φρόνημα, τοιαύτη ἀσεβὴς ἀδιαφορία! Ἡ πίστις εἶναι ὀρθὴ καὶ ἀληθινὴ δόξα περὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς εἷς, ἡ περὶ αὐτοῦ ὀρθὴ δόξα μία· λοιπὸν ἡ πίστις μία· εἷς Κύριος, μία πίστις. Τὴν ὀρθὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν ὁ Θεὸς, κατὰ τινα μὲν τὴν ἐνέσπειρεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς Δημιουργίας, κατὰ τινα δὲ τὴν ἐδίδαξε διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως· τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο φῶς, διὰ νὰ μὴ τυφλώτῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ σκότος· καὶ μάτην ὁ Θεὸς ἤθελε

δώση τοὺς δύο τούτους νόμους, τὸν ἓνα φυσικὸν, καὶ τὸν ἄλλον γεγραμμένον· τουτέστι τὴν χάριν εἰς ὀχύρωμα καὶ βοήθημα τῆς ἀσθενοῦς φύσεως, ἂν εὐχαριστῇτο εὐδοκῶν εἰς τοῦτο (ὡς λέγουσιν) εἰς τὸ γὰρ διευθύνῃ ἕκαστος κατ' ἀρέσκειαν τὸ ἑαυτοῦ σέβας, καὶ νὰ γίνεται αὐτὸς ἑαυτῷ νόμος κατὰ τὴν ἰδίαν κλίσιν καὶ θέλησιν. Εἶναι ψευδὲς καὶ ἐκεῖνο ὅπου ἐπιφέρουσιν, ὅτι αἱ ὁδοὶ τῆς εὐσεβείας εἶναι πολλαί· τοῦτο εἶναι τὸ ὅμοιον ὡσὰν νὰ δυσχυρισθῇ τινὰς, ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον εἶναι δυνατόν νὰ γράψῃ τις πολλὰς εὐθείας· ἡ ἀρχὴ τῆς πίστεως ὁ Θεὸς, καὶ τὸ τέλος πάλιν ὁ Θεός· ὁ αὐτὸς ὁ ἀφ' οὗ, καὶ ὁ πρὸς ὃν ὅρος, τὸ Α, καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, ἡ πρώτη κίνησις καὶ τὸ κατάλυμα· Ὁδὸς μία, καὶ αὐτὴ στενὴ, καὶ ὄχι πλατεῖα, καὶ πύλη ἡ εἰς αὐτὴν μία· ὁ αὐτὸς καὶ θύρα, καὶ ὁδὸς, καὶ ὁδηγὸς, καὶ πέρας, καὶ σταθμὸς ἀναπαύσεως, ὁ εἰς καὶ μόνος Θεὸς καὶ Κύριος. Ψυχρὸν εἶναι καὶ παντάπασιν ἄλογον καὶ τὸ ἄλλο τὸ ὅποιον προσθέτουσιν, ὅτι συμφέρει νὰ εἶναι πίστεις πολλαί, διὰ νὰ αὐξάνῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ περὶ τὸ θεῖον σπουδὴ, μὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλοτιμίαν καὶ ἄμιλλαν. Ἡ τῶν θρησκευμάτων διαφορὰ εἶναι ἡ πλέον φοβερά καὶ πικρὰ μάλιστα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀσυγκρίτως φοβερωτέρα καὶ πικροτέρα ἀπὸ τὴν παλαιὰν τῶν γλωσσῶν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἡ δικαία τοῦ Θεοῦ κρίσις ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας δὲν προξενεῖ ποτὲ μίαν ἐπαινετὴν καὶ καλὴν φιλοτιμίαν, ὡς κρίνουσιν, ἀλλὰ γεννᾷ καὶ τρέφει μίαν ἐμπαθεῖ καὶ ταραχοποιὸν φιλονεικίαν, τῆς ὁποίας ἔπειτα καρποὶ, ἔρεις τε, καὶ δυσμένειαι, καὶ στασιασμοὶ, καὶ μάχαι, καὶ αἱμάτων χύσεις, καὶ μυρία ἄλλα κακὰ, ὡς ἡ πείρα τὸ ἔδειξε καὶ καθ' ἑκάστην τὸ δείχνει. Βιάζεται δὲ τοῦτο εἰς τὸν ἰσχυριανὸν νὰ τὸ ὁμολογήσῃ καὶ ἄκων καὶ αὐτὸς ὁ Θεμιστιος·

« χείρους Περσῶν ἀλλήλοις ἦμεν· χαλεπώτεραι ἦσαν τῶν » ἐπιδρομῶν αἱ γραφαί· Εἰς ἑκατέρας θρησκείας παρὰ τῆς » πόλεως, ὡς θεοφιλέστατε Αὐτοκράτωρ, ὑπετείνατό σοι παρα- » δείγματα ἐναργῆ ὁ παρελθὼν χρόνος. » Ἄς ἔλεγε λοιπὸν μόνον, ὅτι πρὸς ἴασιν τῆς ὑπερβολῆς τῶν κακῶν συμβάλλει ἡ εὐλογος ἀνεξιθρησκεία, καὶ ἄς μὴ δι´σχυρίζετο, ὅτι ἡ ἑτεροθρησκεία εἶναι ὠφέλιμος· τότε ἤθελεν ὁμιλήσῃ ὡς φιλόσοφος, τώρα ὠμίλησεν ὡς σοφιστής· ἐπειδὴ θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὡς καλὸν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διὰ τὸ νὰ γεννᾷ πολλὰ κακὰ χρειάζεται κάποιαν οἰκονομικὴν ἰατρείαν. Αἱ πολλαὶ θρησκεῖαι καὶ διαφέρουσιν, αὐταὶ γεννῶσι τὰς τοιαύτας ταραχὰς καὶ στάσεις, ὡς φιλόσοφε· ἡ μία θρησκεία, ἡ ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς καὶ ὁμολογος, ποτὲ δὲν ἤθελε γεννήσῃ τοιαῦτα τέρατα· παρ' ἑλλειψιν ταύτης γεννῶνται τὰ κακὰ διὰ τὰς ἐναντιοθρησκείας· καὶ ἡ ἀνοχὴ ἡ δικαία καὶ πρέπουσα τῶν ἐναντίων θρησκευμάτων, καταστέλλει τὰ κακὰ, καὶ τὰ κατευνάζει.

Ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς οὕτως ἐσφαλμένῃν ἔχοντας τὴν ἰδέαν περὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας, εἴτε παλαιούς, εἴτε νεωτέρους, οἱ ὅποιοι τὸ μεγαλῆτερον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἔργον, τὸ ἔκαμαν σχεδὸν πάρεργον, καὶ τὴν πρώτην σπουδὴν τὴν ἀνέδειξαν παίγνιον, τοσαῦτα. Ὁ δὲ πιστὸς Βασιλεὺς (τὸν ὅποιον ἐπὶ τοῦ παρόντος μάλιστα ἀποβλέπει ὁ λόγος) ἔστω Ἀνεξιθρησκος· τοῦτο καὶ ἡμεῖς συμβουλευόμεν· ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως ἔστω, καθὼς ἀπαιτοῦσι τὰ δίκαια μιᾶς θεοφιλοῦς καὶ ἐπαινετῆς ἀνοχῆς πρὸς τοὺς ἑτερόφρονas. Ταῦτα δὲ εἶναι, ἡ εὐσέβεια μετὰ ζήλου, ὁ ζήλος μετὰ κρίσεως, ἡ κρίσις μετὰ θεραπείας, ἡ θεραπεία μετὰ ἐπιεικειᾶς καὶ ἡμερότητος καὶ φιλανθρωπίας, τὰ ὅποια ὡς στοιχεῖα τῆς Ἀνεξιθρησκείας δι' ὅλου τοῦ λόγου ἐθεωρήσαμεν.

Ἡ εὐσέβεια προηγείσθω, ὡς βασιλὶς τῶν ἀρετῶν, καὶ εἰς

αὐτοὺς τοὺς Βασιλεῖς. Ὁ ταχθεὶς ἐπὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων, χρέος ἔχει νὰ τιμᾷ καὶ νὰ θεραπεύῃ πρὸ πάντων τὸν ἐπὶ πάντων, καὶ ὑπὲρ ἅπαντα, καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάντων ΘΕΟΝ. Τιμᾷ δὲ τὸν Θεὸν ὁ Βασιλεὺς, ἔχων μὲν εἰς τὴν ψυχὴν βαθείας τὰς ὁρμὰς καὶ ὑγιεῖς περὶ αὐτοῦ δόξας· τρέφων δὲ εἰς τὴν καρδίαν θερμὸν καὶ διάπυρον τὸν πόθον, ἃν ἦτον τρόπος, νὰ κάμῃ τὰς αὐτὰς δόξας περὶ Θεοῦ νὰ ἔχουν καὶ ὅλοι αὐτοῦ οἱ ὑπήκοοι· δείχνωντας δὲ καὶ εἰς τὰ ἔξω, ὅτι τῇ ἀληθείᾳ οὕτω μὲν αὐτὸς προσκυνεῖ καὶ σέβεται τὸν Θεόν, οὕτω δὲ ἐπιθυμεῖ καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν πάντες νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν ἐκείνου μεγαλωσύνην τὸ αὐτὸ σέβας, καὶ τὴν αὐτὴν προσκύνῃσιν. Ἀπὸ τὰς τοιαύτας ρίζας εὐσεβείας δὲν εἶναι φόβος ποτὲ νὰ γεννηθοῦν πικροὶ οἱ τῆς ἀνεξιθρησκείας καρποί. Ὁ Βασιλεὺς οὕτω διακείμενος, γίνεται ἀνεξιθρησκός, οὔτε κατὰ τὴν ἀποφατικὴν ἐκείνην ἀδιαφορίαν, καὶ πάντῃ ἄθρησκον, οἷαν ἔχουσιν οἱ θεοστυγεῖς θεῖται, ἢ ἄθεοι· οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην, τὴν θετικὴν καὶ μικτόθρησκον, οἷαν ἐσυμβούλευαν τοὺς αὐτοκράτορας οἱ ἀνωτέρω φιλόσοφοι. Γίνεται ἀνεξιθρησκός, ἀλλ' ὅχι καθὼς οἱ Ῥωμάνοι τὸ πάλαι περὶ ὧν εἶπομεν (§. Β'), οὔτε καθὼς ὁ τῶν Ταυρσχυθῶν Δυναστὴς πρὸ διακοσίων ἤδη χρόνων, ὅστις θρησκεύων τὰ τοῦ Μωάμεθ, ὅμως διὰ νὰ τὸν ἐκλέξουν βασιλέα αὐτῶν οἱ Πολόνοι, ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς Πρέσβεις, μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα ὑπέσχετο. Pontifex tuus, Pontifex meus: Lutherus tuus, Lutherus meus esto. Ὁ Πάπας σου Πάπας μου, καὶ ὁ Λούθηρός σου Λούθηρός μου. (Ὁρα Ἰωάν. Δεουγκλάβ. Πανδέκτ. Τουρκικ. Ἱστορ. Κεφ. 190.). Εἰς ἓνα λόγον γίνεται ἀνεξιθρησκός, πλὴν ὅχι πολιτικῶς, ἀλλὰ χριστιανικῶς· ἢ νὰ εἰπῶ τὸ κάλλιον, ἀνεξιθρησκός τοιοῦτοτρόπως ὁ Βασιλεὺς γίνεται, κατὰ μίμησιν τοῦ παμβασιλέως Θεοῦ· ὅστις θέλει πάντα ἀνθρώπους

σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ὅμως τοῦτο τὸ θέλει, σωζομένης ἐλευθέρας τε καὶ ἀπαραβιάστου τῆς αὐτῶν γνώμης καὶ προαιρέσεως.

Ὁ ζῆλος εἶναι ἓνα παρακολούθημα τῆς εὐσεβείας, καὶ ὅταν αὐτὴ ἔχῃ βαθείας τὰς ρίζας εἰς τὴν τοῦ Βασιλέως ψυχὴν, ἐκεῖνο τὸ ἄνθος δυνατὸν δὲν εἶναι νὰ μὴ προκύψῃ. Ἀλλὰ πῶς πρέπει νὰ δείχνῃ τὸν ἴδιον ζῆλον ὁ εὐσεβὴς Βασιλεὺς εἰς τὰ τῆς θρησκείας; Πρῶτον ἀμέσως, γινόμενος αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ εἰς τοὺς ὑπηκόους λαοὺς εὐσεβείας τύπος, καὶ ὑπογραμμὸς, καὶ παράδειγμα. Δὲν εἶναι μέσον δραστικώτερον, λέγει ὁ περίφημος Γάλλος Βασσουέτης, (ἐν τοῖς ἐκ τῶν ἱερ. Γραφ. Πολ. Βιβλ. Ζ'. « Ἄρθρ. Γ'. Πρωτ. ΙΔ.) διὰ νὰ σύρῃ ἓνας Βασιλεὺς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ λαοὺς εἰς τὴν θρησκείαν, ὡσὰν « τὸ νὰ δίδῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ καλὸν τῆς εὐσεβείας παράδειγμα. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ὁμόπιστος οἰκοδομεῖται καὶ σπρίζεται, καὶ ὁ ἀλλόπιστος καὶ ἐτερόφρων ἔλκεται καὶ καταδυσωπεῖται· ἐκεῖνος μένει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οὗτος προστρέχει· ἐκεῖνος κρατεῖ σφικτὰ τὸ δόγμα, οὗτος τὸ ἐναγκαλίζεται, ὅταν βλέπουν ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον, καὶ μέσα εἰς τὰ βασίλεια πιστῶς τιμωμένην, καὶ ἀκίβδηλως ἐνεργουμένην τὴν θεοσέβειαν. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ θαυμαστὸν κατάρθωμα Ἰωσίου τοῦ Βασιλέως Ἰούδα. (Ὁρα Δ'. Βασιλ. Κεφ. ΚΒ'. καὶ ΚΓ'. καὶ Β'. Παραλ. Κεφ. ΛΔ'). Οὗτος ἐδυνήθη νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῶν εἰδώλων τὴν πλάνην καὶ βδελυρίαν, ὅπισω τῶν ὑποίων ἐπορεύοντο, καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν καθαρὰν καὶ ἄδολον τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ θεραπείαν, ὅχι μόνον τοὺς ὑποκειμένους αὐτῷ Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ τῶν δέκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, οἵτινες πρὸ τοσούτων χρόνων, καὶ ἀπὸ τοῦ γνησίου βασιλέως, καὶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν πατέρων αὐτῶν εἶχον ἀποστατήσῃ « περιεῖλε πάντα τὰ βδελύγματα

» ἐκ πάσης τῆς γῆς (νοητέον τῆς καὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ
 » ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν οἰκουμένης)· ἐκαθάρισε τὸν Ἰούδαν καὶ
 τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ τῶν ἄλσεων, ὅπου ἀνο-
 ήτως ἔτρεχον καὶ προσεκύνουν τοῖς ματαίοις. ἔκαμε καὶ ἔστη
 » πᾶς ὁ λαὸς ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐποίησε πάντας τοὺς εὐρε-
 » θέντας ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν Ἰσραὴλ, τοῦ δουλεύειν Κυρίῳ
 » τῷ Θεῷ αὐτῶν πάσας τὰς ἡμέρας αὐτοῦ. Πῶς ἐδυνήθη καὶ
 ἐκατάπεισε τοὺς ἀσυνέτους καὶ σκληροτραχήλους ἐκείνους;
 μὲ ἕνα ζῆλον ὅπου πρῶτον ἀναπτεν ἐπάνω του τὸ λαμπρὸν
 τῆς εὐσεβείας φῶς, καὶ ἔπειτα ἐφώτιζε καὶ ὠδήγει τοὺς ἄλ-
 λους. Παιδίον ἀκόμι, καὶ ἐγένετο τραχτικὸς διδάσκαλος τῶν
 Γερόντων· προβαίνων τὴν ἡλικίαν, προέκοπτεν εἰς τὴν ζέσιν
 τῆς πίστεως, προπορευόμενος αὐτὸς, εἴλκυε τοὺς πάντας ὀπί-
 σω του· » Υἱὸς ὁκτῶ ἐτῶν Ἰωσίας ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτὸν καὶ
 » ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου, καὶ ἐπορεύθη ἐν πάσῃ
 » ὁδῷ Δαυὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ——. Καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ ἔτει
 » τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἔτι παιδάριον (ὅταν ἦτον
 » ἐκκαιδεκάτης)· ἤρξατο τοῦ ζητῆσαι Κύριον τὸν Θεὸν Δαυὶδ
 » τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ——. Καὶ ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βα-
 » σιλείας αὐτοῦ (εἰκοσαέτης ἤδη) ἤρξατο τοῦ καθαρῖσαι τὸν
 » Ἰούδαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ τῶν ἄλ-
 σεων ——. Καὶ ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐ-
 τοῦ (τῆς δὲ ἡλικίας εἰκοστῷ καὶ ἑκτῷ) ἀνακαίνισε τὴν δια-
 θήκην παντὸς τοῦ λαοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὀρθίος ἰστάμενος
 ἐπὶ τῶν Ἀναβαθμῶν τοῦ Ναοῦ ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους,
 ὥμωσε καὶ ἔστησε τὸν πάνδημον ὄρκον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνευ-
 σαν ὡς ἀπὸ μιᾶς ψυχῆς οἱ πάντες « τοῦ πορεύεσθαι ὀπίσω
 » Κυρίου —— καὶ ἔστη πᾶς ὁ λαὸς ἐν τῇ διαθήκῃ. » Τοιου-
 τοτρόπως ὁ Βασιλεὺς οὗτος ἐκέρδησεν ἀπὸ τὴν εἰδωλολα-
 τρείαν καὶ ἀσέβειαν εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ γινώσιν καὶ λα-

τρείαν τοῦ ὄντως Θεοῦ ἐκείνο τὸ ἔθνος, τὰ ὁπαῖον οἱ μὲν παρά-
 νομοι καὶ ἀθετηταὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων (ὁ Ροβοὰμ, ὁ
 Ἀβιά, ὁ Ἰωρὰμ, ὁ Ὀχοζίας, ὁ Ἀχαζ, ὁ Μανασσῆς, ὁ Ἀμὼν
 (Ἀφρίω ἐν μέρει τοὺς βασιλεῖς Ἰσραὴλ.) τὸ διέστρεψαν, οἱ δὲ
 καλοὶ καὶ τῶν ἄλλων θεοφιλέστεροι, ἢ δὲν ἐπροθυμήθησαν
 (ὡς ὁ Ἰωὰς, καὶ ὁ Ἀμασίας, καὶ ὁ Ὀζίας, καὶ ὁ Ἰωάθαμ.) ἢ
 προθυμηθέντες, μὲ τὸ νὰ μὴ ἔδωκαν διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν
 πολιτεύματος ἀκριβὲς καὶ τέλεον τὸ τοῦ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας
 ζήλου παράδειγμα (καθὼς ὁ Ἰωσαφάτ, ὁ Ἀσά, καὶ ὁ Ἐζεκίας)
 δὲν ἴσχυσαν μὲ τόσῃν τελειότητι νὰ τὸ ἐπιστρέψουν. Τόσῃν
 ἔχει τὸ παράδειγμα τοῦ Βασιλέως εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑπη-
 κόων τὴν δύναμιν. « Κατὰ τὸν κριτὴν τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ οἱ
 » λειτουργοὶ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸν ἡγούμενον τῆς πόλεως πάν-
 » τες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. (Σειράχ. Ι. 2.)

Ὁ ζῆλος ὅμως τοῦ Βασιλέως ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας δὲν
 φθάνει νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ νὰ ἐνεργῇ
 μὲ μόνον τὸ ἴδιον ἀγαθὸν παράδειγμα· ὁ Βασιλεὺς πρὸς σύ-
 στασιν τῆς ἀληθοῦς τοῦ Θεοῦ λατρείας, καὶ πρὸς ἀναίρεσιν
 πάσης ἀπιστίας καὶ αἱρέσεως, πρέπει νὰ ἔχῃ μεγάλην φρον-
 τίδα καὶ προσοχὴν ἅκρην, νὰ προβιβάζωνται εἰς τὰς Ἐκκλη-
 σιαστικὰς προεδρείας καὶ ἀξιώματα ἄνδρες καὶ σοφοὶ καὶ
 ἐνάρετοι, κεκοσμημένοι καὶ θεωρία καὶ πράξι, ἱκανοὶ καὶ μὲ
 τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας νὰ φωτίσουν, καὶ μὲ τὴν λαμπρό-
 τητα τοῦ πολιτεύματος νὰ ὁδηγήσουν, νὰ σύρουν, νὰ καταρ-
 τίσουν τῷ Θεῷ λαὸν περιούσιον, θρησκευτὴν εὐσεβείας, ζη-
 λωτὴν καλῶν ἔργων. Οἱ τῆς Ἐκκλησίας ποιμένες ἐπέχουσιν
 εἰς τὸ Βασιλεῖον κατὰ τὸ πνευματικὸν τὴν τάξιν, τὴν ὁποίαν
 ἔχουσι εἰς τὸ πολιτικὸν οἱ Ὑπαρχοὶ τῶν ἔθνων, καὶ εἰς τὸ
 πολεμικὸν οἱ Ἡγεμόνες τῶν στρατευμάτων. Ἡ γενναϊότης
 καὶ ἡ πολεμικὴ ἐμπειρία τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐνισχύει τὴν

παρεμβολήν· ἡ ἐμβρίθεια καὶ ἡ πολιτικὴ σύνεσις τοῦ Ἰπάρχου κατευθύνει τὴν πόλιν· ἡ θεοφιλὴς διαγωγή, καὶ ἡ περὶ τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς Πατέρας ἱερὰ σοφία τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τοῦ Ἱερέως οἰκοδομεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀφ' οὗ τοιούτους καταστήσει ποιμένας εἰς τὰ διάφορα ποίμνια τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ, εὐκολὰ διὰ μέσου τούτων, συνεργούσης ἄνωθεν τῆς θείας δυνάμεως, διατηρεῖ τὰ λογικὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα, ἐφ' ὧν ἄρχει, πεφυλαγμένα ἀπὸ τὰς ὁρμῶν τῶν λύκων καὶ τῶν ἄλλων θηρίων ὅπου διαιτῶνται εἰς τοὺς δρυμοὺς τῆς κακοδοξίας καὶ τῆς αἵρέσεως. Ἐξ αὐτῶν ἡμπορεῖ νὰ πέμπῃ τινὰς καὶ μέσα εἰς τοὺς εἰρημένους δρυμοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἄγρια ταῦτα θηρία ἐμφωλεύουσι, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν νὰ ἡμερώσῃ. Θέλει τοὺς ἀποστέλλει ὁμῶς, ὅχι ὡς θηρία κατὰ θηρίων, ἀλλὰ καθὼς ἐξαπέστειλεν ὁ Κύριος ἡμῶν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ Ἀποστόλους, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· ὅχι μὲ ὄπλα καὶ μὲ βασανιστήρια, ἀλλὰ μὲ λόγον καὶ μὲ παράκλησιν· ὅχι μὲ δύναμιν καὶ μὲ ἐξουσίαν νὰ καταδυναστεύσουν, νὰ διασπαράξουν, καὶ νὰ διαρπάσουν, ἀλλὰ μὲ ἐντολὴν καὶ παραγγελίαν, νὰ μὴ βαστοῦν οὔτε ράβδον, οὔτε πῆραν· οὔτε ράβδον διὰ νὰ κτυποῦν, οὔτε πῆραν διὰ νὰ σακκιάσουν. Ἐνωπλισμένους μόνον θέλει τοὺς στέλλει μὲ τὴν εὐσέβειαν εἰς τὴν ψυχὴν, μὲ τὸν ζῆλον εἰς τὴν καρδίαν, μὲ τὰ ἱερὰ βιβλία εἰς τὸ στόμα, μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ ὅμματα, μὲ τὰς ἐναρέτους πράξεις καὶ ἀγαθοεργίας εἰς τὰς χεῖρας, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα Ἰωσαφάτ τοῦ ἀγαθοῦ Βασιλέως Ἰούδα. « Καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀπέστειλε τοὺς ἡγουμένους αὐτοῦ..... καὶ μετ' αὐτῶν » οἱ Λευῖται..... καὶ ἐδίδασκον ἐν Ἰούδᾳ· καὶ μετ' αὐτῶν » βίβλος νόμου Κυρίου· καὶ διῆλθον ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, » καὶ ἐδίδασκον τὸν λαόν. » (Β'. Παραλ. Κεφ. ΙΖ': 7. 8. 9.)

Ὁ τοιοῦτος ζῆλος ὅταν μὲ τοιαῦτα μέσα καὶ μὲ τοιούτους τρόπους ἐνεργῇ, εἶναι πάντως ζῆλος μετὰ κρίσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἔνθεος καὶ θεοφιλής. Πλὴν ἡ κρίσις τοῦ βασιλικοῦ ζήλου εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέχῃ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας ὁ Βασιλεὺς εἰς τὰς περὶ τῆς θρησκείας διαφορὰς πρέπει νὰ παρατηρῇ. Εὐρίσκονται, λόγου χάριν, εἰς τὸ Βασίλειον αὐτοῦ ἔθνη διάφορα ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ σκότῃ τῆς ἀσεβείας πλανώμενα, ἢ ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου εἰς τὴν ἀπάτην παρασυρέντα τινὸς αἵρέσεως· καὶ ὁ Βασιλεὺς αὐτοὺς τοὺς λαοὺς τοιούτους τοὺς ἡῆρε, καὶ τοιούτους τοὺς ἐπαράλαβεν ἀπὸ τῶν προγόνων καὶ προκατόχων αὐτοῦ, οἵτινες ἢ ἀμέριμνοι εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας δὲν ἐφρόντισαν, ἢ φροντίσαντες δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς καταπείσουν, καὶ νὰ τοὺς ἐπιστρέψουν. Ἄλλως: συνασεβῶν ἦν μετὰ τοῦ ἔθνους ὅλου καὶ ὁ Βασιλεὺς, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἄνωθεν φωτισθεὶς ἀνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἀληθινὴν θεοσεβείαν, τὸ ἔθνος ὁμῶς ἔμεινεν ἐπιμόνως εἰς τὴν προτέραν τύφλωσιν, καὶ τρόπος δὲν ἔγινε νὰ μετακινηθῇ ἀπὸ τὸ βαθὺ σκότος. Ἄλλως: ὁ ἤδη βασιλεύων νόμῳ πολέμου κατακυριεύσας λαοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἑτεροπίστους, ἐπὶ τοιαύτῃ συνθήκῃ τέως τοὺς ἀποκατέστησεν ὑπὸ τὸ ἴδιον κράτος, ὥστε νὰ τοὺς ἔχῃ μὲν εἰς τὸ ἐξῆς ὑπεξουσίους, καὶ νὰ τοὺς νομίζῃ εἰς τὸ πολιτικὸν πιστοὺς δούλους καὶ ὑπηκόους, νὰ τοὺς ἀφίνη δὲ ὁμῶς εἰς τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν καὶ πίστεως τῆς προγονικῆς δόγματα πάντῃ ἀνενοχλήτους. Ἄλλως: ἀπὸ διαφορῶν θρησκευμάτων, λόγῳ συμμαχίας, ἢ ἐθελουσίῳ ἀμοιβαίας συνθήκης, ἢ διαθήκης, ἢ κλήρου, ἢ ἄλλως ὅπως οὖν, ἐκ δύο ἢ πλειόνων ἐπικρατειῶν πολλάκις ὁ χρόνος ἐγέννησε καὶ ἐσύστησεν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κράτος, τοῦ ὁποίου σύμφωνα μὲν εἶναι τὰ μέλη καὶ ὁμόπνοα κατὰ τὸ δικαίωμα τὸ πολιτικόν, διάφωνα δὲ καὶ

ἐντίπνοα κατὰ τὸ σέβας, ἢ τὸ δόγμα τῆς πίστεως. Ἄλλως: ἐξ ἄλλοτρίας θρησκείας ἢ δόξης, προσεδέχθη ὁ Βασιλεὺς φαρμακίων πλῆθος, ἐξ ἐνὸς ἢ πολλῶν τόπων μεταναστεύσαν, καὶ ἔδωκεν αὐταῖς νὰ ἔχουν εἰς τὰς ἑαυτοῦ χώρας ἐν πάσῃ ἀδείᾳ καὶ ἀνέσει τὸν συνοικισμόν, καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν πάντα τὰ δίκαια καὶ προνόμια, ὅσα καὶ τὸ λοιπὸν ὑπήκουον. Τούτων ἀπασῶν τῶν ὑποθέσεων, ἂν ὁ λόγος δὲν ἔσπευδεν εἰς τὸ τέλος, εὐκόλον ἦτον νὰ φέρωμεν ὅχι μόνον παλαιὰ ἐκ τῆς ἰστορίας, ἀλλὰ καὶ χθές καὶ πρῶην συμβάντα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι ζῶντα τὰ παραδείγματα. Ὅταν οὖν καθ' ἐντι τῶν ὑποτεθέντων παραδειγμάτων, εὐρίσκεται φιλοχωρῆσαν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ τὸ τῆς ἑτεροθρησκείας κακόν, τί πρέπει τότε νὰ κάμῃ ὁ πιστὸς καὶ εὐσεβὴς Βασιλεὺς; καὶ πῶς ἔχει νὰ διευθύνῃ τὸν ζῆλον του; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ἡμέρως καὶ εἰρηνικῶς καὶ φιλανθρώπως, δι' ἀξιοπρεπῶν διδασκάλων καὶ Κηρύκων, πρέπει νὰ προβάλῃ εἰς τοὺς ἑτεροδοξοῦντας τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ἐν πάσῃ ἐπιεικείᾳ καὶ πραότητι. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι ἀκούσαντες μὴ παραδεχθῶσι τὸν λόγον, κατ' ἐμὴν κρίσιν ὑπόλοιπον ἄλλο εἰς τὸν Βασιλέα δὲν μένει, πᾶρεξ τὸ νὰ ὑποφέρῃ καὶ αὐτὸς μακροθύμως καὶ ἀνεξιθρήσκως μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀγίας γῆς, τοὺς Γαβωνίτας· διατηρῶν αὐτοῖς καὶ διασώζων ἀκριβῶς καὶ πιστῶς ἀπαραβάτους καὶ ἀκινήτους ὡς ἱεράς, ἐκεῖνας τὰς συμβάσεις, τὰς ὁποίας ἡ αὐτὸς μετ' αὐτῶν συνεφώνησεν, ἢ ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ διεδέχθη συμπεφωνημένας καὶ στερεωμένας. Τόσον μόνον, ὅτι πρέπει νὰ προσέχῃ ὁ ζηλωτὴς Βασιλεὺς εἰς τοὺς τοιοῦτους, καὶ νὰ τοὺς παραφυλάττῃ, μήπως αὐτοὶ μένοντες στερεοὶ καὶ ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν δὲν ἐφησυχάζουσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτοὺς διαφόρους, ἢ φανεροὺς ἢ κρυφίους, ἐπιβουλεύονται τὴν εὐσεβείαν, καὶ ἐπιμελοῦνται νὰ σύρουν καὶ ἀπὸ τοὺς ὀρθοδό-

ξους εἰς τὴν κακοδοξίαν ἑαυτῶν προσηλύτους· νὰ προσέχῃ μήπως ἢ μὲ πανουργίας καὶ μὲ σοφίσματα, ἢ μὲ ἀπατηλάς ἐπαγγελίας καὶ ὑποσχέσεις δελεάζουν τοὺς ἀπλουστέρους· νὰ προσέχῃ μήπως ἢ συγγράφοντες, ἢ ὁμιλοῦντες, καταχέουσι κατὰ τοῦ ὀρθοῦ δόγματος διαβολὰς, καὶ ὕβρεις, καὶ βλασφημίας, κτ. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὡς θρασεῖς καὶ τολμηροὺς, ὡς ἀθετητὰς καὶ παραβάτας τῶν συνθηκῶν, ὡς ὑπεραίροντας τὰ ὅρια, εἰς τὰ ὅποια νὰ μένουν ἐτάχθησαν, ὡς τσασισταῖς, καὶ ταραχοποιούς, καὶ ἀνατροπεῖς τῆς κοινῆς εἰρήνης, δύναται ὁ Βασιλεὺς ὅχι μόνον κηδεμονικῶς, πρὸς ἐμπόδιον τῆς τοῦ κακοῦ μεταδόσεως, τοὺς ἑτεροθρήσκους νὰ τοὺς συστείλῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρεπούσας παιδείας, κατὰ νόμον νὰ τοὺς ὑποβάλλῃ. Ὅταν οἱ Γαβωνῖται καταυθαδιάζονται καὶ ζητοῦν νὰ διαστρέψωσι τοὺς Ἰσραηλίτας, οἱ Γαβωνῖται πλέον δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ἀπολαμβάνωσι τὰς τῶν συμβιβασμῶν ἀδείας μέσα εἰς τὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν ὅρια.

Πλὴν ἂς ἀλλάξωμεν τὴν ὑπόθεσιν. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κόμμα νέον δυσσεβοῦς τινὸς αἵρέσεως καὶ κακοδοξίας ἐγεννήθη πρὸ ὀλίγου εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐπικράτειαν, καὶ διεδόθη· ἢ ἤδη εὐρίσκεται ἐν τῷ γίνεσθαι, καὶ προχωρεῖ κατὰ ἡμέρας, καὶ ἀπλώνεται· ἢ ἀλιτῆριός τις καὶ δυσσεβόφρων πεσὼν κατὰ Θεοῦ παραχώρησιν εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ αὐτὸς φρονεῖ καὶ κατεπαγγέλλεται, καὶ εἰς ἄλλους προβάλλει καὶ διασπείρει λέγων, ἢ γράφων ἑτεροδιδασκαλίας τινάς, ὅθεν εἶναι κίνδυνος νὰ εὐρεθῶν ψυχὰι ἀσθενεῖς καὶ εὐκόλοι εἰς συναρπαγὴν, νὰ πέσουν εἰς τὴν σαγήνην, ἢ νὰ καταπίουν τῆς κακοφροσύνης τὸ δέλεαρ. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη πολὺ διαφέρει τῆς ἀνωτέρω. Εἰς ἐκεῖνας ὁ Βασιλεὺς τὸ πολὺ ἡμπορεῖ νὰ ἀποστείλῃ διδασκάλους καὶ Κήρυκας τοῦ λόγου ἀξίους καὶ ἐναρέτους, νὰ ἐπιχειρισθῶν, ἂν εἶναι τρόπος, μετὰ πάσης εὐμενείας νὰ κερ-

θήσουν τοὺς πλανωμένους, καὶ νὰ τοὺς ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν εὐσέβειαν· ἂν ὅμως δὲν ὑπακούσουν, χρεωστεῖ, ὡς εἴρηται, νὰ μένη πιστὸς εἰς τὰς μετ' ἐκείνων προγενομένας συμβάσεις, νὰ διατηρῇ ἀπαραβάτως τὰ ἐκείνων προνόμια, καὶ νὰ διασώζῃ ἀσφαλὲς καὶ ἀτάραχον καὶ ἀνενόχλητον καὶ πάσης ἐπηρείας ἀνώτερον αὐτῶν τὸ πολίτευμα· ἐκτὸς εἰμὴ (καθὼς καὶ τοῦτο ἐσημειώθη) ἐκεῖνοι γένουν οἱ ἐπηρεασταὶ καὶ στασιασταὶ, ὅθεν ἐκπεσόντες τῶν προνομίων, καθίστανται ἀφ' ἑαυτῶν ὑπεύθυνοι. Εἰς ταύτην ὅμως τὴν ὑπόθεσιν τὴν ἄλλην, ὃ τὴν ἐξουσίαν ἔχων χρεωστεῖ γενναίως καὶ μετὰ ζήλου νὰ ἀντισταθῇ, καὶ, ἂν εἶναι δυνατόν, εὐθὺς αὐτὰς τοῦ κακοῦ τὰς ἀρχὰς νὰ στήσῃ, εἰδὲ μὴ, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδον καὶ τὴν αὐξήσιν, καὶ νὰ ἀγωνισθῇ ἰσχυρῶς, ἕως οὗ νὰ ἀποκόψῃ ριζόθεν τὴν κακὴν βλάβστην, διὰ νὰ μὴ ἀδρυνθῇ καὶ καρποφορήσῃ ψυχικὸν ὄλεθρον. Εἰς ἐκείνους τοὺς πρώτους τόπον ἔχει μόνῃ ἡ παραίνεσις καὶ ἡ πρόσκλησις, ὅταν ζῶσιν ἀταράχως καὶ ἀστασιάστως· εἰς τοὺς δευτέρους τούτους, καὶ αὐτὴ μόνῃ ἡ διαττροφή τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτὴ μόνῃ ἡ ἐπαγγελία τῆς καινοτομίας τοῦ δόγματος, ὑπεύθυνος οὖσα, ἀπαιτεῖ καὶ πλέον τι τῆς ψιλῆς παραινέσεως, ἀπαιτεῖ ἐλέγχους σφοδροὺς καὶ αὐστηράς τὰς ἐπιτιμήσεις, ἕως οὗ ἐπιστραφοῦν καὶ δείξουν ἀληθινὴν τὴν διόρθωσιν. Πρὸς τούτους, ἂν δὲν ἔχῃ δύναμιν ἡ πειθὼ νὰ τοὺς μεταστήσῃ ἀπὸ τὸ δυσσεβὲς φρόνημα, εὐλογος καὶ δικαία εἶναι ἡ πειθανάγκη. Κατὰ τούτων ἡ ἀκοινωνησία, ὁ ἀφορισμὸς, τὸ ἀνάθεμα, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς Ἐκκλησίας κανονικὰ ἐπιτίμια· ἔπειτα ἀνίσως καὶ αὐτὰ ἀδρανῆ φανοῦν καὶ ἀνίσχυρα, κατὰ τούτων καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ἡγεμόνες ἐξοπλίζονται μὲ ζῆλον ἔνθεον. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἀρπάζουσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὄργανα καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ πλάνη στηρίζεται καὶ κραταιοῦται· τοὺς

περιτρέπουσιν, ἂν τύχῃ, τὰ μισρὰ ταμῆνη, τοὺς συντρίβουσι τὰς βεβήλους τραπέζας, τοὺς ἀπαγορεύουσι τὰς παρανόμους συνάξεις, τοὺς ἐμποδίζουσι τὰς δυσσεβεῖς τελετάς, τοὺς κατακαίουσι τὰ κακὸδοξα καὶ βλάσφημα βιβλία· εἶτα ἐπάνω εἰς ὅλα, ἐπιβάλλουσι καὶ εἰς τοὺς ἀνοήτους θρησκευτὰς τοὺς ἰσχυρογνωμονοῦντας καὶ ἐπιμένοντας εἰς τὴν ἑαυτῶν ἄνοιαν, ἀτιμίας, δεσμὰ, ἐξορίας, καὶ τὰ παρόμοια· καὶ μάλιστα ὅταν οὗτοι εἶναι ἐκ τῆς τάξεως τῶν πλανώντων καὶ ὄχι τῶν μόνον πλανωμένων· ὄχι μόνον ὁπαδοὶ τυφλοὶ καὶ ἀκόλουθοι, ἀλλ' ἡγεμόνες τῆς πλάνης, καὶ ἀρχηγοὶ, καὶ προστάται, καὶ κήρυκες.

Ὁ Ἄρχων, (ὡς ὁ ἀνωτέρω Γάλλος ἐδίδασκε τὸν ἑαυτοῦ Βασιλέα· Βιβλ. Ζ'. Ἀρθ. Γ'. Πρωτ. Θ'.) πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπικρατείᾳ ὅσην ἔχει ἐξουσίαν καὶ δύναμιν πρὸς ἐξαφανισμὸν τῶν ψευδῶν θρησκειῶν. Οὕτως ὁ Ἄσα (λέγει), οὕτως ὁ Ἰωσίας, οὕτως ὁ Ἰωσίας, κατελέπτυναν· εἰς κανιορτὸν τὰ εἰδῶλα, τὰ ὅποια οἱ ὑπ' αὐτοὺς λαοὶ ἐθεράπευον. Οὐδὲν τούτοις ἐχρησίμευσεν, ὅτι ἦσαν ἐγκαθιδρυμένα ὑπὸ τῶν Βασιλέων. Κατηδάφισαν ἐκεῖνοι καὶ τοὺς Ναοὺς καὶ τὰ θυσιαστήρια, συνέτριψαν τὰ σκεύη τὰ πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν, κατέκαυσαν τὰ ἱερὰ ἄλση, ἐξωλόθρευσαν τοὺς θυσιαστὰς καὶ τοὺς μάντεις· καὶ ἐκαθάρισαν τὴν γῆν ἀπὸ ὅλας τὰς τοιαύτας ἀκαθαρσίας. Ὁ ζῆλος ἐκείνων οὐκ ἐφείσατο, οὔτε τῶν ἐν ἀξιώμασι σεβαστῶν, οὔτε τῶν αὐτοῖς πλησιεστάτων κατὰ συγγένειαν, οὐδὲ αὐτῶν τῶν ἱερῶν καὶ σεπτῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ὁ λαὸς κατὰ ψευδῆ τινα λατρείας νόμον δεισιδαιμόνως ἐκακομεταχειρίζετο. (Ὅρα Γ'. Βασιλ. Κεφ. ΙΕ'. Καὶ Δ'. Βασιλ. Κεφ. ΙΗ'. καὶ Κεφ. ΚΓ'. Καὶ Β'. Παρακλ. Κεφ. ΙΔ'. καὶ Κεφ. ΙΕ'. καὶ Κεφαλ. ΛΔ'.) «Ὁ Ἄσα ἐγύμνωσε καὶ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα Μααχά

» τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον
 » διετείνεται νὰ ἔχῃ, προσδρεύουσα εἰς τὴν θεραπείαν μιᾶς ἀ-
 » καθάρτου καὶ ἀσέμνου θεᾶς, καὶ διὰ νὰ τὴν παιδεύσῃ διὰ
 » ταύτην αὐτῆς τὴν ἀσέβειαν, ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἀπογυμνώ-
 » σῃ, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παράσημα τῆς βασιλείας. (Ὅρα Γ'.
 » Βασιλ. Κεφ. ΙΕ' καὶ Β'. Παρ. Κεφ. ΙΕ'..) Ἐφυλάττετο εὐλα-
 » βῶς ὁ χαλκίνος ἐκεῖνος ὄφιν, τὸν ὁποῖον ὁ Μωϋσῆς εἶχε ση-
 » λώσῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐκ θεοῦ κελεύσματος. Ὁ τοιοῦτος ὄφιν,
 » ὅστις ἦτον ἓνας τύπος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἰωάν. Κεφ.
 » Γ'.) καὶ ἓνα ὑπόμνημα τῶν θαυμασίων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς δι'
 » αὐτοῦ ἐτέλεσεν, (Ἀριθ. Κεφ. ΚΑ'.) ἦτον ἐν πολύτιμον κει-
 » μέλιον εἰς ἅπαντα τὸν λαόν· ἀλλ' ὁ Ἐζεκίας δὲν ἔλειψε νὰ
 » τὸν καταλεπτύνῃ (Δ'. Βασιλ. Κεφ. ΙΗ'.) καὶ ἔδωκεν εἰς
 » αὐτὸν τὸν ὄφιν καὶ μίαν ὀνομασίαν ἐξευτελισμοῦ καὶ περι-
 » φρονήσεως·) καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Νεεσθάρ· τὸ ὁποῖον κα-
 » τὰ τὴν δύναμιν τῆς Ἑβραϊκῆς φωνῆς, ἄλλο δὲν σημαίνει,
 » πᾶρεξ μικρὸν κομμάτιον χαλκοῦ, ἢ μετάλλου· οἷον εἰπεῖν
 » μεταλλίδιον ἢ χαλκάριον. « διατὶ ὁ λαὸς ἐτίμησε τὸν ὄφιν
 » ἐκεῖνον ὡς ἄγαλμα, καὶ προσέκαυσεν εἰς αὐτὸν καὶ θυμία-
 » μα. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ῥηθεὶς Συγγραφεὺς ἐκ τῶν Γραφῶν
 » ἅπαντα προχειρίζεται διδάσκων τοὺς Βασιλεῖς, ὅτι χρέος
 » ἔχουσι καὶ αὐτοὶ νὰ ἐνδύωνται ζῆλον ἐνθερμόν τε καὶ ἐνθεον,
 » ὅταν μάθωσιν, ὅτι ἐπιπολαΐζουσιν εἰς τὰ ὅρια τῆς Βασιλείας
 » ὁποῦ εἰς αὐτοὺς ἐνεχείρισεν ὁ Θεός, διάφορα ἀντίθεα καὶ
 » δυσσεβῆ θρησκευματα.

Ἀλλὰ πότερον ἔξεστι κατὰ τῶν θρησκευόντων τὰ τοιαῦτα
 νὰ γυμνῶνῃ ὁ εὐσεβὴς Βασιλεὺς καὶ τὸ ξίφος; πρέπει νὰ τοὺς
 παρὰδίδῃ εἰς δριμυτάτας σωματικὰς βασάνους, καὶ τὸ τελευ-
 ταῖον καὶ εἰς θάνατον, ὅταν ἄλλο ἐγκλημα εἰς αὐτοὺς δὲν
 εὕρισκῃ παρὰ ψιλὴν καὶ μόνην τὴν περὶ τὴν εὐσέβειαν σκό-

τωσιν; ὁ Συγγραφεὺς τοῦτο φαίνεται νὰ τὸ κρίνῃ εὐλογον καὶ
 πρέπον. Ὅθεν προβάλλει καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰωσίου, ὃς
 τις οὐ μόνον τὰ ἄλσῃ κατέκοψε, καὶ τὰ θυσιαστήρια κατέσ-
 καψεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς θυσιαστὰς ἐν αὐτοῖς κατέκαυσε καὶ
 τοὺς μάντις· (Δ'. Βασιλ. Κεφ. ΚΓ'. 5, 20.) Προβάλλει καὶ
 τὸ τοῦ Ἰοῦ, ὅστις ἐθανάτωσε τοὺς ψευδοπροφήτας τοῦ Βάαλ
 (Δ'. Βασιλ. Κεφ. Ι'. 25, 26, 30.) μιμηθεὶς τὸν ζηλωτὴν
 Ἠλίαν. (Γ'. Βασιλ. ΙΗ'. 40.) Προβάλλει τέως καὶ τὸ τοῦ Να-
 βουχοδονόσορος, ὅστις κατὰ τῶν κινούντων βλάβη καὶ χεῖλη
 ἐναντίον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκήρυξε θάνατον. (Δα-
 νιὴλ Κεφ. Γ'. καὶ Δ'. καὶ ΚΖ'.) Εἰς ἐπιβεβαιώσιν δὲ τῆς
 γνώμης ταύτης ἐπιφέρει (Αὐτ. αὐτ. Πρὸς Ι'.) καὶ τὸ τοῦ Παύ-
 λου, τοῦ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμ. Κεφ. ΙΓ'. περὶ τοῦ βασιλέως λέ-
 γοντος, ὅτι « Θεοῦ διάκονος ἔστι σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐὰν τὸ
 » κακὸν ποιῇς φοβοῦ, οὐ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ. Θεοῦ
 » γὰρ διάκονος ἐστίν, ἐκδικὸς εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσ-
 » σοντι. Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ λόγον τινὰ προσθέτει, ὡς ἐκ τῶν
 παρακολουθούντων ἀτοπημάτων· ἐπειδὴ λέγει: « Ἀλλεοτρό-
 » πως ἔπρεπε νὰ ὑποφέρωνται ἐν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, καὶ ἐπὶ
 » πάσης τῆς ἐπικρατείας ἢ Εἰδωλολατρεία, ὁ Μωαμεθισμὸς,
 » ὁ Ἰουδαϊσμὸς, καὶ πᾶσα ἄλλη ψευδοθρησκεία· καὶ ἡ βλάσ-
 » φημία, καὶ αὐτὸς ὁ ἀθεϊσμὸς, καὶ τὰ βαρύτερα ἐγκλήματα
 » ἔπρεπε νὰ μένουν ἀτιμώρητα. »

Ἀλλ' ἐγὼ τὸν Ἄνδρα (Σοφὸν ἄλλως ὑπερφυῶς τὰ τοιαῦτα,
 καὶ φωστῆρος τάξιν παρὰ τοῖς Γάλλοις ἐπέχοντα) τὸν ἠθε-
 λον πλέον ἀκριβῆ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπεθύμουν, ἂν ἦτον
 τρόπος, νὰ εἶχε προβάλλῃ μὲ περισσώτεραν εὐκρίνειαν, καὶ με-
 τά τινος διαστολῆς τὸν σκοπὸν του. Τὸν Ἑλληνισμὸν (παρα-
 καλῶ), τὸν Ἰουδαϊσμὸν, τὸν Μωαμεθισμὸν, (καὶ ὁμοίως κατὰ
 τὸ ἀκόλουθον καὶ τὰς ἄλλας θρησκείας καὶ αἱρέσεις, ὅταν

ἄνωθεν, ἢ ἐκ συνθήκης εὐρεθοῦν στερεωμένοι εἰς τὸ βασίλειον·) ποῖος ποτὲ νόμος ὑποχρεώνει τὸν Χριστιανὸν Βασιλέα νὰ ἐκ-
 χέῃ ἀνθρωπίνων αἱμάτων ποταμούς, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ; μᾶλ-
 λον δὲ, ποῦ ὅλως συγχωρεῖ ὁ γλυκύτατος τοῦ Εὐαγγελίου
 νόμος τὸν τυραννικὸν διωγμὸν κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ τῆς
 μαχαίρας τὴν μεταχείρησιν; Γρηγόριος ὁ Ῥώμης ὁ Μέγας δὲν
 εἶχε βέβαια τοιαύτην γνώμην, ὅταν ἔγραφεν (Βιβλ. Α. Ἐπισ.
 45.) *adhibendus est Sermo Judaeis convertendis, qui
 errorum in ipsis spinas urere debeat, et praedicando,
 quod in his tenebrescit, illuminet.* « Πρέπει νὰ μεταχει-
 » ριζώμεθα τὸν λόγον εἰς ἐπιστροφὴν τῶν Ἰουδαίων, τὸν διὰ
 » τοῦ κηρύγματος καταφλέγοντα μὲν τὰς ἐν αὐτοῖς ἀκάνθας,
 » δια φωτίζοντα δὲ τὸ ἐν αὐτοῖς σκοτιζόμενον. Ἀλλ' οὔτε τοι-
 αύτην γνώμην εἶχεν ὁ μελίρρους παρὰ τοῖς Δυτικαῖς Βερνάρ-
 δος, καὶ παρὰ τῷ Συγγραφεῖ πολλὰ ἀξιόπιστος, ὅταν (Ὁμιλ.
 ΕΔ'. τῶν εἰς τὸ Ἄσμα) περὶ τῶν Αἰρετικῶν ἔγραφεν *Hae-
 retici capiantur potius quam effugentur: capiantur
 dico non armis, sed argumentis, quibus refellantur er-
 rores eorum.* « Οἱ αἰρετικοὶ αἰχμαλωτίζεσθωσαν φημί, οὐχ
 » ὅπλοις ἀλλ' ἀποδείξεσιν, αἷς ἂν αἱ πλάναι αὐτῶν ἀπελέγ-
 » χοιντοῖ. Καὶ (Ὁμιλ. ΕΣ'.) *Fides suadenda est non im-
 » peranda.* « Πειθοῦς δεῖται ἡ πίστις οὐκ ἐπιτάγματος. Ἄν
 ὁ λόγος πάλιν εἶναι περὶ τῶν ἀναφυομένων ἤδη Αἱρέσεων, ὁ
 Βασιλεὺς χρέος ἔχει (ἀφ' οὗ ἡ Ἐκκλησία, ὡς εἵπομεν δὲν ἰσχύει
 νὰ θεραπεύσῃ) αὐτὸς μὲ τὴν ἐξωτερικὴν δύναμιν νὰ ἐμποδί-
 σῃ τοῦ κακοῦ τὴν διάδοσιν, καὶ νὰ παιδεύσῃ μάλιστα τοὺς
 πρωταίτιους μὲ τὴν ἀτιμίαν, μὲ τὴν γύμνωσιν, μὲ τὴν εἰρ-
 κτὴν, μὲ τὴν ἐξορίαν, μὲ ἄλλους διαφόρους τοιούτους τρόπους·
 ἀλλὰ μὴ καὶ μὲ θάνατον, ὅταν ἐκεῖνα ἱκανὰ εἶναι νὰ στήσω-
 σαι τῆς δυσσεβείας τὴν πρόοδον. Ὁ ἀθεῖσμος ἐπὶ τούτοις, ἢ

βλασφημία, ἢ ἱεροσυλία, φρικτὰ ἐγκλήματα, δὲν πρέπει νὰ
 μένουν ἀτιμώρητα, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς ποινὰς φρικτὰς καὶ
 βαρείας κατὰ νόμον· αὐτὰ ὅμως, καθὼς εἶναι αὐθάδη καὶ τόλ-
 μηρὰ γεννήματα τῆς θελήσεως, ὅχι καθὼς ἀρρώστηματα καὶ
 πλημμελήματα τῆς ἀσθενοῦς τοῦ λογικοῦ κρίσεως, καθ' ἣν
 ἡ ψυχὴ μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ προαιρῇται τὴν κακίαν, ὑπολαμ-
 βάνει μάλιστα, ὅτι ἐνεργεῖ κατὰ ζῆλον, κατ' εὐσέβειαν, καὶ
 φαίνεται πεπεισμένη, ὅτι πράττει καὶ κατορθοῖ τὸ χρέος τῆς·
 Ἐν κεφαλαιῷ, ὁ λόγος εἶναι περὶ ἑτεροπιστίας καὶ αἵρέσεως
 ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅχι περὶ παρανομίας καὶ ἀνοσιουργίας· καὶ
 τὸ ζήτημα εἰς τοῦτο μόνον στρέφει, ἂν εἰς τὸν χριστιανικὸν
 νόμον εἶναι δεδομένον εἰς τοὺς εὐσεβεῖς Βασιλεῖς, νὰ κινοῦν
 διωγμὸν κατὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων, καθὼς οἱ ἄπιστοι
 καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἐκίνησαν διωγμούς τόσους καὶ τόσους κατὰ
 τῆς ἀμωμότητος τῶν χριστιανῶν πίστεως. Καὶ τοῦτο ἡμεῖς
 ἀρνούμεθα.

Ὁ Συγγραφεὺς, πρὸς ὃν ἀντιδιατεινόμεθα, ἐπρόβαλε μεταξὺ
 τῶν ἄλλων τὸ, οὐ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχαιραν φορεῖ, τὸ τοῦ
 Παύλου. Εἶναι ὁμοῦς φανερόν, ὅτι εἰς ἐκεῖνο ὁ Ἀπόστολος δὲν
 ὁμιλεῖ περὶ τῆς διὰ ξίφους ποινῆς τῶν ἑτεροθρήσκων, καὶ τῶν
 ἀπίστων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐξουσίας ἀπλῶς καὶ δυνάμει τὴν
 ὁποίαν ἐνεχείρισεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἡγεμόνας καὶ Ἀρχοντας,
 καταστήσας αὐτοὺς ὡς ἰδίους ὑπηρέτας καὶ διακόνους ἐπὶ
 τῆς γῆς, διὰ νὰ παιδεύωσι κατὰ δίκην τοὺς πονηροὺς καὶ ἀνυ-
 ποτάκτους, τοὺς τὸ κακὸν πράσσοντας. Περὶ ὧν Ἡγεμόνων
 καὶ ὁ Πέτρος (ἐν Ἐπισ. Β'. Κεφ. Β'.) λέγει, « ὅτι διὰ τοῦ
 » Θεοῦ εἰσὶ πεμπόμενοι εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον
 » δὲ ἀγαθοποιῶν. »

Οὔτε τὰ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προτεθέντα ὑπ' αὐτοῦ
 παραδείγματα δὲν δίδουσιν εἰς αὐτὸν νὰ συμπεράνῃ βεβαίως,

ἔτι αἱ σφαγαὶ καὶ αἱματοχυσαίαι κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων, εἶναι εἰς τοὺς Βασιλεῖς ἐπιτετραμμέναι ἐν τῷ νόμῳ τῆς χάριτος. Ὁ Θεὸς εἰς τὴν Παλαιὰν ἐπαράγγειλε καὶ ἀμέσως ὀμιλῶντας εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ ἐμμέσως διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ πολλάκις, νὰ ἐξολοθρεύσουν τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς κληροδοτηθείσης εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ γῆς, καὶ νὰ ἐξαλείψουν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς εἰδωλωλάτρας· τοῦτο τὸ ἤξεύρομεν, καὶ μᾶς δίδει ἡ θεία Γραφή τὰς μαρτυρίας εἰς μυρίουσ τόπους· μὲ ἐπαράγγειλεν αὐτὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἡ διὰ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην, ὅτι μὲ τὸ σπαθὶ νὰ κατατρέχουν καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀκόλουθοι τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν αἵρεσιν;

Ὁ Ἀβιά ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀφ' οὗ αἱ δέκα φυλαὶ ἀποστατήσασαι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Ῥοβοὰμ, καὶ ἀθετήσασαι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῶν εὐσέβειαν, ἐλάτρευσαν μετὰ τοῦ Ἱεροβοὰμ ὡς Θεοὺς, τοὺς χρυσοῦς μόσχους (Β'. Παρ. Κεφ. ΙΓ'). Ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἦτον πόλεμος κατὰ τῶν Ἀποστατῶν, διὰ τοῦτο δίκαιος· ἦτον πόλεμος κατὰ θείαν νεύσιν καὶ ἔνδοσιν, καὶ διὰ τοῦτο θεοφιλής· ὅθεν γέγραπται: καὶ Κύριος ἐπάταξε τὸν Ἱεροβοὰμ καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐναντίον Ἀβιά καὶ Ἰούδα.

Ὁ Ἐζεκίας πάλιν τριακοσίους σχεδὸν χρόνους μετὰ τὸ ἐπὶ Ῥοβοὰμ σχίσμα, ἔδειξε θερμότατον ζῆλον κατὰ τῶν Ἀποστατῶν, καὶ ὄντας εἰς τὸν καιρὸν του εἰς ἄκραν ταπείνωσιν καὶ ἀδυναμίαν, ἠδύνατο εὐκολὰ ὁ εὐσεβὴς Βασιλεὺς, ἀνῆλε, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ· ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς τοὺς ἐλεεινοὺς ἐκείνους τὴν βίαν· ἀλλὰ (καθὼς τὸ γνωρίζει καὶ τὸ ὁμολογεῖ ὁ αὐτὸς Συγγραφεὺς Ἐνθ. ἀνωτ. Πρωτ. Ι.) ἀπέστειλε Πρέσβεις εἰς ἅπασαν τὴν ἑκτασιν ἐκείνης τῆς Βασιλείας, ἀπὸ Βηρσαβεὲ ἕως Δάρ, καὶ τοὺς ἐπροσ-

σκάλεσεν, ἐλθόντας ποιῆσαι τὸ Φασὲκ Κυρίῳ τῷ Θεῷ Ἰσραὴλ. (Β'. Παρ. Κεφ. Α'). Καὶ (ἐκεῖνο τὸ ὅποιον παρασταίνει τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ Ἐζεκίου εὐμένειαν καὶ πραότητα) ἀγκαλὰ οἱ ἐν τῷ ὄρει Ἐφραΐμ, καὶ Μαρασσή, καὶ Ζαβουλὼν, ἐγένοντο ὡς καταγελῶντες, τῶν Βασιλικῶν προσκλητικῶν γραμμάτων καταμωκώμενοι, δὲν ἐπαρακινήθη ὅμως ἐκ τούτου νὰ τοὺς κακοποιήσῃ ὁ ἀγαθὸς Βασιλεὺς, ἀλλ' ὥκτειρεν αὐτοὺς καὶ κατηλέησεν, ὥσπερ ἀσθενοῦντας καὶ κακῶς πάσχοντας· καὶ ἀφίνοντας τὸ βάρος τοῦ βασιλικοῦ προσώπου, ὠμίλει πρὸς αὐτοὺς ὡς πατὴρ, ὡς διδάσκαλος, ὡς ἱερεὺς, ὡς προφήτης· « Μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας ὑμῶν » ὡς οἱ Πατέρες ὑμῶν. Δότε δόξαν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, » καὶ εἰσέλθετε εἰς τὸ ἅγιασμα αὐτοῦ, ὃ ἡγίασεν εἰς τὸν αἰῶνα. » καὶ δουλεύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ ἀποστρέψει » ἀφ' ὑμῶν θυμὸν ὀργῆς· ὅτι ἐν τῷ ἐπιστρέφειν ὑμᾶς πρὸς » Κύριον, οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, ἔσονται ἐν » οἰκτιρμοῖς ἐναντι πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς· » καὶ ἀποστρέψει εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι ἐλεήμων καὶ οἰκτιρμῶν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἀποστρέψει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν, ἐὰν ἐπιστρέψωμεν πρὸς αὐτόν. »

Τελευταῖον ὁ Ἰωσίας βασιλεὺς ζηλωτὴς ὑπὲρ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἅπαντας, προήγαγε τὸν ζῆλον εἰς τόσον, ὥστε ὅπου ἐπαράδωκεν εἰς τὰς φλόγας καὶ τοὺς θυμῶνας τῷ Βάαλ, καὶ τῷ Ἡλῶ, καὶ τῇ Σελῇ, κτ. (Δ. Βασιλ. Κεφ. ΚΓ'. 5.) καὶ πάντα τοὺς ἱερεῖς τῶν ὑψηλῶν (Λύτ. 20.). Ἀλλὰ πρῶτον εἰς τοῦτο πάντως ἐκινήθη ἐκ Θεοῦ τινὸς ἐπιτάγματος· ἐπειδὴ πρὸ τετρακοσίων σχεδὸν χρόνων, ἐπὶ Ῥοβοὰμ υἱοῦ Σολομῶντος βασιλέως Ἰούδα, καὶ Ἱεροβοὰμ βασιλέως Ἰσραὴλ, εἶχε προφητευθῇ ἡ τοιαύτη τοῦ Ἰωσίου ἐκδίκησις. « Καὶ » ἰδοὺ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐξ Ἰούδα καὶ ἐπεκάλεσε πρὸς

» τὸ θυσιαστήριον (τὸ ἐν Βαιθὴλ τὸ παράνομον, ἐφ' ὃ ὁ ἱερο-
 » βοὰμ ἐφειστήκει ἐπιθυῖσαι) ἐν λόγῳ Κυρίου, καὶ εἶπε· Θυ-
 » σιαστήριον θυσιαστήριον, τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ υἱὸς τί-
 » κτεται τῷ οἴκῳ Δαυὶδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτοῦ· καὶ θύσει ἐπὶ
 » σὲ τοὺς ἱερεῖς τῶν θυσιῶν τῶν ἐπιθυόντων ἐπὶ σέ, καὶ ὅς ᾧ
 » ἀνθρώπων καύσει ἐπὶ σέ. κτ. » (Γ'. Βασιλ. Κεφ. ΙΓ'.)
 Ἐπειτα ὁ Ἰωσίας οὕτως ἐπαίδευσε τοὺς ἀρχηγούς καὶ προ-
 στατάς τῆς ἀσεβείας μόνους, τοὺς φθορεῖς καὶ λυμεῶνας τοῦ
 λαοῦ· καὶ τοῦτο πάλιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς τὸ ὁμολογεῖ
 (Αὐτ. Πρωτ. Ι'). λέγων ἐπὶ λέξεως « ὁ Ἰωσίας τόσον μόνον
 » ἠρκέσθη, τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο κατέσπασε τὸ ἐν Βαιθὴλ
 » τὸ ὑψηλόν, ὃ ἐποίησεν Ἱεροβοὰμ υἱὸς Ναβὰτ καὶ
 » γε πάντα τοὺς οἴκους τῶν ὑψηλῶν τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι
 » Σαμαρείας. Καὶ ἐν πόλεσι Μαρασσῇ, καὶ Ἐφραῖμ
 » καὶ Συμεὼν, καὶ Νεφθαλὶ » (Δ'. Βασιλ. Κεφ. ΚΓ'. 15·
 19. καὶ Β'. Παραλ. Κεφ. ΔΔ'. 6.). « Ἀλλ' ὁμῶς εὐσπλαγ-
 » χίσθη τοὺς υἱούς Ἰσραὴλ, καὶ δὲν ἐμεταχειρίσθη κατ' αὐ-
 » τῶν τὴν βίαν, ἀλλ' ἐφρόντισε νὰ τοὺς ἐπιστρέψῃ μετὰ
 » πραότητος καὶ ἐπιεικείας πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων αὐ-
 » τῶν, ἐπιτάξας ἱκετικὰς εὐχὰς καὶ δεήσεις, ὑπὲρ τοῦ κατα-
 » λειφθέντος ἐν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα. » (Β'. Παραλ. Κεφ.
 ΔΔ'. 21.)

Ἀπὸ τὰ τοιαῦτα παραδείγματα τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς
 εἰς τὰ ὅποια ἐνίοτε ἐνήργησε τὸ ζήφος (καὶ τότε μάλιστα ἐκ
 Θεοῦ νεύματος, καὶ κατὰ θεῖον ἐπίταγμα) μετὰ ὀργῆς πρὸς
 καταστροφὴν τῶν ἀσεβησάντων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ
 ἐδούλευσε τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, καὶ ἡ διδασκαλία, καὶ τὸ
 κήρυγμα, καὶ ἡ προτροπὴ, καὶ ἡ παράκλησις μετὰ ἐπιεικείας
 καὶ χρηστότητος πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν πλανωμένων, οἱ Βα-
 σιλεῖς οἱ Χριστιανοὶ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν ὡς

θεοφιλέστερον; τὸν τρόπον τῆς αὐστηρίας, ἢ τῆς ἡμερότη-
 τος; Ὁ Συγγραφεὺς, πρὸς ὃν ἀποτεινόμεθα, φαίνεται νὰ συμ-
 βουλεύῃ καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, « λέγων ὅτι οἱ τῶν χρι-
 » στιανῶν Βασιλεῖς ἐμιμήθησαν τὰ παραδείγματα τῶν ἐξ
 » Ἰούδα Βασιλέων, συγκιρνώντες, κατὰ τὴν χρεῖαν, τὴν αὐ-
 » στηρότητα μὲ τὴν συγκατάβασιν. (Αὐτ. αὐτ. Πρωτ. Ι.)
 » Ἐπειδὴ εἶναι τινὲς ψευδοθησκεῖαι (προσθέτει), τὰς ὁποίας
 » πρέπον ἐνόμισαν νὰ ἐξορίσουν ἀπὸ τὰς Ἐπικρατείας αὐτῶν
 » μὲ ποινὴν θανάτου. »

Ἀλλὰ διατί τινὲς, καὶ ὅχι ὅλοι αἱ ψευδοθησκεῖαι δὲν
 ἐκρίθησαν οὕτως ἔνοχοι; ἔπειτα καὶ τίνες; αἱ ἀνέκαθεν στε-
 ρεωμένοι, καὶ κατὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ἀποδεχθεῖσαι,
 ἢ αἱ πρόσφατοι καὶ νεαροὶ καὶ ἀρτίως ἀναφυόμενοι; καὶ αἱ
 εἰρηνικαὶ καὶ ἡσυχοὶ, ἢ αἱ ταραχώδεις καὶ στασιάζουσαι;
 Καὶ πάλιν τίνες καὶ οἱ Βασιλεῖς; θεοφιλεῖς καὶ φιλοδίκαιοι
 καὶ ἡμεροὶ καὶ φιλόανθρωποι, ἢ θηριώδεις καὶ βίαιοι καὶ τυ-
 ραννικοὶ, τῶν ὁποίων περισσότερον εἰς φυγὴν, παρὰ εἰς τύπον
 μιμήσεως ἐν ταῖς ἱστορίαις περιβάλλονται τὰ ὀνόματα; ἐμ-
 βριθεῖς καὶ συνετοὶ καὶ συλλογιστικοὶ, ἢ ἀπλοϊκοὶ τινες καὶ
 εὐήθεις, καὶ ὑπὸ τῶν περὶ αὐτοὺς εὐκόλως παρακρουόμενοι;
 « Καὶ τελευταῖον ἐκεῖνο ὁποῦ λέγει, ὅτι οἱ ὅποιοιδήποτε Βα-
 » σιλεῖς ἐκεῖνοι πρέπον ἐνόμισαν νὰ ἐξορίσουν τὰς τινὰς ψευ-
 » δοθησκείας μὲ ποινὴν θανάτου· πῶς μὲ ποινὴν θανάτου;
 καταδικάσαντες ἐνίους, ἢ πολλούς; τοὺς ἀρχεκάκους, ἢ τὸ
 ὅλον πλῆθος; καὶ ἐκείνους, ἐπιμένοντας κατὰ τῶν Βασιλικῶν
 θεσπισμάτων εἰς τὸ νὰ ἀγωνίζωνται νὰ κηρύττουν καὶ νὰ
 διαδίδουν τὴν δυσσέβειαν, ἢ καὶ συστελλομένους καὶ ἡσυχά-
 ζοντας; Πάντα ταῦτα χρειάζονται βέβαια μίαν λεπτὴν καὶ
 ἀκριβολόγον διαστολὴν πρὸ τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα ψήφου εἶ-
 ναι ἀναγκαία μία μεγάλη διάσκεψις· καὶ ὅταν ὁ λόγος εἶναι

περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, καὶ ἡ μεγαλύτερη σκέψις δὲν εἶναι ποτὲ περιττή. Ἀλλ' οὐδὲν τῶν τοιούτων ἠθέλησε νὰ διαστείλῃ καὶ νὰ διασαφήσῃ (ὡς κατὰ τὴν πολυμαθεῖαν αὐτοῦ καλῶς ἠδύνατο) ὁ σοφὸς Συγγραφεύς. Ὁμοιάζει, δὲν ἠξεύρω πως, εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν νὰ στενοχωρῇται ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὔτε τι ἐγκρίνει διωρισμένως δὲν ἀποτολμᾷ νὰ εἰπῇ, οὔτε τι ἀποδοκιμάζει δὲν θαρρῇ νὰ δηλοποιήσῃ. Ὅθεν οὔτε σιγᾷ, οὔτε λέγει· διατί; ἐγὼ ὑπολαμβάνω ὅτι ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ. Τῆς Ἰγκυϊζιτιῶνος τὸ Βῆμα τὸ ἱερὸν καὶ φρικτὸν ἐπὶ πολὺ ἄναψε πανταχοῦ τὰς πυρᾶς, καὶ ἐστήλωσε τὰς ἀγχόνας. Αἱ κοιλάδες τῶν Ἀλπεων ἐφάνησαν αἱ κοιλάδες τοῦ κλαυθμῶνος. Τὰ ἐσπερινὰ τοῦ Ἀγ. Βαρθολομαίου ἔφερον ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου ὁλοκλήρους λαούς. Ἡ Γαλλία ἐκ πολλοῦ εἶχε περιλιμνασθῇ ἀπὸ ἀνθρώπινα αἵματα, καὶ μετὰ τόσους ἐμφυλίου πολέμους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀνέψῃ μὲ σφοδρὰς πνοὰς ὁ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας δῆθεν ἀδιάκριτος ζῆλος, ὁ διωγμὸς ἔτι τῶν Οὐγονότων ἴσχυε καὶ ἐκραταιοῦτο καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς οὗτος συνέγραφεν. Αὐτὸς οὗτος ἀπὸ τοῦ ἄλλο μέρους καὶ Ἐπίσκοπος εἰς τὸν χαρακτῆρα, καὶ Γάλλος τὸ γένος, πῶς ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ κατακρίνῃ ἐκεῖνο ὅπου καὶ τῆς Ῥώμης οἱ Πάπαι, καὶ τῆς Γαλλίας οἱ Βασιλεῖς ὡς εὐλογον ἐνομοθέτουν, καὶ ὡς θεοφιλὲς ἔπραττον, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ μὲ πᾶσαν ὀρμὴν, ἃς εἰπῶ μὲ ὅλην τὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν; Μὰ πάλιν ὁ Ἐπίσκοπος καὶ ὁ Γάλλος, ὁ αὐτὸς καὶ φρόνιμος καὶ σοφός, καὶ τῶν Συνοδικῶν ὅρων καὶ κανόνων, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διατυπώσεως ὅχι ἀπαίδευτος, πῶς ἐδύνατο ὅλως δι' ὅλου νὰ ἀναπαυθῇ εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε σαφῶς ἀντιπίπτον εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ εἰς τὸν γλυκὴν καὶ ἡμερον νόμον τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος; Διὰ ταῦτα θλιβόμενος καὶ στενοχωρούμενος καὶ

ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἀφ' οὗ συντόμως ἔβαψε τὸν κάλαμον εἰς τὸ αἷμα, τὸν βάπτει ἐφεξῆς εἰς τὸ ἔλαιον· καὶ ἐκεῖνος ὅπου ἐπρόβαλε τὴν αὐστηρότητα, συσταίνει ἀκολουθῶς τὴν συγκατάδασιν. Ἐγὼ δὲν εὐρίσκω τρόπον ἀρμοδιώτερον νὰ δώσω τέλος εἰς τὸ παρόν μου περὶ τῆς *Ἀνεξιθρησκείας Σχεδίασμα*, παρὰ μὲ τὸ νὰ παραστήσω ἀρπάζοντα τὴν μάχαιραν ἀπὸ τῆς χειρὸς τῶν χριστιανῶν Βασιλέων, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις κατὰ τῶν ἑτεροθρησκῶν καὶ ἑτεροδόξων μὲ τὴν μάχαιραν πρὸ μικροῦ τοὺς ἐνώπλιζεν. Ἄς τὸν ἀκούσωμεν.

« Καὶ λοιπὸν ἀφίνωντας ἐκείνους ὅπου πρέπον ἐνόμισαν » νὰ ἐξορίσουν τινὰς ψευδοθρησκείας ἀπὸ τὰς Ἐπικρατείας » αὐτῶν μὲ ποινὴν θανάτου, ἐγὼ (λέγει Αὐτ. Προτ. Ι.) δὲν » θέλω ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἀναφέρω, εἰμὴ τὸν τρόπον ὅπου » ἐμεταχειρίσθησαν (οἱ Βασιλεῖς τῶν χριστιανῶν) κατὰ τῶν » Σχισμάτων καὶ τῶν Αἱρέσεων. Αὐτοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον » ἐξωστράκισαν τοὺς ἀρχηγοὺς γενομένους καὶ πρωταί » τious, τοὺς δὲ ἐκείνων ὁπαδοὺς τε καὶ ἀκολούθους θρη » νολογοῦντες ὡς ἀρρώστους καὶ κακῶς πάσχοντας, ἐμε » ταχειρίσθησαν πρὸ παντὸς ἄλλου τὰς πράξεις καὶ εἰ » ρηνικὰς προσκλήσεις, διὰ νὰ τοὺς συλλαγωγῇσιν. »

Ἐδῶ πρὸ παντὸς ἄλλου ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις κατὰ τὴν Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας μαρτυρίαν (ἐν τῷ Ἀ. Βιβλ. τῶν εἰς αὐτὸν, Κεφ. ΑΗ.) πολλάκις ἤλγει καὶ ἐλυπεῖτο φιλανθρωπεύμενος ἐπὶ τῶν κακοδόξων, ὡς ἀνοήτων, κρίνων, ὅτι τοὺς προκατεσχημένους τῇ προλήψει τῆς αἱρέσεως τὸ νὰ θελήσῃ τινὰς νὰ τοὺς καθυποβάλλῃ σωματικαῖς ποιναῖς καὶ παιδείαις, τῆς ἐσχάτης ἀπαιδευσίας ἔργον ἠθέλεν εἶναι καὶ παρανοίας. Ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ οἰκτείρωμεν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τούτων ἀπάτας νὰ ἀποστρεφώμεθα. Μηδεὶς δὲ ὡς ἐναντίον

τούτου προβάλλη, ὅτι ὁ Μέγας οὗτος Αὐτοκράτωρ ἀπέκλεισε τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη, καὶ ἀπηγόρευσε τὰς θυσίας, ὡς φαίνεται διὰ τοῦ νόμου Placuit, *Ἔδοξε* κτ. Κεφ. de Paganis, *περὶ τῶν Παγάνων*, ἥτοι τῶν ἐν ταῖς Κώμαις διαιωμένων Ἑθνικῶν· καὶ, ὡς ἱστόρησε καὶ Γεώργιος ὁ Κωδινός, γράφων ἐν τῷ περὶ τῶν πατρίων τῆς Κωνσ. ὅτι καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων ἅπαντα καθεῖλε θρησκευήματα. Τοῦτο δὲν εἶναι ἐναντίον εἰς τὴν γνώμην μας. Ἐξῆρεν αὐτὸς ἐκ μέσου τὰ σκάνδαλα τῆς ἀσεβείας, ἐκόλασε τῆς ψευδοθρησκείας τὴν θρασυτητα, δὲν ἐστενοχώρησεν ὅμως μὲ σωματικὰς ποινὰς καὶ βασάνους, οὔτε ἐπαράδωκεν εἰς θάνατον τοὺς θρησκευτάς· ἔδειξε τὴν αὐστηρίαν ὅχι εἰς τοὺς πιστεύοντας, ἀλλ' εἰς τὰ μέσα τῆς πίστεως, τὸ ὅποιον ὅτι ἔργον εἶναι παντὸς ὀρθοδόξου καὶ εὐσεβοῦς Ἀρχοντος, ἅπαντες ὁμολογοῦσι. Quod Principi orthodoxo, Catholico, vere pio incumbere omnes fatentur, ὡς ἄριστα ἐσημείωσε Γεώργ. Ρέμος ἐν τοῖς εἰς τοὺς Θεμισ. Βασιλ. Δόγ. Σημειώμασιν. (Δόγ. Γ'. Ἰπατ.) Ἀλλ' ἂς ἀκολουθήσωμεν τὸν Συγγραφέα.

« Κώνστας (λέγει) ὁ Αὐτοκράτωρ ὁ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου »
 « υἱός, ἐπρόσταξε νὰ διαμοιράσουν εἰς τοὺς Δονατιστὰς ἀφθό- »
 « νους τε καὶ θαψιλεῖς ἐλεημοσύνας, ἐπιπροσθεῖς μόνον μίαν »
 « προτροπὴν πρὸς αὐτοὺς καὶ παραίνεσιν διὰ νὰ ἐπιστρέψω- »
 « σιν εἰς τὴν ἐνότητα, ἀφ' ἧς αὐτοὶ εἶχον χωρισθῇ μὲ μίαν »
 « ἰσχυρογνωμοσύνην, καὶ μὲ μίαν προπέτειαν ἀνήκουστον. »
 « Ὅταν οἱ Αὐτοκράτορες εἶδον, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἰσχυρογνώμονες »
 « κατεχρῶντο τὴν αὐτῶν εὐμένειαν καὶ ἐπιείκειαν, καὶ κατεσ- »
 « κληρύνοντο εἰς τὴν ἀπάτην, τότε διέταξαν καὶ νόμους τι- »
 « νὰς ποινίμους, οἱ ὅποιοι ὑφίστατο μάλιστα εἰς χρημα- »
 « τικὰς βαρείας ὑποτιμήσεις· καὶ ἔφθασαν ἕως εἰς τὸ νὰ »
 « τοὺς ὑστερήσουν καὶ ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν ἰδίων ἀγα-

» θῶν, κατασταλόντες τοὺς ἀδιαθέτους· » (Σημείωσαι, ὅτι ταῦτα νοοῦνται, ὅχι περὶ τῶν ἀνέκαθεν ἐτεροθρήσκων, οὔτε περὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κατὰ πολιτικὸν συμβιβασμὸν καὶ συνθήκην ἔχουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν νόμων ἀπαράτρωτα τὰ ἑαυτῶν δικαιώματα· ἀλλὰ περὶ τῶν Σχισματικῶν, καὶ διὰ τινὰ αἵρεσιν ἀπὸ τῆς ἐνότητος ἀποσκιρτησάντων.). « Ἡ Ἐκκλησία »
 « ὡμολόγει εἰς αὐτοὺς (τοὺς Βασιλεῖς) χάριτας διὰ τοὺς »
 « τοιούτους νόμους· πλὴν αὐτὴ πάντοτε ἐμεσίτευε, νὰ μὴ »
 « προχωρήσῃ ποτὲ ἢ αὐστηρότης ἕως τῆς ἐσχάτης τιμω- »
 « ρίας, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδὲ οἱ Βασιλεῖς αὐτοὶ ποτὲ δὲν »
 « ἐκαταδίκαζον, εἰ μὴ ὁπόταν ἢ ἐπανάστασις καὶ ἢ ἱερο- »
 « συλία συνήπτορτο μὲ τὴν αἵρεσιν· » (τούτέστιν ὁπόταν οἱ Αἰρετικοὶ, ἢ ἐκινεῦντο νὰ καταβιβάσουν ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸν Ἀρχοντα, ἢ λυσσῶντες καὶ μαινόμενοι διηρπαζόν τοὺς θεῖους Ναοὺς, καὶ ἔρριπτον ὑπὸ τοὺς πόδας καταπατοῦντες τὰ ἱερά καὶ φρικτὰ ἀγιάσματα καὶ μυστήρια.). « Τοῦτο τὸ ἔθος (προ- »
 « σθέτει) ἐκράτει ἕως τοῦ τετάρτου αἰῶνος. » (Πρώτη ἀθέτησις τοῦ ἔθους τούτου φαίνεται νὰ ἠκολούθησε κατὰ τοῦ Αἰρεσιάρχου Πρισκυλλιανοῦ, τὸν ὅποιον ὁ τυραννήσας Μάξιμος δι' ἀναφορὰς τινῶν Ἰσπανῶν Ἐπισκόπων, μετὰ τεσσάρων ἄλλων συναιρεσιωτῶν ἐν πόλει Τρεβέρεϊ ἔτ. 385 ἀπεκεφάλισεν, (Ὅρα Σημ. (I)', Σελ. 73.) Πρᾶγμα, τὸ ὅποιον τόσον ἐσύγ- χυσε τοὺς συνετωτέρους καὶ θεοφιλεστέρους τῶν τότε Ἀρχιερέων, καὶ πρὸ πάντων τὸν ἀρετὴ καὶ θαύμασι τότε περιώ- νυμον Μαρτῖνον τὸν Τουρῶνος Ἐπίσκοπον, ὅπου δὲν ᾔθελε πλέον νὰ ἔχῃ κοινωνίαν καὶ συναναστροφὴν μετ' ἐκείνων τῶν Ἐπισκόπων καὶ βιαίων καὶ ψευδοζήλων, οἱ ὅποιοι ἐνήργησαν τὸν τῶν αἰρετικῶν θάνατον· μεθ' ὧν Ἐπισκόπων ἅπαξ ποτὲ συνελθὼν ἐξ ἀνάγκης, ὡμολόγει ἔπειτα ἐν συνοχῇ καρδίας μετὰ πικρῶν δακρύων ὁ ἱερός Ἀνὴρ, ὅτι ἐξ ἐκείνου ἐφεξῆς

ἔξεπεσε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην πρὸς τὸν Θεὸν παρρησίαν, ὡς κοινωνήσας μετὰ τῶν ἀκοινωνήτων, καὶ μεταλαβὼν τῆς προστροπῆς τοῦ μιάσματος· τεκμαιρόμενος τὸ πρᾶγμα ἐκ τούτου, ὅτι δὲν ἐδύνατο πλέον νὰ θεραπεύῃ τοὺς δαιμονῶντας μὲ τόσῃν εὐκολίαν, καθὼς καὶ πρότερον. (Ὅρα Ῥακ. Ἐπιτ. Ἐκκλ. ΙΓ'. Αἰὼν. Δ'. Ἀρθρ. Ι. §. ΙΘ'.

Τελευταῖον σφραγίζει τὸν λόγον ὁ Συγγραφεὺς, συνάπτων « ὅτι οἱ Βασιλεῖς ἐμεταχειρίσθησαν εἰς ἄλλους καιροὺς (κατὰ » τῶν Αἰρετικῶν) τιμωρίας αὐστηροτέρας, ταύτας ὁμῶς κατ' » ἐκείνων μάλιστα τῶν Αἰρέσεων, τὰς ὁποίας ἓνα μῖσος φαρ- » μακερὸν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, μία ἰσχυρογνώμοσύνη πλή- » ρης ἀσεβείας· (ἀλλὰ ταῦτα εἰς τοὺς αἰρετικούς ἅπαντας εἶ- » ναι κοινά· τὰ ἐξῆς εἶναι βιαιότερα) ἓνα πνεῦμα ταραχῆς » καὶ ἐπαναστάσεως ἐκίρουν εἰς τὴν μαρίαν, εἰς τὴν βίαν, καὶ εἰς τὴν ἱεροσυλίαν· (τούτέστιν εἰς μίαν ἔμπρακτον σφο- » δρὰν ὀρμητικὴν καὶ ὅλως μανιώδη καταδρομὴν τῶν εὐσεβῶν, καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων περιτροπὴν, διαρπαγὴν, καὶ καταπόρθησιν.

Σημείωσαι τὰ τρία ταῦτα· Α'. τὰς αἰρέσεις μάλιστα ἐξη- » ρημένως, τὰς μαρικές καὶ βιαίας καὶ ταραχώδεις καὶ ἐπα- » ναστατικές, περὶ ὧν οὐδεὶς ἀντιλέγει, ὅτι οἱ τοιοῦτοι πᾶν- » ταλοι τοιούτοις παττάλοις ἐκκρούονται. Β'. τὰς τιμωρίας τὰς αὐστηροτέρας· ἐνθα τὸ λεγόμενον λέγεται μὲν ὑφειμέ- » νως, ἂν νοηθῇ κατὰ τῶν ἐξαίρεθαισιν αἰρέσεων, ἐπειδὴ τίς ἄρνεῖται, ὅτι εἶναι δίκαιος κατ' ἐκείνων ὁ θάνατος; λέγεται δὲ μεθ' ὑπερβολῆς, ἂν ἀπλωθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἡσύχων καὶ εἰρη- » νευουσῶν, ὡς δίδει νὰ ὑπονοήσωμεν τὸ προστεθὲν, μάλιστα· καὶ καθὼς ἔμπράκτως τὸ ἐβεβαίωσε μὲ τὴν δοκιμὴν καὶ ὁ » χρόνος, δείξας πολλὰς μυριάδας ἀθλίων, ἀπλοϊκῶν ἀνθρώ- » πων, ἀπαιδευτῶν, ἀγροίκων, ἐργατικῶν, γυναικῶν ἔτι, πα- »

» δίων τὸ ἔσχατον, καταδιωχθέντων ἀπηνῶς καὶ τυραννικῶς, καὶ καταδασανισθέντων ὅχι μόνον μὲ τιμωρίας αὐστηροτέ- » ρας (ὡς λέγεται), ἀλλὰ αὐστηροτάτας καὶ δριμυτάτας καὶ » με πολυδύνους φρικτοὺς θανάτους. Γ'. σημείωσαι τοὺς ἄλ- » λους καιροὺς. Αὐτοὶ οἱ καιροὶ ποῶι εἶναι; πάρεξ οἱ καιροὶ οἱ τραγικοὶ ἐκεῖνοι καὶ ἐλεεινοὶ καὶ ἀξιοδάκρυτοι, καθ' οὓς οἱ » χριστιανοὶ Βασιλεῖς, ἀφίνοντες τὸ παράδειγμα τῶν παλαιῶν » εὐσεβῶν Βασιλέων, καὶ μιμηθέντες τὴν θηριωδίαν τῶν ἀσε- » βῶν τυράννων καὶ διωκτῶν, ἀνέδειξαν περισσοτέρους τοῦ δια- » βόλου μάρτυρας, παρὰ ὅσοι ποτὲ ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσαντες » ἔχυσαν τὸ αἷμα διὰ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως;

Οἱ καιροὶ αὐτοὶ ἐφάνησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀφ' οὗ ἡ Ῥώμη ῥίψασα τῷ ὄντι εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν (τοῦτο δὲ συνέβη καὶ πολὺ πρότερον Ἰουλίου τοῦ Β'. περὶ οὗ ὄρα εἰς τὸ » κείμε. παραπομ. 77.) τὰς κλεῖδας τοῦ Πέτρου ὡς ἀχρήστους, καὶ μεταχειριζομένη τοῦ λοιποῦ τὴν ῥομφαίαν τοῦ Παύλου, ἐδίδαξε τοὺς Βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας νὰ ἐκχέωσιν ἀσπλάγχχνως » εἰς τὸν Θεὸν τῆς εὐσπλαγχνίας, ὡς θυσίαν εὐπρόσδεκτον, καὶ » ὡς αἷματα μόσχων ἢ θαμάλων, τὰ αἰρετικά αἷματα. Καιροὶ » θεοστυγεῖς, οἱ ὁποῖοι μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ προβάλλωνται εἰς » τοὺς Θεοφιλεῖς καὶ φιλοχρίστους Βασιλεῖς ὡς μιμήσεως πα- » ραδείγματα, ἔπρεπε νὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν με- » ταγενεστέρων, καὶ νὰ μὴ ἐμφέρωνται ὅλως εἰς τὰ τῆς Ἐκ- » κλησιαστικῆς ἱστορίας ὑπομνήματα.

Τ Ε Λ Ο Σ.

SISMANOGGIO
MICROFILM